

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

DOSTOYEVSKİ

ŞEREFİLİ

HIRSİZ

TÜRKÇESİ HAZAL YALIN

F. M. DOSTOYEVSKİ
ŞEREFLİ HIRSIZ

HELİKOPTER 66

Şerefli Hırsız / Fyodor Mihayloviç Dostoyevski

© 2017, Kitap Yayınevi Ltd.

Özgün Adı

Честный вор, Из записок неизвестного (1860)

Rusçadan Çeviren

Hazal Yalın

Düzeltili

Fevzi Göloğlu

Kitap Tasarımı

Bülent Erkmen

Tasarım Danışmanlığı

BEK

Grafik Uygulama ve Baskı

MAS Matbaacılık San. ve Tic. A.Ş.

Kâğıthane Binası

Hamidiye Mahallesi, Soğuksu Caddesi No. 3

34408 Kâğıthane-İstanbul

Sertifika no:12055

t: (0212) 294 10 00 f: (0212) 294 90 80

e: info@masmat.com.tr

1. Basım

Ağustos 2017, İstanbul

ISBN 978-605-5819-67-5

Helikopter

Kitap Yayınevi Ltd.

Kâğıthane Binası

Hamidiye Mahallesi, Soğuksu Caddesi No. 3/1-a

34408 Kâğıthane-İstanbul

Sertifika no: 12348

t: (0212) 294 65 55 f: (0212) 294 65 56

e: kitap@kitapyayinevi.com

w: www.kitapyayinevi.com

F. M. DOSTOYEVSKİ ŞEREFLİ HIRSIZ

TÜRKÇESİ
HAZAL YALIN

ÖYKÜ

**HEİ
KOP
TER**

İÇİNDEKİLER

Sayın Proharçın	5
Bobok	43
Şerefli Hırsız	63

SAYIN PROHARÇİN¹

Bir Hikâye

Ustinya Fyodorovna'nın dairesindeki en karanlık ve en ucuz köşede, orta yaşlı, düşünceli, içkiden uzak duran Semyon İvanoviç Proharçin kalıyordu.² Sayın Proharçin düşük kademede bir memur olması itibariyle konumuna tamamen uygun bir maaş aldığı için, Ustinya Fyodorovna dairesine karşılık ondan ayda beş rubleden fazlasını hiçbir suretle alamıyordu. Kimileri, Ustinya Fyodorovna'nın kendince hesapları olduğunu söylüyordu; ama ne olursa olsun, Sayın Proharçin, sanki bu kötü dillilerin inadınaymış gibi, asalet ve şerefinden, faziletinden ötürü onun gözdesiydi. Şunu da belirtmek gerek ki, oruçlarda yasaklanan yiyecekleri yemeye ve kahveye bilhassa düşkün, zaten oruç tutmakta da zorlanan, son derece muteber ve iri kıyım bir kadın olan Ustinya Fyodorovna'nın, Semyon İvanoviç'ten iki kat daha fazla ödeyen birkaç kiracısı daha vardı, ama bunlar, uysal olmadıkları gibi, tersine, Ustinya Fyodorovna'nın kadınsı işleriyle ve bir başına savunmasız haliyle fesatça alay da ettiklerinden, onun gözünde çok

1 İlk defa *Отечественные записки* (Anavatandan Notlar) dergisinde (1846, № 10) F. Dostoyevski imzasıyla yayınlandı.

2 Proharçin (*Прохарчин*), *харчи* (erzak, tedarik) kelimesinden türetilmiştir. Gogol'ün başlattığı geleneği devam ettiren klasik Rus romancılarının hemen hepsinde olduğu gibi, bu isim de, karakterinin kişiliği ve hikâyenin gidişatı hakkında fikir verir: Proharçin, *прохарчиться* (veya *исхарчиться*) fiiline dayanır; bu da elinde avucunda bir şey kalmamış, çulsuz çağırışımı yapar.

düşük bir seviyede ydiler; eğer ödedikleri kira olmasaydı, sadece evinde kalmalarına izin vermemekle kalmaz, kendi dairesinde hiçbir suretle yüzlerini bile görmek istemezdi. Sert alkollü içkilere kendini iyiden iyiye kaptırmış emekli (ya belki şöyle demek çok daha iyi olacak: görevden alınmış) bir kâtibi Volkovo mezarlığına yatırdıklarından beri, Ustinya Fyodorovna'nın gözdesi Semyon İvanoviç olmuştu. Kendini içkiye kaptırıp görevden alınmış olan bu kişi tek gözle dolanıyordu ortalıkta (kendi dediğine göre diğerini cesareti yüzünden kaybetmiş ve içine pamuk basılmıştı) ve gerçi tek bacaklıydı ama (diğeri de gene cesareti yüzünden kırılmıştı) yufka yürekli Ustinya Fyodorovna'nın yüreğindeki bütün merhameti kazanmayı başarmıştı ve bundan da yararlanıyordu; ve belki de içki şişelerinde yüzüncesine, en dibine düşmemiş olsaydı bu meretin, Ustinya Fyodorovna'nın en sadık peyki ve sığıntısı olarak daha uzun süre yaşardı. Bütün bunlar daha Peski'de, Ustinya Fyodorovna'nın topu topu üç kiracısı varken olmuştu; ancak işlerini daha da genişletebileceği ve yaklaşık on kiracı alabileceği yeni dairesine taşınırken yanında bunlardan sadece Sayın Proharçın kalmıştı.³

Sayın Proharçın'ın ıslah olmaz eksikleri mi vardı, yoksa her arkadaşı bu türden miydi bilinmez; iki tarafın ilişkileri de daha baştan itibaren ters gitmişti. Şunu da belirtmek gerek ki, Ustinya Fyodorovna'nın bütün yeni kiracıları, öz kardeşmiş gibi bir arada yaşıyorlardı; bunlardan bir kısmı aynı devlet dairesinde çalışıyordu; hepsi de her ayın birinde kumar masasında faroda, preferansta ve biksada⁴ maaşlarını sırasıyla birbirlerine kaptırıyorlardı; hayatın köpük köpük anları dedikleri neşeli saatlerde bir

3 Volkovo, Peski: Dönemin Petersburg yakınlarındaki iki köyü; bugün ikisi de şehirle birleşmiştir. Aralarındaki mesafe kuş uçuşu beş kilometreden fazla değildir.

4 Faro, preferans ve biksa: Faro ve preferans, dönemin moda iskambil oyunları. Biksa (Alm. *buckspiel*), eğik ve küçük bir masada oynanan, Çin bilardosu diye de bilinen bilardo.

araya toplanıp keyfe dalmayı, bazen de âli meseleler üzerine konuşmayı seviyorlardı, ancak haddizatında bunların tartışmasız geçtiği pek nadirdi, ama önyargılar bu gruptan dışlanmış olduğundan, böylesi durumlarda bile karşılıklı uzlaşma havası katiyen sarsılmıyordu. Kiracılardan özellikle dikkat çekici olanlar şunlardı: akıllı ve okumuş bir adam olan Mark İvanoviç, sonra kiracı Oplevaniev; sonra gene mütevazı ve iyi biri olan Prepolovenko; sonra hayat-taki hiç değişmeyen hedefi yüksek sosyeteye girmek olan Zinoviş Prokofyeviç diye biri; ve nihayet, bir zamanlar birincilik ve gözdelik payesini az kaldı Semyon İvanoviç'ten alacak olan Kâtip Okeanov; sonra Sudbin adlı başka bir kâtip; soylulardan gelmemekle birlikte entelektüel⁵ Kantarev, ayrıca daha başkaları. Ama Semyon İvanoviç, bu insanların hiçbirisiyle arkadaş değil gibiydi. Kuşkusuz kimse onun kötülüğünü istemezdi, dahası başlangıçta Proharçin'i hakkını da veriyorlardı ve Mark İvanoviç'in sözleriyle, Proharçin'in sosyeteden olmasa bile iyi ve nazik, güvenilir, dalkavukluk etmeyen biri olduğuna, kuşkusuz bazı zaafı bulduğuna, ama bir gün ıstırap çekecekse de bunun hayal gücünün eksikliğinden kaynaklanacağına karar vermişlerdi. Üstelik, Sayın Proharçin, bu suretle hayal gücünden yoksun olmakla birlikte, davranışları ve görünüşüyle, mesela, kendisi için özel bir avantaj yaratacak (alaycıların kusur bulmayı pek sevdiği) bir izlenim de yaratamazdı, zaten görünüşünde hiçbir çekicilik de yoktu (galiba hiç de olmamıştı); Mark İvanoviç akıllı bir adam olarak Semyon İvanoviç'i savunmayı resmen üstlenmişti ve epeyce münasip şekilde, güzel, renkli bir üslûpla,

5 “Soylulardan gelmemekle birlikte entelektüel:” *Разночинец*, hukuki olarak kesin olarak tayin edilmiş bir kategori değildi. Esas itibarıyla, ara tabakalardan (yani belirli meslek ve sınıf gruplarının hiçbirine sokulmayan) aydınları ifade ediyordu. Bunlar düzenli bir işe sahip olmazlardı. Ünlü yazarlar Dobrolyubov ve Çernişevski bu kesimdendir. Kavram, 19. yüzyıl sonlarına doğru anlam kaymasına uğrayacak ve özellikle Çernişevski'nin etkisiyle soylular sınıfından gelmeyen ilerici aydın muhtevası kazanacaktı.

Proharçin'in yaşını başını almış ve vakur biri olduğunu ve gençlik ateşini çok, çok uzun zaman önce arkasında bıraktığını anlatıyordu. Dolayısıyla, Semyon İvanoviç insanlarla yakınlaşamıyorsa, bunun biricik nedeni, her şeyin suçlusunun kendisi olmasıydı.

İlk dikkatlerini çeken kuşkusuz Semyon İvanoviç'in pintiliği ve cimriliği idi. Bunu derhal fark etmişler ve dikkate almışlardı, zira Semyon İvanoviç katiyen, hiçbir suretle, çok kısa bir süreliğine dahi olsa kimseye kullanmaları için çaydanlığını ödünç vermiyordu; üstelik kesinlikle haksızdı bu hususta, çünkü kendisi neredeyse hiç çay içmiyor, ihtiyaç duyduğunda ise, yedeğinde her zaman büyük miktarda bulundurduğu tarla çiçeklerinden ve bazı sıhhatli ot türlerinden demlenen epeyce hoş çaylar içiyordu. Ayrıca bütün diğer kiracıların normalde yediği türden yiyeceklerin hiçbirini de yemiyordu. Mesela, Ustinya Fyodorovna'nın arkadaşlarını her gün davet ettiği yemeğe katılmaktan her zaman imtina ederdi. Yemek elli kopekti; Semyon İvanoviç ise sadece yirmi bakır kopek harcıyordu ve asla daha yukarı çıkmıyordu, bu yüzden ya bir porsiyon şiy çorbasıyla çörek alıyordu, ya da sığır haşlama; ne ki genellikle ne şiy, ne de sığır yemiyordu da, onlarla karşılaştırılamayacak kadar ucuz olan soğan, çökelek, hıyar turşusu veya buna benzer şeylerle beyaz ekmek yiyordu ve ancak bu katlanılmaz olduğunda elli kopeklik yemeğe dönüp bakıyordu...

Biyografi yazarı bu noktada itiraf eder ki, böylesine değersiz, küçük düşürücü ve hatta hassas, hatta daha fazlasını söyleyelim, asil bir üslûba düşkün herhangi biri için incitici olacak ayrıntılardan hiçbir suretle söz etmemeyi isterdi, meğer ki bu ayrıntıların hepsinde hikâye kahramanının karakterindeki özel, hâkim bir çizgi bulunmuyor olsaydı; zira Sayın Proharçin, bazen bunu iddia ediyor olsa bile, düzenli ve doyurucu ölçüde yiyecek alamayacak kadar fakir biri değildi, ancak utanmaktan ve insanların dedikodularından korkmaksızın, bizatihi kendi tuhaf

zevklerini tatmin etmek için pintilikten ve ifrata varmış bir ihtiyattan ötürü bunun tam tersini yapıyordu ki, bu durum, ilerleyen kısımlarda daha berrak şekilde ortaya çıkacaktır. Ama biz, Semyon İvanoviç'in bütün tuhaf zevklerini tasvir ederek okuru bunaltmaktan kaçınacağız ve sadece, mesela okurun merakını çekecek ve çok gülünç olan kıyafetlerinin tasvirini atlamakla yetinmeyeceğiz; dahası, bizzat Ustinya Fyodorovna'nın imaları olmasaydı, Semyon İvanoviç'in bütün hayatı boyunca iç çamaşırlarını yıkamaya vermediğine ya da verdiyse bile bunun nadirattan olduğuna, arada kalan zamanlarda ise Semyon İvanoviç'in iç çamaşırı giydiğinin bile tamamen unutulduğuna değinmezdik. Ev sahibesinin imaları arasında şu da bulunmaktaydı: "Semyon İvanoviç var ya, ruhu huzur bulsun, tatlı bir çocuk gibiydi, yirmi sene boyunca köşesinde kıvrılıp kaldı, utanma da nedir bilmezdi, zira şu dünyadaki günlerinde çorap, mendil ve bunlara benzer şeylere ısrarla yabancıydı; hatta bizzat Ustinya Fyodorovna, gün olur, paravanın eskiliğinin de yardımıyla zavalılığın apak tenini örtecek bir şeyi olmadığını kendi gözleriyle görürdü." Bunlar, Semyon İvanoviç'in vefatından sonra çıkan söylentilerdi. Ama sağlığında (en önemli ihtilaf noktalarından biri de buydu), herhangi birinin, isterse son derece hoş ve dostça bir niyetle, kapıyı çalmadan, paravanın eskiliğinin azizliğiyle de olsa, meraklı burnunu onun köşesine sokmasına katiyen tahammül edemezdi. Konuşmayı sevmeyen, sessiz ve boş konuşmaya da dayanamayan bir adamdı. Öğüt veren kim olursa olsun sevmezdi, sonradan görmelerden hazzetmezdi ve onu utandırmaya kalkışan öğütçüleri, sonradan görmeleri ya da alaycılarını oracıkta yerin dibine sokar, mesele de kapanırdı. "Sen öğüt vermek şöyle dursun dünkü çocuksun, boş bir adamsın; kendi işine bak efendi; evladım sen boş ver de çorabındaki dikişleri say!" Semyon İvanoviç düz bir adamdı ve herkesle senli benli konuşurdu. Biri çıkıp da onun bu husustaki zaafını bildiği halde sırf münasebetsizlik olsun diye sandı-

ğında ne olduğunu sormaya başladığında da buna katiyen tahammül edemezdi... Semyon İvanoviç'in bir sandığı vardı. Bu sandık karyolasının altında dururdu ve gözünün bebeği gibi sakınırdı onu; herkes bu sandıkta eski paçavralardan, iki ya da üç çift delik çizmeden ve her tür süprüntü ve döküntüden başka bir şey olmadığını bilirdi gerçi, ama Sayın Proharçin bu menkulüne büyük değer verirdi; hatta bir defasında onun, eski ama epeyce kuvvetli kilidinden yakınlıkla başka, özel, Alman malı, bir sürü numarası olan yaylı bir şey temin etmekten söz ettiğini bile işitmişlerdi. Bir kere de Zinoviyy Prokofyeviç gençliğin verdiği düşüncesizlikle, Semyon İvanoviç'in sandığında herhalde varislerine bırakmak için bir şeyleri sakınıp gizlediği şeklinde uygunsuz ve kaba bir fikri dile getirince, etrafında bulunan herkes, Zinoviyy Prokofyeviç'in bu nüktesinin olağanüstü etkileri olacağı beklentisiyle taş kesmişti. Sayın Proharçin bile böyle açık saçık ve kaba bir fikir karşısında ilkin uygun bir söz bulamamıştı. Uzun müddet dudaklarından anlamsız kelimeler dökülmüş, nihayet Semyon İvanoviç'in, birincisi, Zinoviyy Prokofyeviç'i çok eskiden olmuş tamahkâr bir işten ötürü azarladığını anlamışlar; sonra, galiba Semyon İvanoviç'in, Zinoviyy Prokofyeviç'in yüksek sosyeteye katiyen giremeyeceği, onun elbisesini sipariş ettiği terziden bu ağzı süt kokan oğlan ödemesini yapmadı diye kesinlikle bir araba sopa yiyeceğini söylediğini ayırt etmişlerdi. Bir de şöyle eklediğini ayırt etmişlerdi onun: "Nihayetinde, evladım, süvari subaylığına girmeyi çok istiyorsun ya, gireceğin filan yok, kendini kandırıyorsun sen; amirlerin senin kim olduğunu öğrenince evladım, var ya, alıp kâtipliğe verirler seni; işte böyle, efendime söyleyeyim, işitiyor musun evladım!" Sonra Semyon İvanoviç sakinleşmiş, ama beş saat yattıktan sonra, sanki karar almış gibi, herkesi büyük bir şaşkınlık içinde bırakarak, ilkin kendi kendine, sonra da Zinoviyy Prokofyeviç'e dönerek, onu tekrar azarlamaya ve utandırmaya başlamıştı. Ama mesele bununla da kapanmamış, akşamına Mark İvanoviç

ile Prepolovenko Kâtip Okeanov'u da kendilerine katılmaya davet edip çay demleyince, Semyon İvanoviç karyolasından inmiş, on beş yirmi kopek verip mahsustan onların yanına oturmuş ve canı ansızın çay çekmiş gibi yaparak uzun uzadıya anlatmaya, fakir bir adamın ancak fakir bir adam olduğunu, başka da bir şey olmadığını, fakir bir adam olarak kendisinin de biriktirecek parası olmadığını açıklamaya koyulmuştu. Sayın Proharçin buraya gelince, sadece laf lafı açtığı için, fakir bir adam olarak kendisinin evvelsi gün bu küstah adamdan bir ruble borç almaya niyetlendiğini, ama şimdi bu oğlan böbürlenmesin diye almayacağını; efendime söyleyeyim, maaşının yiyecek almaya bile yetmediğini; ve nihayet, işte kendiniz de gördüğünüz gibi fakir bir adam olmasına rağmen, Tver'deki yengesine her ay beş ruble gönderdiğini; dahası, Tver'deki yengesine her ay beş ruble göndermeyecek olursa yengesinin öleceğini; ve de ona muhtaç olan yengesi daha evvel ölmüş olsaydı, o vakit çoktan kendisine yeni bir elbise diktirebileceğini itiraf etmişti... Ve Semyon İvanoviç, fakir adam hakkında, rubleler ve yengesi hakkında o kadar uzun uzadıya konuşmuştu, dinleyiciler üzerinde en kuvvetli etkiyi yaratmak için aynı şeyi öyle çok tekrar edip durmuştu ki, nihayet ipin ucunu tamamen kaçırmış, susmuş ve ancak üç gün sonra, artık kimse ona takılmıyor ve varlığını bile unutmuşlarken, Zinoviyy Prokofyeviç süvari alayına girdikten sonra bu küstah adamın savaşta bacağını kesecekleri, bacağın yerine tahta bacak geçirecekleri, o vakit de Zinoviyy Prokofyeviç'in gelip kendisine: "Ey iyi adam, Semyon İvanoviç, bir dilim ekmek ver bana!" diyeceği, yalnız Semyon İvanoviç'in ona ekmek filan vermeyeceği, Zinoviyy Prokofyeviç denen bu yaygaracı adamın yüzüne bile bakmayacağı, efendime söyleyeyim, onu başından savacağı türünden bir sonuç eklemiştir.

Bütün bunlar, icap ettiği gibi, herkese son derece merak uyandırıcı ve aynı zamanda acayip eğlenceli geliyordu. Bütün kiracılar fazla da düşünmeden daha ayrıntılı

bir soruşturma için bir araya gelmişler ve sırf meraktan, Semyon İvanoviç'e topluca ve kesin olarak saldırıya geçmeye karar vermişlerdi. Sayın Proharçin ise son zamanlarda, yani onlarla birlikte yaşamaya başladığından beri, belki de kendince gizli sebeplerden ötürü onlarla ilgili her şeyi öğrenmeye, soruşturmaya ve merakla araştırmaya bayıldığından, düşman tarafların ilişkileri herhangi bir ön hazırlık ve herhangi bir boşuna zorlama olmaksızın, sanki kendiliğinden ve tesadüfen oluyormuş gibi gelişmeye başlamıştı. Semyon İvanoviç'in bir ilişkiye başlamak için cephaneliğinde her zaman kendine has, epeyce kurnaz, ayrıca da okura kısmen malum olan son derece incelikli düşünülmüş bir davranışı vardı: çay içme vaktine yakın yataktan kayıverir ve öbürlerinin bu iş için bir yerlerde toplandığını görürse, mütevazı, akıllı ve müşfik bir adam gibi yanlarına gider, makul bir yirmi kopek verir ve katılma arzusunu beyan ederdi. Bunun üzerine gençler birbirlerine göz kırpar ve bu suretle Semyon İvanoviç hususunda anlaşarak ilkin vakur ve münasip bir sohbe başlardı. Sonra içlerinden bir nüktedan, ortada fol yok yumurta yokken, muhtelif havadisleri, en çok da esas itibariyle hakikatle hiçbir ilgisi olmayan yalanları anlatmaya girişirdi. Yeri gelir, mesela, güya birileri bugün, ekselanslarının Demid Vasilyeviç'e, zatiâlılarının kanaatince, evli memurların bekârlardan daha sağlam çıktığını ve kademe yükseltmeye daha uygun olduklarını, zira bunların uysal olduklarını ve evliliklerinde de çok daha değerli nitelikler edindiklerini söylediğini işitmiş olurdu; bu yüzden de o, yani anlatıcı, diğerlerinden öne geçmek ve bu nitelikleri haiz olmak için en kısa zamanda Fevronya Prokofyevna diye biriyle nikâh bağı kurmayı hedefliyor olurdu. Yeri gelir, mesela, güya arkadaşlarından muhtelif kimileri hakkında, bunların her tür adabımuaşeretten ve iyi, hoş tavırdan yoksun olduklarına, dolayısıyla da sosyete kadınların hoşlarına gidemeyeceklerine, bu münasebetle söz konusu uygunsuzluğun ortadan kaldırılması için derhal maaşlarından kesinti

yapılması, toplanacak meblağ ile onlara dans etmenin öğretilmesi, asaletin bütün işaretlerinin ve görgünün, nezaketin, yaşlılara saygının, güçlü bir karakterin, iyi ve minnet nedir bilen bir yüreğin ve muhtelif hoş tavırların kespedileceği bir salon kurulması gerektiğine de mütemadiyen işaret edilirdi. Nihayet, yeri gelir, bir takım memurların en yaşlılarından başlamak üzere kültür seviyelerini derhal yükseltmek için her hususta bir tür imtihana tabi tutulması⁶ gerektiğini icat ederlerdi ve anlatıcı, bu suretle, birçok şeyin aydınlanacağını ve bazı beylerin de kartlarını masaya açmaları gerekeceğini eklerdi – uzun sözün kısası, bu türden ya da buna benzer son derece absürt binlerce şeyler anlatılırdı. Herkes bunlara numaradan inanır, sohbet katılır, soruşturur, kendinden bir şeyler katar, kimi de kederli bir poz takınıp başlarını sallamaya ve onların da başına gelirse ne yaparız acaba diye endişelenmişler gibi birbirlerinden öğüt aramaya başlardı. Kendiliğinden anlaşılacağı gibi, Sayın Proharçin'den çok daha az iyi yürekli ve uysal bir kimsenin bile kafası, herkesin inandığı böyle bir söylenti yüzünden karışıp allak bullak olurdu. Bundan başka, bütün işaretler dikkate alınırsa, Semyon İvanoviç'in her tür yeni ve onun idraki için alışılmadık düşüncelere karşı son derece kalın kafalı ve dediğim dedik olduğu, örneğin herhangi bir haber aldığı anda bunu daima, ilkin adeta geviş getirip bir güzel sindirmesi, ona bir anlam vermesi, bocalaması, şaşırması ve ancak bundan sonra mümkünse, ama tamamen kendine has bir şekilde onun üstesinden gelmesi gerektiği sonucuna kesinlikle hatasız olarak varmak da mümkündü... Bu suretle, Semyon İvanoviç'te ansızın muhtelif merak uyandırıcı ve o vakte kadar şüphe edilmemiş nitelikler ortaya çıkmıştı... Bunları gevezelikler ve sohbetler takip ediyordu ve hepsi de nihayet ilavelerle birlikte kendine has yollardan memuriyet dairesine kadar

6 “Bir takım memurların ... bir tür imtihana tabi tutulması.” Gerçekten de 1809'da bir fermanla, memur adaylarının sınava tabi tutulması bildirilmiş, ancak pratikte bu karar kâğıt üzerinde kalmıştı.

gidiyordu. Hatırlanamayacak kadar eski zamanlardan beri neredeyse aynı yüz ifadesine sahip olan Sayın Proharçin'in bakışlarının ansızın fol yok yumurta yokken değişivermesi de bunda etkili olmuştu: yüzü huzursuz, bakışları ürkümüş, mahcup ve biraz da şüpheli bir hal almıştı; yumuşak adımlarla yürümeye, ürpermeye ve etrafa kulak kabartmaya başlamıştı ve bütün bu yeni niteliklerini taçlandıracak surette bir hakikati arama sevdasına kapılmıştı. Bu hakikat sevdası onu nihayet öyle bir noktaya götürmüştü ki, her gün onlarca defa aldığı bu haberlerin doğruluğunu iki defa bizzat Demid Vasilyeviç'e doğrulatma riskine bile girmişti; eğer Semyon İvanoviç'in bu girişiminin sonuçları hakkında burada susuyorsak, bu, onun itibarı için duyduğumuz kalbi hassasiyetten başka bir şeyden değildir. Bu suretle, onun insanları sevmeyen ve adabımuâşeret kurallarına aldırış etmeyen biri olduğu kanaatine varılmıştı. Ayrıca onda çok fantastik bir şeyler olduğu kanısına da varılmıştı ki, bunda katiyen yanılmamışlardı, zira Semyon İvanoviç'in bazen oturduğu yerde ağzı açık, kamış kalemini yukarı kaldırarak donup kalmış ya da taş kesilmiş gibi kendini tamamen unuttuğu ve akıllı bir varlığa değil de onun ancak gölgesine benzediği fark ediliyordu. Masum şekilde esneyen bir beyin, onun fır fır dönen, bulanık ve bir şeyler arayan bakışlarıyla ansızın karşılaşarak ürperdiği, ürktüğü ve önemli bir evraka ya mürekkep lekesi düşürdüğü, ya da tamamen lüzumsuz bir kelime yazdığı da hiç nadir değildi. Semyon İvanoviç'in davranışlarındaki münasebetsizlik hakikaten asil olan insanları şaşırtıyor ve incitiyordu... Nihayet, harika bir sabah vakti, Sayın Proharçin'in bizzat Demid Vasilyeviç'i dahi ürkütmüş olduğuna dair bir söylenti (zira onunla koridorda karşılaştığında öyle acayip ve tuhafmış ki, amiri çekilip yol vermek zorunda kalmış) bütün daireye yayıldıktan sonra, artık hiç kimse onun kafasındaki fantastik yönelimlerden şüphe etmeyecekti... Semyon İvanoviç'in haddini aştığı haberi bizatihi Demid Vasilyeviç'e kadar ulaşmıştı. Bunu

işiten Demin Vasilyeviç derhal ayağa fırlamış, masaların ve sandalyelerin arasından dikkatle geçmiş, hole ulaşmış, pal-tosunu kendi elleriyle alıp giyerek çıkmış ve belirsiz bir süreliğine kaybolmuştu. Korkmuş muydu, yoksa başka bir işi mi vardı bilmiyoruz, ama bu sırada ne evinde, ne de dairede değildi...

Semyon İvanoviç'in kaderini sadece onun bu fantastik tavırlarıyla açıklamayacağız; ancak okurun dikkatini, kahra-manımızın sosyeteden uzak, münzevi bir kişi olduğuna ve diğer kiracıların arasına düştüğü güne kadar sağır ve nüfuz edilemez türden bir inziva içinde yaşadığına, sessizliği ve hatta adeta esrarengizliğiyle diğerlerinden ayrıldığına çek-mededen de edemeyiz; zira Peski'deki son ikametgâhında geçirdiği son dönemi boyunca paravanın arkasındaki karyo-lasında yatıyor, susuyor ve kimseyle hiçbir temas kurmu-yordu. Çoktan beridir birlikte olduğu iki oda arkadaşı da tamamen onun gibi yaşıyorlardı: her ikisi de adeta esrarengizdiler ve on beş senedir paravanın arkasında yatıyorlardı. Mutlu ve uyuklamayla dolu saatler ve günler birbiri ardınca köhnemiş bir sükûnet içinde geçip gidiyordu; etraflarındaki her şey de olağan akış ve düzeninde devam ettiği için ne Semyon İvanoviç, ne de Ustinya Fyodorovna, kaderin onla-rı ne vakit bir araya getirdiğini doğru düzgün hatırlayamı-yorlardı artık. "Zavallı adam benim yanımda kalmaya başla-dığından beri," diyordu ara sıra yeni kiracılarına, "on yıl mı oldu, on beş mi, yoksa yirmi beş mi, bilemeyeceğim; ruhu huzur bulsun." Ve bu nedenle, hikâyemizin bu vakur, mütevazı ve topluluk içine çıkmaya alışkın olmayan kahra-manının bundan tam bir sene evvel kendini ansızın, dairenin yeni kiracıları ve mesai arkadaşları olan yekûnu on delikan-lının gürültücü ve huzursuz çetesi içinde bulunca son derece tatsız bir şaşkınlığa uğramış olması son derece doğaldır.

Semyon İvanoviç'in ortadan kaybolması, diğer oda-larda hiç de azımsanmayacak bir kargaşaya sebep oldu. Birincisi, Semyon İvanoviç gözde kiracıydı; ikincisi, ev sahibesinin korumasında bulunan pasaportunun da tam

bu sırada kazara kaybolduğu ortaya çıkmıştı.⁷ Ustinya Fyodorovna, bütün kritik durumlarda olduğu gibi feryat ediyordu; eksiksiz iki gün boyunca kiracıları paylayıp hakaret etti; “bütün bu musibet alaycılar” bir kiracısını civciv gibi kaçtırtıp adamı mahvettiler diye dövünüp duruyordu; üçüncü gün ise herkesi kovalayıp firariyi aramaya ve ne pahasına olursa olsun, ölü ya da diri bulup getirmeye gönderdi. Akşam üzeri ilkin Kâtip Sudbin döndü ve firarının izini bulduğunu, Tolkuçiy Pazarı’nda ve başka yerlerde gördüğünü, arkasından gittiğini, yakınında durduğunu, yalnız konuşmaya cesaret edemediğini, Kriv Sokağı’ndaki apartman yangını çıkınca yangın yerinde ona pek yakın olduğunu beyan etti. Yarım saat sonra gelen Okeanov ile soylu olmadığı halde entelektüel Kantarev, Sudbin’i kelimesi kelimesine teyit ettiler: onlar da çok yakınında durmuşlar, hepsi topu on adım uzağından takip etmişler, ama onlar da konuşmaya cesaret edememişlerdi; her ikisi de Semyon İvanoviç’in dilenci kılıklı bir sarhoşla birlikte olduğunu fark etmişti. Nihayet geri kalan kiracılar da toplandılar ve anlatılanlar dikkatle dinlendikten sonra Proharçin’in şu anda uzakta olamayacağına, çok geçmeden döneceğine karar verildi; ama hepsi de, onun birlikte olduğu dilenci kılıklı sarhoşu daha önceden biliyordu. Bu dilenci kılıklı sarhoş, rezil, yaygaracı ve dalkavuk biriydi; görünüşe bakılırsa, Semyon İvanoviç’i her nasılsa baştan çıkarmıştı. Bu adam, Semyon İvanoviç’in kaybolmasından bir hafta önce Remnev’in bir arkadaşı olarak, onunla birlikte ortaya çıkmıştı, kısa bir süre dairede kalmış, hakikat davasından nice çileler çektiğini, eskiden bir kazada memuriyette bulunduğunu, onlara bir müfettiş geldiğini, onu ve meslektaşlarını bu hakikat davası yüzünden silkelediklerini, Petersburg’a geldiğini ve Porfiri Grigoryeviç’in ayaklarına kapandığını, bu arzuhaline dayanarak başka yerde bir daireye atadıklarını, ama kaderin zalimliğiyle

7 Pasaport: Rusya’da nüfus cüzdanı “pasaport” diye anılır; bizim bildiğimiz pasaporta ise “yurtdışı pasaportu” denir.

orada da işten çıkardıklarını, sonra bazı değişiklikler yüzünden daireyi de feshettiklerini anlatmıştı; yeni oluşturulan memur kadrosuna ise onu almamışlardı, hem de bu memuriyet işine uygun olmadığından değil, tamamen başka türlü bir sebepten ötürü – hakikat aşkı ve nihayet düşmanlarının entrikaları yüzünden. Sayın Zinoveykin, anlatırken sert ve tıraşsız suratlı arkadaşı Remnev'i mütemadiyen öpmeyip de adeta yaladığı bu hikâyeyi bitirdikten sonra, odada bulunan herkesi, işçi kadın Avdotya'yı dahi unutmadan, ayaklarına kadar eğilerek selamlamış, hepsine velinimetim demiş, kendisinin değersiz, baş belası, alçak, yaygaracı ve budala olduğunu açıklamış, bu iyi insanların ona acınası karakteri ve basitliği yüzünden yüklenmemelerini dilemişti. Sayın Zinoveykin himaye talebi kabul edilince son derece neşelenmiş, mutlu olmuş, Ustin-ya Fyodorovna'nın ellerini, hem de ev sahibesi mütevazı bir tavırla bu elin kaba ve asaletten uzak olduğunu temin etmiş olmasına rağmen öpmüş, akşama da özel, vasıflı bir danstaki yeteneğini herkese göstermeye söz vermişti. Ama ertesi gün olay hüzünlü şekilde sona ermişti. Bu, ya vasıflı dansçının ziyadesiyle vasıflı olduğunun ortaya çıkmasından, ya da Ustin-ya Fyodorovna'yı, ev sahibesinin sözleriyle "küçük düşürdüğü ve ona basit bir kadın gibi davrandığı" içindi; oysa Ustin-ya Fyodorovna'nın "bizzat Yaroslav İlyiç ile gayet iyi ilişkileri vardı; hem isteseydi çoktan bir kurmay subayın karısı olabilirdi" – öyle ya da böyle, neticede Zimoveykin'in toz olması gerekmişti. Çekip gitmiş, tekrar dönmüş, tekrar utanç verici şekilde kovulmuş, sonra Semyon İvanoviç'in ağzından girmiş burnundan çıkmış, ilgisini ve merhametini kazanmış, bu arada onun yeni pantolonunu da yürütmüş, şimdi ise nihayet Semyon İvanoviç'in iğvacısı olarak gene ortaya çıkmıştı.

Ev sahibesi, Semyon İvanoviç'in sağ ve sağlıklı olduğunu ve de pasaportunu aramaya lüzum kalmadığını öğrendi ya, matemi derhal bıraktı ve sakinleşti. Bu arada kiracıların arasından kimileri, firariye görkemli bir kabul

töreni yapmaya karar verdiler: kapının menteşelerini bozdular, kaçağın karyolasının önündeki paravanları kaldırdılar, yatağını birazcık kırıştırdılar, malum sandığı alıp yatağın üzerine, ayak ucuna yerleştirdiler, yengesini da yatağa yatırdılar – yani, yengesini değil de, ev sahibesinin eski bir elbisesinden, bonesinden ve salope’undan⁸ yapılmış bir kuklayı; yalnız hakikaten de çok benziyordu yengeye, yani gören biri yanılabilirdi. İşi bitirince de beklemeye koyuldular; niyetleri, Semyon İvanoviç ortaya çıkınca, kazadan yengesinin geldiğini ve zavalılcığının onun odasında, paravanın arkasına yerleştiğini bildirmektir. Ama beklediler, beklediler, beklediler, beklediler... Hatta beklerken Mark İvanoviç ütüldü ve yarım aylık maaşını kiracılarından Prepolovenko ile Kantarev’e kaptırdı; Okeanov’un burnu salto ve üç kart oynarken kıpkırmızı olup şişti; işçi kadın Avdotya neredeyse deliksiz bir uykuya daldı ve iki defa kalkmaya, odun çekmeye ve sobayı yakmaya davrandı; Zinoviy Prokofyeviç ise dakika başı avluya koşup Semyon İvanoviç geldi mi diye bakmaktan iliklerine kadar ıslandı; ama ortalarda hiç kimse yoktu – ne Semyon İvanoviç, ne de dilenci kılıklı sarhoş. Nihayet hepsi de uyumaya gitti, ama ne olur ne olmaz diye yengayı paravanın arkasında bıraktılar; ancak saat dörtte kapının dövüldüğünü işittiler, hem de öyle bir kuvvetli dövölüyordu ki, bekleyenlerin katlandıkları bütün sıkıntıların tam bir ödülü gibi çıkıyordu ses. Bu oydu, ta kendisiydi: Semyon İvanoviç, Sayın Proharçin; yalnız öyle bir haldeydi ki, herkes acıyla feryat etti, kimsenin de aklına yenge düşmedi. Kayıp kendinde değildi; buraya kadar getirmişlerdi onu; daha doğrusu, hırpani kılıklı ve sırlıklam bir gece arabacısı sırtında taşımıştı. Ev sahibesinin, talihsiz adamın nerede böyle zil zurna olduğu sorusuna arabacı şöyle cevap verdi: “Yok yok, sarhoş filan değil, esrar da çekmedi, yemin olsun; yalnız baygın halde buldum bunu, ya da felç geçirmişti, ya

8 Salope: Pelerini andıran, kolları çok geniş, yakası genellikle kürklü bir tür kadın mantosu. (*Fran.*)

da ne bileyim, belki bayıltana kadar pataklamışlardır.” İşlerini rahatça görmek için suçlunun sırtını sobaya dayayıp dikkatle incelemeye koyuldular ve hakikaten de sarhoş filan olmadığını, darbe de yemediğini, ama başka bir derdi olduğunu, zira Semyon İvanoviç’in dilinin dönmediğini, yalnız bütün vücudunun kasılmış gibi seğirdiğini, şaşkınlık içindeki gözlerini hepsi de gece kostümlerini giyinmiş seyircilerinden kâh birine, kâh diğerine dikerek ağır ağır yumup açtığını gördüler. Sonra arabacıya, ücretini alıp almadığını sordular. “Evet, Kolomna’da birilerinden aldım,” diye cevap verdi arabacı, “şeytan bilir kimdiler, bey desen bey değil, ortalıkta öylecene dolanan keyfi yerinde beyler; aha bunu da böyle verdiler bana; kavga mı etmişlerdi aralarında yoksa bu böyle seğirip duruyor muydu o vakit de, bir tanrı bilir; yalnız neşeli, iyi beylerdi!” Semyon İvanoviç’i aldılar, iki-üç kişinin omuzlarına yükleyip yatağına taşıdılar. Semyon İvanoviç yatağına yerleşip de eli yengesine değince ve ayakları da kutsal sandığına erince avazı çıktığıınca feryat etti, hacet giderir gibi tünedi ve baştan ayağına titreyip sarsılarak elleri ve vücuduyla iteleyip kakalandı, yatağında mümkün olduğunca geniş bir alan açtı; etrafındakilere ürkek ama tuhaf şekilde kararlı bakışlarla bakarken, sanki fakir mülkünün yüzde birinden olsun feragat edip herhangi birine veremedi, çok geçmeden öleceğini izah eder gibiydi...

Semyon İvanoviç, sımsıkı çekilmiş paravanların arkasında ve bu suretle bütün dünyevi işlerden ve bütün beyhude endişelerden uzak olarak iki veya üç gün yattı. Tabii ki ertesi gün herkes onu unutmuştu; zaman her zamanki gibi uçup gidiyordu, saatler saatleri, günler günleri takip ediyordu. Hastanın kütük gibi ağırlaşmış, ateşler içindeki başı yarı uykuda, yarı hezeyan içindeydi; ama kendisi sakince yatıyor, ne inliyor ne de şikâyet ediyordu; tersine, tıpkı bir tavşanın avcıyı işitip de korkudan yere yapışması gibi yatağın üzerine upuzun serilmiş, sessiz, suskun, varlığı yokluğu belirsizdi. Zaman zaman daireye uzun, kasvetli bir sessizlik

hâkim oluyordu; bu, bütün kiracıların işlerine dağıldıklarının işaretiydi; o zaman Semyon İvanoviç uykudan uyanıp ev sahibesinin koşturduğu mutfaktan gelen tıkırtılara ya da ahlayıp homurdanan işçi kadın Avdotya'nın her köşeyi toparlar, ovalar ve cilalarken eski terliklerinin bütün odalardan yükselen ritmik pıtırıtısına kulak vererek mümkün olduğunca dağıtıyordu kafasındaki kasveti. Uykulu, uyuşuk, sıkıcı saatler, işte böyle, banyoda musluktan sızıp leğene ritmik şekilde damlayan su gibi geçiyordu. Nihayet kiracılar geliyorlardı, sırasıyla ya da toplu olarak; onların hava durumuna saydırdıklarını, acıttıklarını söylediklerini, gürültü ettiklerini, sigara içtiklerini, atıştıklarını, barıştıklarını, iskambil oynadıklarını ve çaya hazırlanırken fincanlarını dövdüklerini keyifle dinliyordu. Semyon İvanoviç mekanik bir tavırla doğrulup kalkmak ve kendisinin de kanuni hak sahibi olduğu çayda onlara katılmak için çaba gösteriyordu, ama derhal başı düşüp uyuklamaya başlıyor, düşünde de epey bir vakittir çay masasında oturduğunu, çay içip sohbet ettiğini, Zinoviy Prokofyeviç'in ilk fırsattan yararlanıp sohbetin yönünü yengelerle ve muhtelif iyi kimselerin onlarla olan ahlaki ilişkileriyle ilgili bir projeye çevirdiğini görüyordu. Bu noktada Semyon İvanoviç aceleyle kendini savunmaya ve itiraz etmeye kalkıyor, ama bir anda her bir ağızdan o kudretli formülün: "çok gördük bunları" sözlerinin uçuşması üzerine bütün itirazları boşa çıkıyordu ve, bugünün ayın biri olduğu, yani dairede maaşını alacağıyla ilgili yeni bir düşe girişmekten daha iyi bir şey gelmiyordu aklına. Merdivende zarfı açıp ucundan çabucak bir göz atıyor ve almış bulunduğu bu kanuni ödemesinin tam yarısını telaşla ve mümkün olduğunca çabuk ayırıp çizmesinin içine saklıyor, sonra gene merdivende, gerçekte yatağında olduğunu katiyen fark etmeksizin, düşünde, eve gidince mutfak ve konaklama masraflarının karşılığını ev sahibesine derhal ödemeye, sonra zaruri bazı şeyleri satın almaya ve, sanki tesadüfen, buna niyet etmeden yapmış gibi, maaşının kesintili ödendiğini, ona hiçbir şey

kalmadığını ve yengeye gönderecek de bir kuruşu olmadığını artık kim olursa göstermeye, ayrıca da yengesi için gözyaşı dökmeye, yarın ve yarından sonra onun hakkında uzun uzadıya konuşmaya, on gün sonra da, arkadaşları unutmasınlar diye, laf arasında yengenin sefaletinden bahsetmeye karar veriyordu. Bu suretle karar verdikten sonra, dairede Semyon İvanoviç'in oturduğu yerden üç oda ötede bulunan, yirmi senedir bir defa bile konuşmadığı, sessiz mi sessiz, kel Andrey Yefimoviç'in de aynı merdivende durduğunu, aynı şekilde gümüş rublelerini saydığını ve başını sallayarak ona "Paracıklar!" dediğini görüyordu. Merdivenden aşağı inerken "Onlar olmazsa lapa bile bulamayız" diye ekliyordu kuru bir tavırla, sundurmaya varırken de sözü bağlıyordu, "Elime bakan yedi kişi var, beyim." Bu kel adamcağız hakikatte müşahhas olmadığını, rüyada bir hayalet rolü oynadığını şu kadarcık fark etmeksizin avucunu yerden net bir arşın bir verşok⁹ kaldırıp aşağı yukarı sallayarak, bunlardan en büyüğünün liseye gittiğini söylüyordu; sonra tam yedi kişiye bakmasının sorumlusu bizzat Sayın Proharçin imiş gibi kızgınlıkla bakıyordu Semyon İvanoviç'e, şapkasını gözlerinin üzerine kadar çekip kaputunu silkeliyor, sola dönüp gözden kayboluyordu. Semyon İvanoviç son derece korkuyordu; gerçi bir çatının altında yedi kişi toplanması hususunda kendisinin masumiyetinden tamamen emindi ama, görünürde de Semyon İvanoviç'ten başka suçlu kimse olmadığı belliydi. Korkup koşmaya davranıyordu, zira kel bey geri dönmüş de peşinden geliyor-muş ve şu su götürmez yedi sayısına dayanarak ve Semyon İvanoviç'in her tür yenge iddiasını kararlılıkla reddederek onu didik didik arayıp bütün maaşına el koymak istiyor-muş gibi geliyordu ona. Sayın Proharçin koşuyor, koşuyor, nefesi kesiliyordu... hemen yanında son derece kalabalık başkaları da koşuyordu; bütün bunların maaşları da dar gelen fraklarının arka ceplerinde şangırdayıp duruyordu; nihayet herkes koşmaya koyuluyor, itfaiye boruları ötmeye

9 "Bir arşın bir verşok:" arşın: 71.12 cm, verşok: 4.45 cm.

başlıyordu, kalabalık da onu neredeyse omuzları üzerinde, dilenci kılıklı sarhoşla birlikte son defa bulunduğu yangın yerinde, ta alevlere kadar taşıyordu. Sarhoş, diğer bir deyişle Sayın Zimoveykin de orada bulunuyor, Semyon İvanoviç'i karşılıyor, ortalığı acayip velveleye veriyor, onu elinden tutuyor ve kalabalığın en yoğun olduğu yere götürüyordu. Etrafları, tıpkı müşahhas vakitte olduğu gibi kükreleyen ve uğuldayan, göz alabildiğine uzanan bir kalabalıkla çevriliydi; iki köprünün arasında bütün Fontanka sahilini, etraftaki bütün caddeleri ve sokakları örtmüştü kalabalık ve tıpkı o zamanki gibi, Semyon İvanoviç'i sarhoşla birlikte bir çitin arkasına sürüklemişti; ikisi burada, caddelerden, Tolkuçiy Pazarı'ndan ve etraftaki bütün apartmanlardan, hanlardan ve meyhanelerden toplanan seyircilerle dolu, kereste döşeli kocaman bir avluda, mengeneye takılmış gibi sıkışıp kalmışlardı. Semyon İvanoviç bütün bunları o zamanki gibi görüyor ve hissediyordu; ateş ve hezeyanın hortumunda döner dururken gözlerinin önünden muhtelif tuhaf yüzler geçip gitmeye başlamıştı. Bunlardan kimilerini hatırlıyordu. Biri, herkesi son derece etkileyen bir beydi; boyu iki metreden fazlaydı, bıyık açıklığı yetmiş santim vardı, yangın sırasında Semyon İvanoviç'in hemen arkasında bulunuyordu ve kahramanımız coşkunuğa benzer bir hisse kapılarak, bulunduğu yüksek yerden çok iyi gördüğü itfaiyecilerin çalışmasını bu suretle alkışlamak istiyormuş gibi ayakları üzerinde tepinmeye başladığı sırada ona arkadan cesaret veriyordu. Diğer, kahramanımızın kendisinden, belki de onun üzerinden aşır birini kurtarmak için yandaki çite çıktığı sırada okkalı bir yumruk yediği çam yarması gibi biriydi. Yüzüne bakılırsa basurdan mustarip, üzerinde eski püskü, beline pamuklu kuşak sarılmış bir robdöşambr bulunan, kiracısına peksimet ve tütün almak için yangından önce gittiği dükkândan şimdi çıkan ve şimdi elinde süt dolu bir kapla karısının, kızının ve döşegİN altındaki on üç buçuk rublenin yanmakta olduğu eve doğru gitmeye çalışan ihtiyar da ilişiyordu gözüne. Ama en çok

dikkatini çeken, hastalığı boyunca birçok defa düşünde gördüğü o zavallı, günahkâr kadındı – şimdi de, tıpkı o zaman olduğu gibi, hasır pabuçları, elinde bastonu, sırtında hasır heybesi ve üzerinde entarisiyle belirmişti karşısında. Ellerini ve bastonunu sallayarak, itfaiyecilerden ve kalabalıktan daha yüksek sesle bağırıp, öz evlatlarının onu evinden kovduğunu ve ardından da iki bakır beşliği kaybettiğini söylüyordu. Çocuklar ve beşlikler, beşlikler ve çocuklar kadının dilinde anlaşılmaz, derin bir saçmalıkla dönüyordu ve ancak dikkatli bir çabayla ayırt edilip anlaşılabilirdi kelimeler; ama kadın sakinleşmek bilmiyordu, belli ki ne kendisini bu kalabalıkla birlikte sokaktan sürüklemiş olan yangına, ne etrafındaki insanlara, ne başkalarının talihsizliğine, ve hatta ne de artık etrafta bulunan herkesin üzerine yağmaya başlayan alev dillerine ve kıvılcımlara aldırış etmeden durmadan bağırıyor, feryat ediyor, kollarını sallıyordu. Nihayet Sayın Proharçin, bir dehşet perdesinin üzerini inmeye başladığını hissetti; zira bütün bunların tesadüf olmayacağını, bu işten kazasız belasız sıyrılamayacağını görüyordu. Gerçekten de, az ötesinde, sırtında pejmürde, beli gevşek, aba cinsinden bir avcı ceketi olan, saçları ve sakalları yanmış bir mujik, odunların üzerine tünemiş, etraftaki her tanrının kulunu Semyon İvanoviç'e karşı kışkırtmaya başlamıştı. Kalabalık sıklaşıyor, mujik bağırıyordu; korkudan adeta taş kesilen Sayın Proharçin ansızın bu mujiğin, bundan tam beş sene evvel son derece insanlık dışı şekilde dolandırdığı arabacının ta kendisi olduğunu hatırlıyordu: ücretini ödmeden bir avlu kapısında kayıvermişti arabadan ve sanki kızgın tuğlaların üzerinde çıplak ayak koşuyormuş gibi topukları kicina vura vura uzaklaşmıştı. Umutsuzluk içindeki Sayın Proharçin konuşmak, bağırarak istiyor ama sesi çıkmıyordu. Bütün bu öfkeli kalabalığın etrafını rengârenk bir yılan gibi sarıp sıktığını, boğduğunu hissediyordu. İnanılmaz bir çaba gösterdi – ve uyandı. Ve yandığını, bütün dairesinin yandığını, paravanlarının yandığını, Ustinya Fyodorovna ve bütün kiracılarla birlikte

dairenin yandığını, karyolasının, yastığının, battaniyesinin, sandığının ve döşəğinin yandığını gördü. Semyon İvanoviç ayağa fırladı, döşəğine sarıldı ve onu arkasından çekiştirerek koşmaya koyuldu. Ama kahramanımızı, üzerinde sadece bir gecelik, ayakları çıplak, uygunsuz şekilde koşarak girdiği ev sahibesinin odasında yakaladılar, sınıksız tuttular ve muzaffer şekilde geri, (sırası gelmişken) aslında hiç yarmamış paravanın arkasına taşıdılar –zira yangın, Sayın Proharçin’in kafasının içindeydi– ve yatağına yatırdılar. Pejmürde, tıraşsız ve suratsız bir laterna sanatçısı da, küple re binen, bütün herkese meydan dayacağı çeken, ruhunu şeytana satan ve nihayet bir sonraki temsile kadar varlığını iblis ile, Arap ile, Petruşka ile, mam’zel Katerina ile ve onun mutlu âşığı polis yüzbaşısı ile birlikte aynı sandıkta sonlandıran Pulcinella’sını, sefer sandığına buna benzer şekilde yerleştirdi.¹⁰

Nihayet yaşlısı genciyle herkes karyolanın etrafında düzgün bir sıra halinde yerini aldı ve umut dolu bakışlarını hastaya dikerek Semyon İvanoviç’in çevresini sardı. Bu arada o da kendine geldi; ama utandığından mıdır yoksa nedir, ansızın bütün gücüyle battaniyeyi üzerine çekmeye başladı; belli ki merhametli daire efradının ilgisinden gizlenmeyi arzu ediyordu. Nihayet ilk olarak Mark İvanoviç böldü sessizliği ve akıllı bir adam olarak son derece tatlılıkla, Semyon İvanoviç’in tamamen sakinleşmesi gerektiğini, hasta olmanın berbat ve utanç verici bir şey olduğunu, sadece küçük çocukların hastalandığını, iyileşmek ve sonra da memuriyete dönmek lazım geldiğini anlatmaya başladı. Mark İvanoviç, hastalara maaşlarının tamamının verilmediğini, memuriyet kademelerinin çok düşük tutulması münasebetiyle, kendi idraki mucibince, bu unvan ya da kademenin büyük, ciddiye alınır bir avantaj sağlamadığını kati suretle bildiğini de söyleyip bir şaka yaptı. Uzun sözün kısası, herkesin Semyon İvanoviç’in kaderiyle samimi şekilde

10 Pulcinella: Bu ve diğerleri, Petersburg laternacılarının geleneksel kukla kadrosundaydılar.

de ilgilendiği ve onun için yüreklerinin sızladığı aşikârdı. O ise anlaşılmaz bir kabalıkla yatağında yatmaya, susmaya ve inatla battaniyeyi üzerine çekmeye devam ediyordu. Mark İvanoviç ise kendisini yenilmiş saymadı; dişlerini sıkarak Semyon İvanoviç'e gene pek tatlı bir şeyler söyledi, zira hastalara karşı böyle davranmak gerektiğini biliyordu; ama Semyon İvanoviç bunu hissetmedi; tersine, dişlerinin arasından son derece itimatsız bir tavırla bir şeyler homurdandı ve ansızın, kesinlikle hasmane bir edayla gözlerini sağa sola kaydırmaya başladı; adeta merhametli daire efradını bakışlarıyla küle çevirmek istiyordu. İşi burada bırakmanın anlamı yoktu: Mark İvanoviç sabrını kaybetti ve adamın ayak diremeye karar verdiğini görerek gücenik ve gayet öfkeli bir tavırla, lafı yumuşatmadan, dolambaçlı sözlerle kaçmadan, kalkma vaktinin geldiğini, böyle yan gelip yatmanın manasız olduğunu, gece gündüz bağıra çağıra yangınlardan, yengelerden, sarhoşlardan, kilitlerden, sandıklardan ve şeytan bilir daha başka nelerden söz etmenin aptallık, edepsizlik ve küçük düşürücü olduğunu, zira Semyon İvanoviç'in eğer uyumayı arzu ediyorsa başkalarının uykusuna engel olmaması gerektiğini, ve nihayet lütfen bütün bunları kulağına küpe etmesini bildirdi. Konuşma etkisini gösterdi; zira Semyon İvanoviç derhal hatibe dönüp, zayıf ve hırıltılı bir sesle olsa bile kati bir surette şunu bildirdi: "Evladım, sesini kes! Ne boş konuşuyorsun sen, ne ağzı bozuk bir şeysin! İşitiyor musun, züppe? Kendini prens mi sanıyorsun? Ne dediğimi anlıyor musun?" Bunu işiten Mark İvanoviç hiddetlendi ama bir hastayla uğraştığını aklına getirip alicenaplıkla kendini tuttu; tersine, onu utandırmaya çalıştı, ama bu da işe yaramadı; zira Semyon İvanoviç derhal, kendisine şaka yapılmasına müsaade etmeyeceğini, Mark İvanoviç'in beyhude yere şiir yazdığını belirtmişti. Bunu iki dakikalık bir sessizlik takip etti, şaşkınlığından kurtulan Mark İvanoviç nihayet, sertlikten uzak olmamakla birlikte dosdoğru, apaçık, son derece belagatle, Semyon İvanoviç'in asil insanlar arasında olduğunu bilmesi gerekti-

ğini bildirdi: “Aziz beyefendi, asil bir kimseye nasıl davranacağınızı bilmelisiniz.” Mark İvanoviç yeri geldiğinde belagatle konuşmasını bilir ve dinleyicilerini etkilemeyi severdi. Öte yandan Semyon İvanoviç ise, herhalde epeydir sustuğu için alışkanlıktan olacak, kesik kesik konuşuyordu ve davranışları da öyleydi; bundan başka, mesela uzun bir cümleye girişmesi gerektiği vakit, bunun derinlerine indiği ölçüde, her kelime adeta ikinci bir kelimayı, bu ikinci kelime de doğar doğmaz üçüncüyü, üçüncüsü dördüncüyü vb. doğuruyordu; öyle ki ağzı tıka basa doluymuş gibi oluyor, kekelemeye başlıyor, ağzını dolduran kelimeler de nihayet son derece pitoresk bir düzensizlik içinde hep birden uçmaya başlıyordu. Semyon İvanoviç bu nedenle, akıllı bir insan olduğu halde, bazen korkunç saçmalıyordu. “Yalan söylüyorsun,” diye cevap veriyordu şimdi, “seni sümsük, seni serseri delikanlı! Dilenci heybeni sırtlan da sadaka toplamaya çık sen; seni dinsiz, seni ahlaksız; hadi ikile bakalım, şair bozuntusu!”

“Semyon İvanoviç, hâlâ hezeyan mı geçiriyorsunuz siz?”

“Beni dinle,” diye cevap verdi Semyon İvanoviç, “budalalar hezeyan geçirir, sarhoşlar hezeyan geçirir, itler hezeyan geçirir, ama bilgelerin kafası sürekli işler. Hele beni dinle, bir halt bildiğin yok, ahlaksız herif seni, aylak herif, bilim adamı, herifin hayatla ilgisi yok, yazılmış kitap! Hemencecik yanmaya başlayacaksın da, kafanın nasıl tuttuğunu bile fark etmeyeceksin, işitiyor musun?”

“Evet... nasıl yani... Semyon İvanoviç, başım tutuşacak derken ne demek istiyorsunuz?...”

Mark İvanoviç sözünü tamamlamadı, zira herkes, Semyon İvanoviç’in henüz ayılmadığını, hezeyan geçirdiğini görüyordu; ama ev sahibesi dayanamadı ve, Kriv sokağındaki apartmanı saçsız bir köylü kızının yaktığını, bu kızın orada yaşadığını, bir mum yaktığını ve kileri ateşe verdiğini söyledi; ancak kızın kaldığı yere hiçbir şey olmamıştı, odasında her şey sapasağlamdı.

“Buraya bakın, Semyon İvanoviç!” diye bağırdı Zino-viy Prokofyeviç kendinden geçmiş gibi, ev sahibesinin sözünü keserek. “Semyon İvanoviç, sizi eski kafalı, bunak, şaklaban; ne yani, şu anda yengenizden ya da dans imtiha-nından bahsedip alay mı ediyorlar sizinle? Bu mudur yani? Böyle mi düşünüyorsunuz?”

“Sen hele bir beni dinle,” diye cevap verdi kahramanı-mız, son gücünü de toplayıp yataktan hafifçe doğrularak ve merhametli daire efradına öfkeli gözlerle son defa bakarak, “kimmiş şaklaban? Şaklaban senin gibisine denir, şaklaban ite denir, şaklaban gibi herife denir, ama ben, beyefendi, siz emrettiniz diye şaklabanlık filan yapmam; işitiyor musun, evladım; ben senin hizmetçin değilim beyefendi!”

Semyon İvanoviç bir şeyler daha söylemek istedi, ama güçsüzlükten yatağa düştü. Merhametli daire efradı şaş-kınlık içinde kalmıştı, herkesin ağzı açıktı; zira şimdi Sem-yon İvanoviç’in nesi olduğunu görüyorlardı ama nereden başlayacaklarını bilmiyorlardı; mutfak kapısı ansızın gıcır-dayarak açıldı ve dilenci kılıklı sarhoş, diğer bir deyişle Sayın Zimoveykin, başını mahcup bir tavırla uzatıp, adeti olduğu üzere dikkatle içeriyi kokladı. Sanki onu bekliyor-lardı; çabucak gelmesi için derhal ellerini sallamaya başla-dılar ona; Zimoveykin de son derece memnun olup palto-sunu bile çıkarmadan, dünden hazır olarak Semyon İvanoviç’in yatağına sokuldu.

Zimoveykin’in bütün geceyi önemli bazı işlerle uğraş-a-rak uykusuz geçirdiği belliydi. Yüzünün sağ tarafına bir şey yapışmıştı; şiş gözkapakları çapaklanmış ve ıslak ıslaktı; kuyruklu ceket, gömleği, pantolonu, üstü başı lime limeydi, kıyafetinin sol tarafı baştan ayağa son derece pis bir şeye, belki bir su birikintisinin çamuruna bulanmıştı. Koltuğu-nun altında, her kime aitse, satmak için bir yerlere götürdü-ğü bir keman vardı. Görünüşe bakılırsa onu yardıma çağır-makla hata etmemişlerdi, zira vaziyeti görünce derhal gene haylazlık etmeye başlayan Semyon İvanoviç’e yönelmişti ve başkalarından üstün olduğu gibi meseleyi herkesten daha

iyi anlayan bir adam pozlarında şöyle dedi: “Neyin var, Senka? Kalk bakayım! Neyin var Senka, bilge Proharçin, akıllı olsana! Haylazlığa devam edersen alır götürürüm seni bak, kes yaramazlığı!” Bu kısa ama güçlü nutuk orada bulunanları şaşırttı; Semyon İvanoviç’in halini görünce daha da şaşırdılar: hasta, bütün bunları dinleyip önündeki adama baktıktan sonra öyle telaşlanmış, şaşkınlığa ve mahcubiyete kapılmıştı ki, o her zamanki zaruri itirazlarını dişlerinin arasından fısıldayarak neredeyse işitilmeyen bir sesle homurdandı. “Çekil karşımdan, sefil yaratık,” dedi, “sefil yaratık, hırsız! İşitiyor musun? Anladın mı beni? Yaman herifsin efendi, pek yaman herifsin!”

“Hayır kardeş,” diye cevap verdi Zimoveykin kelimeleri uzatarak, kararlılığından hiçbir şey eksilmeden, “yanılıyorsun bilge kardeşim benim, Proharçin, Proharçin gibi adamsın alimallah!” diye devam etti Zimoveykin, Semyon İvanoviç’i hafifçe taklit ederek ve hoşnutlukla etrafına bakarak. “Yaramazlığı bırak! Uslu ol, Senya, uslu ol, yoksa her şeyi anlatırım, anlıyor musun, hakikaten anlatırım!”

Anlaşılan Semyon İvanoviç her şeyi anlamıştı, zira konuşmanın sonunda ürperdi ve ansızın son derece şaşkın gözlerle etrafına baktı. Yaratığı etkiden memnun olan Sayın Zimoveykin devam etmek istiyordu, ama Mark İvanoviç ondan önce davrandı ve Semyon İvanoviç’in susmasını ve tamamen sakinleşmesini bekledikten sonra, hastaya uzun uzun ve akıllıca nüfuz etmeye koyuldu, zira “şimdi onun kafasındaki türden düşünceleri beslemek, birincisi yararsızdır, ikincisi sadece yararsız değil, zararlıdır da; nihayet, zararlı olmasından da çok tamamen ahlak dışıdır; buna sebep ise, Semyon İvanoviç’in onlara kötü örnek olmakla kalmayıp aynı zamanda ayartmakta olmasıdır.” Herkes böyle bir konuşmadan mantıki sonuçlar bekliyordu. Üstelik Semyon İvanoviç de şimdi tamamen sessizleşmişti ve mutedil itirazlarda bulunuyordu. Böylece sakin bir tartışma başladı. Ona dostça sorular sorup neden böyle büyük bir paniğe kapıldığını soruşturdular. Semyon İva-

noviç dolambaçlı yollardan cevap verdi. İtiraz ettiler; Semyon İvanoviç de itiraz etti. İki taraf da karşılıklı itirazlarına devam etti, sonra her şey birbirine karıştı, zira konuşma öyle tuhaf ve şaşırtıcı bir mevzuya kaymıştı ki, kendilerini nasıl ifade edeceklerini bilemiyorlardı. Tartışma nihayet sabırsızlığa, sabırsızlık bağırış çağırışa, bağırış çağırış da gözyaşlarına yol açtı; nihayet Mark İvanoviç ağzı kudurmuş gibi köpük köpük, bu vakte kadar böyle katır gibi inatçı kimseyi görmediğini söyleyerek kenara çekildi. Oplevaniev tükürdü, Okeanov korkuya kapıldı, Zinoviy Prokofyeviç gözyaşlarına boğuldu, Ustinya Fyodorovna ise “kiracısı kafayı yedi, evden de gidecek, zavalcılık kimselikler bilmeden pasaportsuz ölecek, ah şunculayın öksüz Ustinya Fyodorovna’nın başına o vakit neler gelecek” diye hepten feryat ederek ulumaya başladı. Uzun sözün kısası, herkes nihayet tohumun iyi yere ekildiğini, hasadın da pek bereketli çıkacağını, toprağın verimli olduğunu ve Semyon İvanoviç’in kafasının artık hepten hem de geri dönüşü olmayacak bir şekilde uyuduğunu görüyordu. Herkes susmuştu, zira, Semyon İvanoviç’in her şeyden ürkmeye başladığını görüyor olmakla birlikte artık bizatihi merhametli daire efradı da ürkmeye başlamıştı...

“Nasıl yani!” diye bağırdı Mark İvanoviç. “Neden korkuyorsunuz! Kafayı mı yediniz siz? Size aldırış eden mi var, beyim? Korkmaya hakkınız var mı? Kimsiniz siz? Nesiniz? Koca bir sıfır, beyim, bildiğin yusuvarlak yufka! Ne velveleye veriyorsunuz ortalığı? Sokakta bir köylü karısını araba ezmiş, sanki sizin üzerinizden geçiyor? Sarhoşun teki cebine sahip çıkamamış, sanki sizin frakınızın eteğini kesiyorlar? Bir ev yanıyor, sanki sizin kafanız tutuşuyor? Öyle mi, beyim? Öyle mi, babacığım? Öyle mi?”

“Seni, seni, seni salak!” diye homurdandı Semyon İvanoviç. “Kesip burnunu verseler ağzına ekmekle beraber farkına varmadan onu da yiyeceksin...”¹¹

11 “Kesip burnunu verseler ağzına:” Gogol’ün “Burun” (1836) hikâyesine gönderme.

“Sulaksa sulak,” diye bağıırıyordu Mark İvanoviç onu dinlemeden, “ben de sulak tarla gibi olayım. Ama ben imtihana çekilmeyeceğim, evlenmeyeceğim, dans öğrenmeyeceğim; benim altımdaki toprak sağlam, beyim. Ee, babalık? Yeriniz geniş değil galiba? Altınızdaki döşeme mi sallanıyor, nedir?”

“Ne, ne? Sana soran mı var? Birini içeri tıkınca işi bitmiş mi oluyor?”

“Ne? Neyi tıkıyorlar? Neyiniz var sizin?”

“Sarhoşu aldılar ya...”

“Aldılarsa aldılar, adam sarhoşmuş, siz ve ben insanız!”

“Tabii, insan. Ama o da sap gibi kaldı...”

“Hayır! Hem kimmiş o?”

“Kim değil, ne; bizim memuriyet dairesi... da-i-re!!!”

“Evet, mübarek bir adamsınız siz! Tabii, o da lazım, daire yani...”

“O lazım, işitiyor musun; bugün lazım, yarın lazım, yalnız yarından sonra lazım değil. Olayı işittin mi sen?...”

“İyi de bir senelik maaşınızı verecekler! Tomas’sınız siz, düpedüz Tomas, öyle güvenilirmez bir adam!¹² Yaşınıza hürmeten başka bir işe verecekler sizi...”

“Maaş mı? Peki ya maaşımı yediysem, ya hırsızlar gelip paramı aldılarsa? Yengem de var benim, işitiyor musun? Yengem! Amma kalın kafalısın...”

“Yengeymiş! Sizin insanlığınız...”

“İnsansa ben insanım, sense okumuş bir budala; işitiyor musun kalın kafalı, kalın kafalının tekisin sen! Hem senin usulünce şaka da etmiyorum; bazen öyle bir vazife olur ki, ortaya çıkar çıkmaz ansızın kaybolur gider. Demid de, işitiyor musun beni, Demid Vasilyeviç de öyle diyor...”

12 Tomas: İsa’nın on iki havarisinden, “Şüpheci Tomas” diye de bilinir. Yuhanna’ya göre diğer havariler İsa’nın dirildiğini gördüklerini söylediklerinde, Tomas eliyle dokunmadan buna inanmayacağını söyler. Bunun üzerine İsa bir kez daha görünür, Tomas’ın yaralarına dokunmasına izin verir ve Tomas iman eder.

“Ah siz var ya, sizin de Demid’in de tanrı layığını versin! Günahkârlık var ya...”

“Bir göz kırpacaksın, sonra bakacaksın: vazife mazife yok: al da başına çal...”

“Siz efendim, düpedüz yalan söylüyorsunuz, ya da kafayı hepten üşütmüşsünüz! Anlatın bize: ne suç işlediniz siz? Bir kabahat varsa herkesin ortasında itiraf edin! Utanacak bir şey yok! Kafayı mı üşüttünüz babalık, ha?”

“Kafayı üşütmüş! Delirmiş!” çığırışları yükseldi dört yandan, umutsuzlukla sıktılar avuçlarını; ev sahibinin iki eli ise aman parça parça etmesin Semyon İvanoviç’i diye sımsıkı Mark İvanoviç’e sarılmıştı.

“Seni putperest, seni putperest ruhlu, seni bilge!” diye yalvarıyordu Zimoveykin. “Senya, rüzgârdan nem kapan cinsten değilsindir sen, kibarsındır, tatlısındır! Mütevazı-sındır, faziletlisindir... işitiyor musun? Senin faziletinden oluyor bunlar; oysa ben yaygaracı ve budalanın tekiyim, dilencinin tekiyim; ama iyi adamlar bunlar, beni bırakma-dılar; şerefli ve hürmetkâr davrandılar; onlara ve ev sahibesine teşekkür ediyorum; görüyor musun, yerlere kadar eğiliyorum, işte, bakın, hürmetlerimi kabul edin, sayın ev sahibesi!” Bu anda Zimoveykin gerçekten biraz da ukala bir fazilet gösterisiyle yerlere kadar eğildi. Bunun arkasın-dan Semyon İvanoviç konuşmaya devam etmeye davrandı, ama bu defa ona fırsat vermediler; hepsi birden atıldı, ona yalvarmaya, sözler vermeye, onu teskin etmeye başladılar, başarılı da oldular; zira Semyon İvanoviç son derece utan-dı ve nihayet zayıf bir sesle durumunu izah etmek için müsaade istedi.

“Pekâlâ,” dedi, “sevimliyim, uysalım, işitiyor musun, faziletliyim, hakikatten şaşmam; kanımı son damlasına kadar dökerim de, gene de... işitiyor musun evladım, deli-kanlı... peki, o dediğin vazife olduğu yerde kalsın; yalnız fakirim ben; peki ya o yeri kaparlarsa, delikanlı –hele bir sus da lafımı dinle– kaparlarsa, o vakit... Kardeşim, yer yerinde duruyor da, sonra durmaz olur... anlıyor musun?

Ben de kardeşim, ekmek dilenmeye başlarım o vakit, işitiyor musun?”

“Senka!” diye çılgın gibi haykırdı Zimoveykin, bu defa sesiyle olanca gürültüyü bastırarak. “Dinsizin tekisin sen! Şimdi ihbar etmeye gidiyorum seni! Ne diyorsun sen? Kimsin sen? Külhanbeyi kılıklı, koyun kafalı? Külhanbeyini, budalay! çıkışını vermeden şutlarlar yerinden, sen öyle misin?”

“He canım he...”

“Ne, ne? Şuna da bakın hele!...”

“Neyine de bakacakmışım?”

“O da işsiz, ben de işsizim; upuzun yatarız öylece, sonra da...”

“Ne olmuş sonra?”

“Diyecekler, ben dinsizim...”

“Din-siz-sin! Senka, sen kural mural bilmeyen dinsizin tekisin!”

“Orada dur!” diye bağırdı Sayın Proharçin, elini sallayıp yükselen patırtıyı keserek. “Ben onlardan değilim... Şunu aklından çıkarma koyun kafalı, hiç aklından çıkarma: ben uysalımdır, bugün uysalım, yarın uysal olacağım, ama sonra olmayacağım, kabalaşacağım; katır gibi çalıştır, sonra da hadi bakalım dinsiz!...”

“Neden bahsediyorsunuz siz?” diye kükredi nihayet Mark İvanoviç, dinlenmek için oturduğu sandalyeden sıçrayıp heyecan ve hezeyan içinde karyolanın yanına koşarak; can sıkıntısından ve hiddetten titriyordu. “Ne diyorsunuz? Sizi koyun kafalılar! ‘Aha bu da benim’ diyecek çanağınız bile yok sizin. Hele de bakın, şu dünyada bir başınıza mısınız? Bu dünya sırf sizin için mi yapılmış? Nesiniz ha, Napoléon musunuz siz? Nesiniz? Kimsiniz? Napoléon musunuz, ha? Napoléon musunuz, değil misiniz? Söyleyin beyefendi, Napoléon musunuz, değil misiniz?...”

Ama Sayın Proharçin bu soruya cevap vermedi. Napoléon olduğu için utandığından ya da ödlelik edip böyle bir sorumluluk almaktan kaçındığından değil –

hayır, tartışmaya da, bir şey söylemeye de takati kalmadığından... Bunu da bir hastalık krizi takip etti. Minik göz-yaşları, ateşle yanan gri, parlak gözlerinden ansızın fışkırmaya başladı. Kemikli, hastalıktan bir deri bir kemik olmuş elleriyle alev alev başını örttü, yatakta doğruldu ve hıçkırarak, fukaralığa düştüğünü, talihsiz ve basit biri olduğunu, budala ve kara cahil olduğunu, iyi insanların kendisini affetmesini, esirgemesini, korumasını, karnını doyurmasını, suyunu vermesini, beladan uzak tutmasını dilediğini anlatmaya koyuldu – ve tanrı bilir başka neler saydı. Sayarken de, sanki şimdi tavan başına çökecekmiş ya da döşemeler yarılacakmış gibi bir beklentiyle, vahşi bir korkuyla etrafına bakınıyordu. Zavallıya bakan herkes üzüldü, herkesin yüreği yumuşadı. Ev sahibesi bir köylü karısı gibi hıçkırarak öksüzlüğünü anlatırken, hastayı yatağa kendi elleriyle yatırdı. Napoléon hatırasına değinmenin yararsızlığını gören Mark İvanoviç de derhal şefkate kapılıp yardım etmeye başladı. Diğerleri de kendi paylarına bir şeyler yapmış olmak için, her şeye karşı derhal etkisini gösterdiğini ve hastanın da pek hoşuna gittiğini söyleyerek ahududu çayı önerdiler; ama Zimoveykin derhal ayağa fırlayıp böyle bir durumda şöyle okkalı bir papatya çayından daha iyisi olmadığını söyleyerek onları geri çevirdi. Zinoviy Prokofyeviç'e gelince, o da iyi yürekli biri olarak, Semyon İvanoviç'i muhtelif hikâyelerle korkuttuğu için pişmanlık içinde hıçkırarak gözyaşı döküyordu; hastanın fukaralığa düştüğü ve karnını doyurmalarını istediğiyle ilgili son sözleri içine işlemiş, şimdilik öbürlerinden uzağa çekilip onun için bir yardım senedi hazırlıyordu. Herkes ahlânıp vahlanıyordu, herkes keder ve acıya kapılmıştı, bir insanın nasıl böyle büyük bir paniğe kapıldığına hayret ediyorlardı. Neden korkmuştu ki? Yüksek bir makamda bulunsaydı, karısı ve çocukları olsaydı neyseydi; herhangi bir şeyden ötürü mahkemeye verilmiş olsaydı neyseydi; oysa Sayın Proharçin son derece önemsiz biriydi, bir sandığıyla Alman malı kilidinden

başka bir şeyi yoktu, yirmi seneden fazladır şu paravanların arkasında yatıyordu, sesi soluğu çıkmazdı, ne eğlence ne gam bilmezdi, kurusun hesabını yapar, sinekten yağ çıkarırdı; ama ansızın söylenip gitmiş saçma sapan bir sözü kafasına takmış, şu dünyada yaşamanın bir anda ağır bir şey haline geldiğinden dehşete kapılmıştı... Adam bunun herkes için ağır olduğunu idrak edemiyordu ki! “Bunun herkes için ağır olduğunu hesaba katmış olsaydı var ya,” diyecekti daha sonra Okeanov, “o vakit kafayı üşütmez, acayipliklerinden vazgeçer, icap ettiğince yaşayıp giderdi.” Bütün gün tek konuştukları konu Semyon İvanoviç’ti. Yanına gidip yokluyor, teskin ediyorlardı; ama akşama doğru teskin olacak halden çıkmıştı. Hasta hezeyan geçiriyordu, ateşi vardı; bilincini de yitirmişti, neredeyse doktora haber salmaya yelteniyorlardı; kiracılar Semyon İvanoviç’in başında bütün gece sırayla nöbet tutup onu yatıştırmak için aralarında anlaştılar ve karşılıklı söz verdiler; nöbetçi, bir şey olursa derhal herkesi uyanıracaktı. Bu amaçla da uyanık kalmak için iskambil oynamaya koyuldular; hastanın başına da bütün gün dairede, hastanın yatağının yanında konaklayan ve geceleme için de müsaade isteyen sarhoş ahbabını diktiler. Ufak oynadıkları için ilgi çekmeyen oyundan çok geçmeden sıkıldılar. Oyunu bıraktılar, sonra bir konuda atıştılar, sonra patırtıya başladılar, nihayet odalarına dağıldılar, epey bir müddet öfkeyle bağırıp çağırdılar ve ansızın hepsi birden öfkeye kapıldığından nöbete durmaktan vazgeçip uykuya daldılar. Çok geçmeden bütün daireler boş bir kiler kadar sessizleşti, üstelik korkunç da soğuktu. En son uyuyanlardan biri Okeanov’du. “Uykuyla uyanıklık arası bir şeydi,” diye anlattı daha sonra, “sabah gün ağarmadan hemen önce yakınımnda bir yerde iki kişi konuşuyormuş gibi geldi bana.” Okeanov, Zimoveykin’in sesini tanıdığını, Zimoveykin’in kendisinin yanındaki eski dostu Remnev’i uyanırmaya çalıştığını, bu ikisinin uzun vakit fısıldayarak konuştuklarını, sonra Zimoveykin’in çıktığını, gelen tıkır-

tılardan mutfak kapısını açmaya çalıştığını anladığını da anlattı. Ev sahibesinin daha sonra kesin bir şekilde söylediğine göre hep onun yastığının altında duran anahtar o gece kaybolmuş. Nihayet Okeanov, bu ikisi hastanın yanına, paravanın arkasına geçmişler de orada mum yakmışlar gibi sesler işittiğine de tanıklık etti. Bundan başka da bir şey bilmiyorum, dedi, gözlerim kapanmış; sonra da diğer kiracılarla birlikte, paravanın ardından yükselen, ölüyü bile yerinden kaldıracabilecek bir çığlıkla, yattığı yataktan fırlayarak uyanmıştı – bu sırada birçoğu mumun söndüğünü de fark etmişti. Büyük bir patırtı koptu; herkes korkudan buz kesti; hepsi birden çığlığa doğru koşmaya davrandı, ama bu sırada paravanın arkasından feryatlar, çığlıklar, küfürler ve kavga sesleri yükseldi. Lambayı yaktılar ve Zimoveykin ile Remnev’in birbirleriyle kavga ettiklerini, bağırıp çağırdıklarını gördüler; ışığı onlara çevirince biri şöyle bağırdı: “Haydut olan ben değilim, o!” Diğeri de, yani Zimoveykin, şöyle bağırdı: “Dokunma bana, ben masumum, yemin ederim!” İkisinin de insana benzer bir yanı kalmamıştı; ama bu ilk anda mesele onlar değildi: hastanın paravanındaki eski yerinde olmadığını gördüler. Savaşçıları derhal ayırdılar, kenara çektiler ve Sayın Proharçin’in karyolanın altında yattığını, herhalde tamamen şuursuz olduğunu, battaniyeyi ve yastığı da yanına çektiğini, karyolanın üzerinde ise sadece çıplak, lime lime ve yağ içindeki (zira hiçbir vakit yatak örtüsü olmamıştı) döşegİN kaldığını gördüler. Semyon İvanoviç’i oradan çekip çıkardılar, döşegİN üzerine uzattılar, ama derhal, fazla da endişelenmeye mahal olmadığını, zira tamamen bitmiş tükenmiş olduğunu, ellerinin kaskatı kesildiğini, gitti gidecek olduğunu fark ettiler. Sayın Proharçin’in başına eğildiler: hâlâ hafiften titriyor ve bütün vücuduyla sarsılıyordu, elini kıpırdatıp bir şey göstermeye çalışıyordu, dili dönmüyordu, ama sadece gözleri, hani derler ya, celladın baltasının gövdesinden yeni ayırdığı, henüz sıcak, kanlı ve canlı baştaki gözlerin yumulup açılması gibi yumulup açılıyordu.

Nihayet her şey sakinleştii; ölüm öncesi titreme ve kasılmalar sona erdi; Sayın Proharçin bacaklarını uzattı ve günahlarının ve sevaplarının kefaretiini ödeyeceğı son yolculuğına çıktı. Semyon İvanoviç korkmuş muydu, Remnev'in daha sonra iddia edeceğı gibi bir rüya mı görmüştü, yoksa başka bir iş mi vardı işin içinde bilinmez; yalnız mesele şuydu ki, şu anda dairede müfettiş ortaya çıksaydı da Semyon İvanoviç'e ahlaksızlık, dinsizlik ve ayyaşlık suçlamasından takipsizlik verildiğini duyursaydı, eski püskü kıyafetli bir dilenci kadın şu anda Semyon İvanoviç'in yengesi sıfatıyla kapıyı açıp girseydi, hatta Semyon İvanoviç iki yüz ruble ödöl alsaydı, ya da nihayet ev yanmaya başlasaydı da Semyon İvanoviç'in kafası hakikaten tutuşsaydı, herhalde bu ve buna benzer haberler karşısında bile lütfedip parmağını olsun kıpırdatmazdı. İlk kasılmalar geçerken, hazır bulunanlar konuşma yetilerini tekrar kazanırlar ve patırtı etmeye, tahminlerini ve şüphelerini bağıra çağıra anlatmaya girişirlerken, Ustinya Fyodorovna karyolanın altındaki sandığı çıkarır, aceleyle Semyon İvanoviç'in yastığının altını, döşəğinin altını, hatta çizmelelerinin içini didik didik ederken, hepsi birden Remnev ile Zimoveykin'i sorguya çekmeye girişirken, kiracı Okeanov, yani bu vakte kadarki orijinallikten en uzak, en uysal ve en sakin kiracı ansızın bütün soğukkanlılığını topladı, tanrı vergisi yeteneklerini sergiledi, onca gürültü patırtı içinde şapkasını kaptığı gibi daireden süzölürcesine çıktı. Ve anarşi olanca dehşetiyle dairenin bu vakte kadar gayet huzurlu olan bütün odalarında en yüksek seviyesine çıkarırken kapı ansızın açıldı ve pat diye, ilkin asil görünüşlü ve sert, memnuniyetsiz suratlı bir bey, onun arkasından Yaroslav İlyiç, arkasından onun astı, sonra lüzumlu bütün kimseler ve hepsinin arkasından da gayet mahcup bir tavırla Sayın Okeanov belirdiler. Sert yüzlü ama asil görünüşlü bey doğruca Semyon İvanoviç'in yanına gitti, onu inceledi, yüzünü astı, omuzlarını silkti ve herkese malum olanı, yani müteveffanın ölmüş bulunduğunu açıkladı;

yalnız kendiliğinden, birkaç gün evvel de son derece muteber ve büyük bir beyin aynen bu şekilde uykusunda öldüğünü ekledi. Asil ama memnuniyetsiz görünüşlü bey bunun arkasından karyolanın yanından çekildi ve kendisini boşuna rahatsız etmiş olduklarını söyleyip çıktı. Yaroslav İlyiç derhal onun yerini aldı (bu arada Remnev ile Zimoveykin'i de gerekli kimselerin ellerine teslim etmişlerdi), bir kısmını sorguladı, ev sahibesinin demin açmaya uğraştığı sandığı ustalıkla aldı, çizmelerin delik deşik olduğunu ve kimsenin işine yaramayacaklarını fark edip eski yerine koydu, yastığın yerine konulmasını istedi, Okeanov'u çağırdı, sandığın anahtarını sordu, anahtar sarhoş ahababın cebinde bulundu; sonra da, ilgili görevlinin huzurunda, Semyon İvanoviç'in mülkünü tören havasında açtı. Her şey gözler önüne serildi: iki çaput parçası, bir çift çorap, yarım bir mendil, eski bir şapka, birkaç düğme, eski ayakkabı pençeleri ve çizme dizlikleri – uzun sözün kısası, küf kokulu her tür ıvrır zıvır, çerçöp, çul çaput; tek düzgün şey Alman malı kilitti. Okeanov'u çağırdılar ve sertçe sorguladılar onu; ama Okeanov yeminli şahitlik etmeye hazırды. Yastığı istediler, onu da incelediler: leş gibi olmakla birlikte başka her hususta bir yastığa son derece benziyordu. Döşeğe el attılar, ucundan kaldırmaya davrandılar, ama kısa bir süre düşünme molası verdiler; bu sırada ağır bir şey gürültüyle, beklenmedik şekilde yere düştü. Eğildiler, yeri didik didik ettiler ve tomar halinde bir kâğıt gördüler, tomarda da onlarca ruble vardı. “He-hey!” dedi Yaroslav İlyiç, döşekte kıl ve pamukların sarktığı bir deliği gösterek. Deliği incelediler, kısa süre önce bir bıçakla açıldığını gördüler, genişliği otuz beş santim filandı; ellerini yarıktan içeri daldırdılar, herhalde döşegi kestikten sonra aceleyle buraya tıktırılmış bir mutfak bıçağı çıkardılar. Yaroslav İlyiç daha eli içerideyken gene “He-hey!” dedi, bir başka tomar daha düştü, arkasından iki tane yarım ruble, bir tane çeyrek ruble, sonra ufak bir bozukluk, sonra da eski, sağlam bir beş kopek. Bütün bunlar derhal ele geçirildi.

Bunun üzerine döşegin tamamını makasla kesip açmanın uygun olacağını gördüler. Makas istediler...

Bu arada çoğu yanıp tükenmiş, domuz yağından bir kandil, gözlemciler için son derece merak uyandırıcı olan sahneyi aydınlattı. Yaklaşık on kiracı da, son derece pitoresk kıyafetler içinde, saç baş dağınık, tıraşsız, yıkanmamış, uykulu, yatmaya hazırlandıkları halleriyle yatağın başında toplanmıştı. Kiminin beti benzi atmıştı, kiminin alnında ter damlaları görünüyordu, kimini titreme almış, kimini de ateş basmıştı. Ev sahibesi afallamış, ellerini kavuşturmuş, sessizce ayakta duruyor, Yaroslav İlyiç'in bir şey söylemesini bekliyordu. Yukarıdan, sobanın üzerinden, işçi kadın Avdotya'nın ve ev sahibesinin gözde kedisinin kafaları ürkek ve meraklı gözlerle buraya çevrilmişti; kırılmış ve parçalanmış paravanlar etrafa dağılmıştı; açık sandık, mütevazı muhtevasını sergiliyordu, üzerleri döşekten çıkan pamukla örtülü battaniye ve yastık sağa sola saçılmıştı ve nihayet üç ayaklı ahşap masanın üzerinde gümüş ve her tür sikkelerden bir yığın mütemadiyen büyüyerek parlıyordu. Sadece Semyon İvanoviç soğukkanlılığını bütünüyle koruyor, karyolanın üzerinde uysal bir tavırla yatıyordu ve herhalde soyulduğunu da sezinlemiyordu. Makas getirilip de Yaroslav İlyiç'in yardımcısı işe yaramak arzusuyla malikinin altından daha rahat çekip kurtarmak amacıyla biraz da sabırsızca döşegi silkeleyince, Semyon İvanoviç kibarlık edip ilkin biraz öteye kaydı, yan yatıp aramaya çalışanlara arkasını döndü; ikinci silkelemede yüzükoyun yattı, biraz daha yer verdi, yalnız karyolanın son tirizi eksik olduğundan ansızın beklenmedik şekilde kafa üstü yere düştü, geride ise sadece iki tane incecik, bir deri bir kemik, yanıp kömürleşmiş bir ağacın dalları gibi yukarı dikilmiş mavi bacak bıraktı. Sayın Proharçin bugün karyolasının altını ikinci defa ziyaret ettiğinden, derhal bir şüphe doğdu ve kiracılar arasından kimileri, Zinoviy Prokofyeviç'in başkumandanlığı altında bir şeyler gizlenmiş mi diye bakmak için oraya süründüler. Ama aramaya girişenler alınlarını boş

yere çarpmakla kaldılar; Yaroslav İlyiç'in bağırması ve Semyon İvanoviç'i bu meşum durumdan derhal kurtarmalarını buyurması üzerine de en hassas olanlardan ikisi bacaklarından tutarak bu umulmadık kapitalisti gün yüzüne çıkardılar ve karyolanın üzerine çaprazlamasına yatırdılar. Bu arada kıl ve pamuklar havada uçuşuyor, gümüş yığını ise büyüyordu – hey ulu tanrım, neler yoktu ki burada... Asil gümüş onluklar, vakur ve kuvvetli bir buçuk rubleler, yarım rublelik sevimli sikkeler, pleb cinsinden çeyrek rubleler, yirmi kopeklik bozukluklar, hatta daha az dikkat çeken, eski çar zamanından kalma on kopeklik ve beş kopeklik gümüş bozukluklar – hepsi de son derece metodik ve sağlam bir düzene dayalı olarak özel kâğıtlara sarılmıştı. Nadide şeyler de vardı: iki jeton, bir *napoléon d'or*,¹³ bir de ne olduğu belirsiz ama çok nadir bulunan bir sikke... Rublelerden bir kısmı çok eski çağlara dayanıyordu; Yelizaveta zamanından kalma, aşınmış ve ezilmiş sikkeler, Alman haçlıları, Pyotr ve Yekaterina sikkeleri vardı;¹⁴ mesela hakikaten çok nadir, küpe olarak takmak için delik açılmış, hepsi de son derece aşınmış, ama yazıları okunaklı on beş kopeklik eski sikkeler de bulunuyordu; ayrıca bakır sikkeler de vardı ki bunlar çoktan yemyeşil olmuş, paslanmıştı... Kırmızı bir de banknot¹⁵ buldular – ama bunlardan başka yoktu. Nihayet otopsi sona erip de içi boş döşeği birkaç defa silkeleyip hiç ses gelmediğine emin olunca bütün parayı masanın üzerine topladılar ve saymaya koyuldular. İlk bakışta tamamen aldanıp da burada bir milyon ruble vardır bile denebilirdi hani, öyle büyük bir yığındı! Ancak son derece önemli bir meblağ olmakla birlikte milyon yoktu – tam olarak iki bin

13 Napoléon d'or: Yirmi frank tutarında altın Fransız sikkesi. Sayın Proharçin 1846'da yayınlandığına göre, Napoleon sürgün edildiğinden beri 31 yıl geçmişti; o sırada bu sikkeler hakikaten nadir bulunuyor olmalı.

14 Yelizaveta... Pyotr... Yekaterina... Alman haçlıları: Çariçe Yelizaveta (1741-1761); Çar Büyük Pyotr (1682-1725); Çariçe II. Yekaterina (1762-1796). Alman haçlıları: gümüş Avusturya taleri. Ön yüzünde haç temsili olduğundan böyle deniyordu.

15 Kırmızı banknot: On rublelik banknot.

dört yüz doksan yedi buçuk rubleydi; yani Zinoviy Prokofyeviç'in dün hazırladığı yardım senedi nakde çevrilseydi, belki de tamı tamına iki bin beş yüz ruble olacaktı. Paraları topladılar, müteveffanın sandığına bir mühür vurular, ev sahibesinin şikâyetlerine kulak verdiler ve müteveffanın borçlarıyla ilgili evrakı nereye ve ne zaman sunması gerektiğini açıkladılar. İlgili kimseden bir pusula alındıktan sonra yengeyle ilgili konuşmaya başladılar; ama yengenin bir tür mit, yani Semyon İvanoviç'in hayal gücünün yetersizliğinin (müteveffaya bu sebeple az sitem etmiş değillerdi) ürünü olduğuna emin olduklarından, bu düşüncüyü yararsız, zararlı ve Sayın Proharçin'in şerefli ismine zarar verebilir şekilde telakki ettiler ve olay sona erdi. İlk şoku atlattıktan, zihinlerini toplayıp müteveffanın nasıl biri olduğunu ortaya çıkardıktan sonra hepsi de sakinleşti ve itimatsız gözlerle birbirlerine bakmaya koyuldular. Kimileri, Semyon İvanoviç'in davranışını çok dert etmiş, hatta adeta incinmişti... Nasıl bir sermayeydi bu! Adam nasıl biriktirmişti bunları! Sükûnetini kaybetmemiş olan Mark İvanoviç, Semyon İvanoviç'in neden bir anda paniğe kapıldığını açıklamaya koyuldu; ama kimse onu dinlemiyordu. Zinoviy Prokofyeviç kim bilir hangi düşüncelere dalmıştı, Okeanov iki kadeh bir şey içmişti, geri kalanların başları önlerindeydi; ufak tefek, karga burnuyla dikkat çeken bir adam olan Kantarev sandıklarını ve denklerini özenle toplayıp bağladıktan sonra, soranlara zor zamanlar geçirdiklerini, burasının onun cebine göre olmadığını açıklamış ve akşama doğru daireden ayrılmıştı. Ev sahibesi ise dur durak bilmeden ulurcasına ağlıyor, onculayın öksüzü küçük düşürdü diye Semyon İvanoviç'e saydırıp lanet okuyordu. Herkes, müteveffanın parasını neden rehin sandığına yatırmadığını Mark İvanoviç'ten soruşturuyordu.

"Babalık çok saftı, o kadarına aklı ermezdi," diye cevap verdi Mark İvanoviç.

"Siz de çok safmıssınız analık," diye bağladı Okeanov. "Adam yirmi senedir sizin yanınızda, burada ne

çoraplar örüyormuş meğer, oysa sizin çorba kaynatmaktan görecektik vaktiniz olmamış!... He-he, analık!...”

“Ah yavrucuğum,” diye devam etti ev sahibesi, “rehin sandığına ne lüzum var! Toplayıp getirseydi bana da, deseydi ki: ‘Al bakayım şunu Ustinya’cığım, senin merhametine sığındım, kara toprak beni alana kadar ekmeğimi eksik etme’ – aha şu ikonaya yemin olsun, ekmeğini verirdim, suyunu içirirdim, arkasını toplardım. Ah günahkâr, ah sahtekâr! Bencileyin öksüzü de kandırdı, dolandırdı ya!...”

Tekrar Semyon İvanoviç’in yatağına yaklaştılar. Şu anda, icap ettiği gibi, üzerinde en iyi takım elbisesi (gerçi bundan başka takım elbisesi de yoktu), yıkanmış, taranmış, ama tıraşsız (Zinovi Prokofyeviç’e ait olan –zira öbürleri tıraş olmaya berbere gidiyorlardı– ve aslında ağızta geçen sene körelmiş olan, Tolkuçiy Pazarı’nda satılsa daha akıllıca olacak biricik ustura dairede bulunamamıştı), kaskatı kesilmiş çenesi biraz beceriksizce bağlanmış kravatının altına gizlenmiş vaziyette yatıyordu. Ortalığı toplamaya fırsat bulamamışlardı. Kırılmış paravanlar dünkü gibi yerlerdeydi hâlâ ve ölümün, bütün sırlarımızın, entrikalarımızın, dolambaçlı yollarımızın önündeki perdeyi kaldırdığının simgesi gibi, Semyon İvanoviç’in yalnızlığını ortaya koyuyordu. Döşegin dolgusu da toplanmamış, öbek öbek yığılıydı etrafta. Bu bir anda donup kalmış gibi görünen köşeyi, şairin tasvir ettiği “hamarat” kırlangıcın harap yuvasıyla karşılaştırmak son derece uygun olabilirdi: parçalanmıştır, fırtınayla darmadağın olmuştur, civcivler de analarıyla birlikte ölmüşlerdir, döküntüden, tüyden ve pamuktan sıcak yatağını da havaya savurmuştur...¹⁶ Öte yandan Semyon İvanoviç de daha ziyade ihtiyar, mağrur hırsız serçeyi andırıyordu.¹⁷ Şimdi sükûnet içindeydi, öyle uzanmış yatıyor gibiydi, sanki hiç suçu yoktu, sanki

16 “Hamarat kırlangıcı:” G.P. Derjavin’in (1743-1816) “Minik Kırlangıcı” şiirine (1792) gönderme.

17 “Hırsız serçe:” “Karanlık Ormanda” adlı eski bir Rus halk şarkısına gönderme.

bütün bu iyi insanları utanmadan, vicdanı sızlamadan, edepsiz şekilde kandırıp işletmekle hiç ilgisi yoktu. Öksüz ve hakarete uğramış ev sahibesinin hıçkırıklarını ve ağlamasını da dinlemiyordu şimdi. Tersine, tecrübeli, tabutunda bile boşa geçirilecek bir dakikayı bile kaybetmek istemeyen kaşarlanmış bir kapitalist olarak, sanki bir takım spekülasyon hesaplarına dalmış gibiydi. Yüzünde derin bir düşünce okunuyordu, dudakları ise öyle manalı bir şekilde kenetlenmişti ki, sağlığındayken dudaklarının böyle bir araya gelebileceğini kimse tahmin edemezdi. Sanki daha akıllı olmuştu. Sağ gözü sinsice aralıktı; çok önemli bir mesele varmış da, kaybedecek bir anı bile yokmuş, bu nedenle vakit kaybetmeden bir şey söylemek istiyormuş, son derece önemli bir şey açıklamak istiyormuş gibiydi... Adeta şöyle dediğini işitiyorlardı: “Neyin var senin? Kes şunu budala karı, kes de beni dinle! Bırak sızlanmayı! Analık, git de bir güzel uyu, işitiyor musun! Efendime söyleyeyim, ben öldüm; telaşa lüzum yok! Böyle yatmak da pek iyi geldi... Ama beni dinle, diyeceğim başka bir şey; analık, yaman karısın sen, kulak ver: aha böyle öldüm; yalnız beri bak, belki de öyle değildir ha, yani ölmemişimdir – işitiyor musun beni, şimdi pat diye kalksam ne olacak, ha?”

BOBOK¹

Semyon Ardalyonoviç üç gün önce bana dedi ki:

“Tanrı aşkına söyle bana, İvan İvanıç, hiç ayık olmayacak mısın sen?”

Tuhaf bir talep. Ben hiç gücenmem, mahcup biriyimdir, ama ne var ki beni deli ettiler işte. Bir defasında ressamın tekinin portremi yapacağı tutmuştu. “Nihayetinde,” demişti, “sen bir edipsin.” Ben kabul etmiştim, o da sergiye çıkarmıştı. Şöyle yazıyordu: “Bu hastalıklı, deliliğin kıyısındaki adamı görmek için sergimizi ziyarete gelin.”

Öyle olsun, ama bu şekilde matbaaya verdiğinizizi düşünsenize? Bastıracağınız şeyin asil bir şey olması lazım, idealler olması lazım, ama burada...

En azından dolaylı olarak söylemeli lafını, edebi üslûp dediğin de bunun için lazım. Hayır, dolaylı söylemek istemiyor. Bugünlerde mizah ve iyi üslûp kayboluyor, nüktenin yerini de hakaret alıyor. Hiç gücenmiyorum, Tanrı biliyor ya, aklımı yitirecek kadar edip değilim ben. Roman yazdım ama basmadılar. Makale yazdım, reddettiler. Bir sürü makalemi o yazı işlerinden bu yazı işlerine götürdüm durdum, her yerde reddettiler. “Sizde tuz yok,” diyorlardı.

“Ne tür tuz lazım sana,” diye soruyordum alayla, “Atina tuzu mu?”²

1 İlk defa *Гражданин* (Yurttaş) dergisinde (5 Şubat 1873, № 6, s. 162-166) F. Dostoyevski imzasıyla yayınlandı. Bobok, aslında minik bezelye tanesi demektir.

2 Atina tuzu: Cicero’ya (MÖ 106-43) gönderme. Tuz, Atina’da olduğu gibi Roma’da da ince nükte, keskin zekâ anlamında kullanılırdı. Cicero’nun şu sözü ünlüdür: “*Scipio omnes sale superabat*” (Scipio tuz-

Anlamıyorlar bile. Daha ziyade kitap basanlar için Fransızcadan çeviri yapıyorum. Dükkâncılar için de ilanlar yazıyorum: “Fırsatı kaçırmayın! Kendi plantasyonumuzdan, içimi son derece güzel çay...” Müteveffa ekselansları Pyotr Matveyeviç’in methiyesinden de az para kaldırdım. Kitapçıların siparişiyle “Sanat Kadınların Hoşuna Gider” başlıklı bir derleme hazırladım. Böylesi kitaplardan da ömrüm boyunca altı tane yazdım. Voltaire’in *bon mot*’larından da bir derleme yapmak istiyorum, yalnız bizim millete biraz tatsız gelmesinden korkuyorum.³ Bize Voltaire molter lazım değil, sırtımızda kırılmayacak sağlam bir odun lazım! Birbirimizin son kalan dişini bile kırıyoruz! İşte bütün edebi faaliyetim bundan ibaret. Ha, bedava mektuplar da yağdırıyorum yazıişlerine, kendi imzamlarla. Her tür öğüt ve öneride bulunuyorum, eleştiriyorum, yol gösteriyorum. Mesela geçen hafta bir yazıişlerine iki yılda kırkıncı mektubumu gönderdim, demek sadece pullar için dört ruble harcamışım. Berbat bir karakterim var, olay bu işte.

Sanırım ressam benim portremi edebiyat aşkına değil de, alnımdaki simetrik iki yumru yüzünden yaptı, dediğine göre bu bir doğa harikasıymış. Tabii akıllarında yeni fikir olmayınca doğa harikalarının peşinden koşuyorlar. Yalnız yumrularım onun portresinde buhar olmuştu. Bir de buna realizm derler.

Deliliğe gelince, geçen sene bizden bir sürü insanı aklını yitirmişler arasına yazdılar. Hem de ne kelimelerle: “Böyle bir yetenekle... Sonunda ortaya çıkıyor ki... Ayrıca, bu daha önce görülmeliydi...”⁴ Epey incelikli ifadeler;

dan [nükte, keskin zekâ] yana herkesten üstün). Atina tuzu, Yunanlılar arasında ve daha sonra Cicero’da, Atinalıların hitabet yeteneğine gönderme yapar.

3 *Bon mot*: nükteli söz (Fran.).

4 *Ecinniler* yayımlandıktan sonra, “Журналистика и библиография” (Gazetecilik ve Bibliyografya) dergisinde “M.N.” imzasıyla, romanı Gogol’ün *Bir Delinin Hatıra Defteri*’ndeki Poprişin’in halüsinasyonlarıyla karşılaştıran bir eleştiri yayınlanmıştı; bu ifadeler o eleştiride alınma.

saf sanatsal görüş açısından takdir etmek dahi mümkün. Yalnız bu aklını yitirmişler ansızın akli başında insanlara da dönüşüyorlar. Diyeceğim, eleştirmenler bunlara delirmiş diyor ya, daha iyisini de yaratamadılar henüz.

Hepsinin en akıllısı, bence, ayda hiç değilse bir defa kendine budala diyendir, bugünlerde işitilmeyen bir özellik! Eskiden bir budala hiç değilse senede bir defa budala olduğunu teslim ederdi, ama bugün böyle bir şey yok. İşleri öyle bir karıştırdılar ki, budalayla akıllıdan ayırt edemiyorsun. Bunu da bilerek yaptılar.

Aklıma bir İspanyol esprisi geliyor, iki yüz elli sene önce Fransızlar ilk deli hastanesini yaptıklarında söylenmiş bu: “Kendilerinin akıllı olduğuna emin olmak için bütün budalalarını özel bir eve kilitlemişler.”⁵ Aynen de öyle, başkasını deli hastanesine kapatmakla akıllı olduğunu gösteremezsin. “K. aklını yitirmiş, demek ki biz akıllıyız.” Hayır, hiç de öyle değil.

Neyse, şeytan alsın... Ne demeye böyle patırtı çıkartıyorum ki, homurdanıp duruyorum boyuna. Hizmetçi bile bıktı. Dün bir ahabım uğradı: “Senin,” dedi, “üslûbun değişiyor, dağınık. Düzgün bir akışı yok, giriş cümlesi yazıyorsun, sonra girişe bir giriş daha, sonra parantez içinde de bir şeyler koyuyorsun, sonra gene dağıtıyorsun, dağıtıyorsun...”

Ahabım haklı. Tuhaf şeyler oluyor bana. Hem karakterim değişiyor, hem başım ağrıyor. Garip bazı şeyler görmeye ve işitmeye başlıyorum. Tam olarak ses değil de, sanki yanı başımda biri mırıldanıyormuş gibi: “Bobok, bobok, bobok!”

Nedir bu bobok? Kafamı dağıtmalıyım.

Kafamı dağıtmaya çıktım, bir cenazeye düştüm. Uzak bir akraba. Diyeceğim, bir kolej danışmanı.⁶ Geride dul kadın, beş de kız, hepsi bakire. Hani hepsine birer çift ayakkabı almaya kalksan, gücün yetmez! Müteveffa ha-

5 Montesqieu'nün *İran Mektupları*'na (mektup LXXVIII) gönderme.

6 Rus İmparatorluğu döneminde altıncı kademe memuriyet.

yattayken kazanıyordu, şimdiyse bir tek dul aylığı. Çorba yerine su kaynatacaklar. Beni hep vicdansız saymışlardır. Oysa böyle acil bir durum olmasaydı hayatta gitmezdim. Mezarlığa kadar herkesle birlikte yürüdüm, yalnız benden uzak duruyor ve kibirli davranıyorlardı. Kıyafetim de gerçekten pejmürde. Yirmi sene var ki, diye düşünüyorum, mezarlığa gitmedim. Ne rezil yer!

Evvla kokusu. Yolda on beş cenaze arabası. Örtüleri de muhtelif kalitelerde. Sadece iki tabut katafalka konmuş; bir generalle bir de hanım. Bir sürü yaslı yüz, bir sürü ve yapmacık yas, bir sürü ve aleni neşe. Ruhbandan şikâyet yok, ne de olsa para. Ama koku, koku. Burada ruhbandan biri olmayı hiç istemezdim.

Çabucak etkilenmemeyi umut ederek ölülerin yüzlerine dikkatle bakmaya başladım. Yumuşak ifadeler de var, tatsız ifadeler de. Tebessümleri genelde sevimsiz, hatta bazılarında çok sevimsiz. Hiç de sevmem, insanın rüyasına girer.

Öğle ayininden sonra kiliseden açık havaya çıktım, kül gibi bir gökyüzü, ama kuru. Üstelik soğuk da. Ekim ayı, başka ne olacak. Mezarların arasında yürüdüm. Muhtelif kademelerde. Üçüncü kademe otuz ruble, hem düzgün, hem de öyle çok pahalı değil. İlk iki kademe kilisenin içinde ve sundurmanın altında, insanın cebinde metelik bırakmaz. Bu defa üçüncü kademeye altı kişi defnediyorlardı, bunlar arasında generalle hanım da vardı.

Mezarlara baktım ya, korkunç. Su basmış, hem de öyle böyle değil! Yemyeşil, ve... neyse, nereden geldim buraya! Mezarcı dakika başı biriken suyu boşaltıyordu. Neyse, ayin devam ederken çıkıp kapıya doğru yürüdüm. Şurada bir düşkünler evi, az ileride de bir lokanta. Lokanta küçük müçük ama fena değil, bir şeyler atıştırırsın, aradığın her şey var. Cenazelere gelenlerle tıklım tıklım dolu. Neşeli, içten bir canlılık. Bir şeyler atıştırıp içtim.

Sonra tabut kiliseden mezarına taşınırken ben de omuz verdim. Tabutlardaki ölüler neden böyle ağır oluyorlar acaba? Dediklerine göre bir çeşit atalet yüzündenmiş, vü-

cut artık kendini kontrol edemiyor gibiymiş de... ya da buna benzer bir saçmalık işte, mekanîge ve aklîselime tezat bir durum.⁷ Bizdeki, sadece genel bir eğitim almış insanların uzmanlık gerektiren işleri çözmeye kalkışmasından da hoşlanmıyorum. Bu işler bizde hiç bitmez, siviller askeri meseleler, hatta mareşallerin işleri hakkında fikir belirtmeye bayılır, mühendislik eğitimi almış olanlar da felsefe ve ekonomi politik hakkında daha fazla konuşurlar.

Lityaya⁸ gitmedim. Gururlu biriyimdir, beni sadece acil durumda kabul ediyorlarsa, isterse cenaze yemeği olsun, neden onlarla tıkiş tıkiş gideyim ki? Yalnız neden mezarlıkta kaldığımı bilmiyorum, orada bir mezar taşının üzerine oturdum ve buna uygun düşüncelere daldım.

Moskova'daki sergiden başladım,⁹ şaşkınlık konusunda tefekkür ederek bitirdim. Bu "şaşkınlık" meselesinde şu çıkarımlarda bulundum:

"Her şeye şaşırmak tabii ki aptalca bir şey, ama hiçbir şeye şaşırmamak çok daha güzel ve nedense iyi kabul ediliyor.¹⁰ Ama bu aslında pek de doğru değil. Bence hiçbir şeye şaşırmamak, her şeye şaşırmaktan çok daha aptalca. Bir de şu var: hiçbir şeye şaşırmamak hiçbir şeye saygı duymamakla neredeyse aynı şey. Zaten aptal biri saygı duyamaz ki."

"Ne ki ben her şeyden önce saygı duymayı arzu ediyorum. Saygı duymaya açım," demişti tanıdıklarımdan biri geçen gün.

7 Dönemin ünlü edebiyat eleştirmenlerinden V. P. Burenin'in, *Гражданин*'de (Yurttaş, № 1, 2, 3) yayınlanmış Dostoyevski eleştirilerine gönderme. Burenin şöyle yazmıştı: "Sayın Dostoyevski teorik tefekkür alanına daldığında, yayıncı, filozof ve ahlakçı olmaya kalktığına korkunç oluyor, hatta korkunçtan da öte, aklîselim ve mantıkla bütün ilişkisini kaybediyor."

8 Ortodoks kilisesinde genellikle cenaze evden çıkartılırken ve mezarlıkta yapılan dua.

9 Belli ki 30 Mayıs-30 Ağustos 1872'de Moskova'da I. Pyotr'un 200. doğum yıldönümü vesilesiyle yapılan sergi kastediliyor. O sırada bu sergiden başkent ve taşra gazetelerinde çokça söz ediliyordu.

10 "... hiçbir şeye şaşırmamak çok daha güzel..." Quintus Horatius Flaccus'un (MÖ 68-8) popüler vecizesine (*nil admirari*) gönderme.

Saygı duymaya açmış! Ulu Tanrım, diye düşündüm, bunu yayınlatabilecek cesaretin olsaydı ben de senin yanında olurum!

Bunu dedim ya, her şeyi unuttum. Mezartaşı kitabelerini okumayı severim, edebidirler. Yanımdaki mezarın üzerinde yarısı yenmiş bir sandviç vardı, yani gayet yersiz ve aptalca. Fırlatıp toprağa attım, ne de olsa sandviç, ekmek değil ya. Yeri gelmişken, toprağa eklemek atmak bence günah değildir, yalnız evin döşemesine atmak günahıdır. Suvorin'in takvimine bakıp netleştirmeli.¹¹

Herhalde uzunca oturdum, hatta epey uzun; hatta bir mezarın üzerindeki mermer bir taş uzandım bile. Ve nasıl olduysa oldu, ansızın tuhaf şeyler işitmeye başladım. İlk aldırış etmedim ve bu seslere tiksintiyle yaklaştım. Ne var ki konuşmalar devam ediyordu. Sesler derinden geliyordu, sanki ağızlara yastık dayanmış gibi, öte yandan gayet belirgin hatta yakından gelir gibiydi. Toparlandım, doğrulup oturdum ve dikkatle dinlemeye başladım.

"Ekselansları, bu kesinlikle mümkün değil. Siz kupa dediniz, kozunuzu gördüm, ama pat diye yedi karo birden çıkardınız. Öyle olacaksa önceden karo demeliydiniz."

"Ne yani, her şeyi söyleyecek miyiz? Heyecanı nerede kalır o zaman?"

"Böyle olmaz, ekselansları, önceden söylemeden olmaz. Oyunun da bir kuralı var."

"Kuralı senden öğrenecek değilim."

Öyle de kibirli sözler ki! Tuhaf ve beklenmedik. Biri gayet güçlü ve vakur bir ses, diğeri gayet yumuşak, hani kulaklarımla işitmesem inanmazdım. Herhalde lityada değildim. Ama nasıl olur da preferans oynarlardı burada, kimdi bu general? Sesler mezardan geliyordu, buna hiç kuşku yoktu. Eğilip mezar taşındaki yazıyı okudum:

11 1872'de Suvorin tarafından Rusya'da ilk defa, bizim Saatli Maarif Takvimi'ne benzer, dini, teknik vb. gelişmelerle ilgili malumat dolu bir takvim yayınlanmıştı.

“Şu-şu süvari tümeninden Tümgeneral Pervoyedov’un naaşı burada yatıyor...” Hım. “Elli yedi yaşında... şu senenin ağustos ayında yaşamını yitirdi... Ahirete kadar huzur içinde yat, Tanrının güzel kulu!”

Hım, şeytan alsın, hakikaten de generalmiş! Yaltaklanan sesin geldiği öbür mezarın üzerinde anıt filan yoktu; sadece bir taş, herhalde yeni dikilmiş. Sese bakılırsa kapıcı danışmanı.¹²

“Hi-hi-hi-hi!” Generalin mezarının on metre kadar ilerisindeki taptaze mezardan gelen bambaşka bir sestir bu. Halktan bir erkeğin sesi, yalnız rahatlatıcı, tatlı, dindar bir tınısı var.

“Hi-hi-hi-hi!”

“Hah, gene hıçkırmaya başladı!” dedi mağrur, belli ki sosyeteden bir kadının tiz ve otoriter sesi. “Beni bu dükkâncının yanına ceza olarak indirmiş olmalılar!”

“Hıçkırmadım ben, zaten yemek de yemedim, tabiatım böyle. Ayrıca da hanımefendi, şu kaprisleriniz yüzünden bir türlü huzur bulamıyorsunuz.”

“Öyleyse neden buraya yattınız siz?”

“Ben kendim yatmadım, yatırdılar, karımla küçük çocuklarım yatırdı. Ölümün gizemi! Hem ben olsam zaten altın da verseler katiyen sizin yanınızda yatmazdım, fiyatlarına baktıktan sonra keseme uygun düştüğü için burada yatıyorum. Zira mezarımızı hiç değilse üçüncü kademedен almaya gücümüz yeter.”

“Çok mu sermaye yaptın? İnsanları soyup soğana çevirdin herhalde?”

“Ocak ayından beri sizden tek kuruş para alamadık, nasıl soyup soyana çevirmişiz sizi? Dükkânda da size gönderilecek ufak bir fatura var.”

“Düpedüz aptallık bu, bence burada alacak hesabı yapmak büyük bir aptallık! Çıkın mezardan dışarı. Gidip hanım yeğenime sorun, kendisi benim varisim olur.”

12 Yedinci kademe devlet memuru.

“İyi de şimdi nereye gidip kime soracaksın. İkimiz de son limana vardık ve Tanrının mahkemesi önünde günahlarımızda eşitiz.”

“Günahlarımızda!” diye horgörüyle taklit etti müteveffa kadın. “Sakın benimle konuşmaya kalkışmayın!”

“Hi-hi-hi-hi!”

“Yalnız bu dükkâncı, hanımefendinin sözünü dinliyor, ekselansları.”

“Neden dinlemeyecekmiş ki?”

“Bilindiği gibi, ekselansları, burada işler başka türlü, düzen değişti.”

“Nasıl yani başka türlü?”

“Demek istediğim, biz öldük, ekselansları.”

“Ah, evet! Ama gene de bir düzen var...”

Neyse, gönlümü eğlendirdiler, diyecek bir şey yok, keyiflendirdiler! Eğer işler burada böyle gidiyorsa yukarıdan ne beklersin ki? Öyle de bir acayip işler! Ne var ki, son derece içerleyerek de olsa, kulak vermeye devam ettim.

“Hayır, keşke keyifle yaşasaydım! Hayır... ben, biliyorsunuz... keşke keyifle yaşasaydım!” dediği duyuldu yeni bir sesin, genelle öfkeli hanımefendinin arasında bir yerden.

“Duyuyor musunuz ekselansları, bizimki gene başladı. Üç gündür çenesi kapanmıştı, şimdi yeniden başladı: ‘Keşke keyifle yaşasaydım, hayır, keşke keyifle yaşasaydım!’ Hem de öyle bir iştahla söylüyor ki, hi-hi-hi!”

“Ciddiyetsizlikten.”

“Şimdi de buna dayanmış, ekselansları; biliyorsunuz ya, nisandan beri burada, uykudan başını kaldırmıyor, arada bir kalkıp nara atıyor: ‘Keşke keyifle yaşasaydım!’”

“Bu çok budalaca,” dedi ekselansları.

“Çok budalaca ekselansları. Avdotya İgnatyevna’ya takılalım mı gene, ne dersiniz?”

“Hayır, beni bağışla lütfen. O kavgacı şirrete katlanamıyorum.”

“Ben de tam tersine siz ikinize katlanamıyorum,” diye karşılık verdi şirret, küçümser bir tavırla. “İkiniz de acayip

sıkıcısınsınız ve şöyle hoşla gidecek tek laf edemiyorsunuz. Ekselansları, sizin hakkınızda küçük bir fıkra biliyorum, hemen kasılmayın lütfen, bir sabah, evli bir çiftin yatağının altından evin uşağı süpürgeyle çıkarmış sizi.”

“Adi kadın!” diye homurdandı general dişlerinin arasından.

“Hanımefendi, Avdotya İgnatyevna,” diye tekrar feryat etti ansızın dükkâncı, “hanımım, söyle bana, kızmadan ama, azap mı çekeceğim ben, yoksa ne olacak?...”

“Of, beklediğim gibi, gene aynı, bu yüzden koktu, yattığı yerde dönüyor besbelli!”

“Hiç de dönmüyorum hanım, koku filan da çıkmıyor benden, çünkü vücudum hâlâ buraya konulduğu gibi tek parça, yalnız siz var ya hanım, boyuna kıpır kıpırsınız, bu yüzden koku da dayanılmaz, yerin bu kadar altında bile. Susuyorsam kibarlığımdan susuyorum.”

“Ah, seni rezil, seni küstah! Kendisi leş gibi kokuyor da bana diyor.”

“Hi-hi-hi-hi! Şu kırkımız da bir an evvel çıksaydı bari. Başımın üzerinde boyuna hıçkıran seslerini işitiyorum, karım feryat figan, çocuklar sessizce ağlıyorlar!...”¹³

“Neye ağlıyorlar biliyor musun, *kutya* tıkındıktan sonra gidiyorlar. Öf, biri uyansaydı bari!”¹⁴

“Avdotya İgnatyevna,” diye başladı dalkavuk memur. “Siz biraz susun da yeni gelenler konuşsun.”

“Gençler de var mı aralarında?”

“Gençler de var, Avdotya İgnatyevna. Gençler bile var.”

“Ay ne hoş!”

“Ne o, hâlâ başlamadılar mı?” diye sordu ekselansları.

“Evvvlsi gün gelenler daha uyanmadılar, ekselansları, siz de biliyorsunuz, bazen bir hafta sustukları olur. Yalnız

13 Cenazenin kırkinci günü dua etme geleneği Ortodokslarda da vardır. Dostoyevski 1875’de, İsa’nın kırkıyla ilgili bir şiir yazmaya niyetlenmişti.

14 *Кутя* (Кутья): Cenazelerde ikram edilen bir tatlı. Aşureye benzer, bal, üzüm, kuru erik vb. ile yapılır. Ortodoks inanişında yeniden doğuşun sembolü sayılır.

dün, evvelsi gün ve bugün yenilerini getirdikleri pek iyi oldu. Etrafımız beş metreye kadar en son geçen sene gelenlerle doluydu.”

“Evet, ilginç olacak.”

“Ekselansları, bugün cari gizli danışman Taraseviç’i defnettiler.¹⁵ Yeğeni ahabımdır, sesinden tanıdım, cenazeyi mezara indirmeye yardım etti.”

“Hım, nerede peki?”

“Sizden beş adım ötede, solunuzda, ekselansları. Neredeyse ayağınızın dibinde... Aslında siz de kendisiyle tanışmalısınız, ekselansları.”

“Hım, olmaz... İlk onun arzu etmesi gerek.”

“Tabii ilk kendisi adım atacak, ekselansları. Gururu da pek okşanır, bu işi bana bırakın, ekselansları; ben...”

“Ah, ah... ah, ne oldu bana?” diye homurdandı korkmuş, yeni bir ses.

“İşte yeni biri, ekselansları, Tanrıya şükür yeni biri, ne de çabuk kendine geldi! Bazen bir hafta susarlar.”

“Ah, genç biri galiba!” diye cırladı Avdotya İgnatyeva.

“Ben... ben... komplikasyon geçirdim, sonra ansızın...” dedi delikanlı kekeleyerek. “Daha geçen akşam Şults dediydi ki, siz, dediydi, bir komplikasyon geçiriyorsunuz, sonra sabaha karşı pat diye ölüverdim. Ah! Ah!”

“Neyse, yapacak bir şey yok genç bey,” dedi general alicenap bir tavırla ve yeni biri geldi diye mutluluğunu belli ederek, “teselli olmanız gerek! Size içtenlikle, hani derler ya, Yehoşafat Vadimize hoş geldiniz diyoruz.¹⁶ Biz iyi insanlarız, tanıyıp değer vereceksiniz. Bendeniz Tümgeneral Vasiliy Vasilyev Pervoyedov, emrinizdeyim.”

“Ah, hayır! Hayır, hayır, olamaz! Şults’a misafirliğe gitmiştim, sonra bir komplikasyon geçirdim, ilkin göğsüm sıkıştı, öksürük tuttu, sonra gribe yakalandım. Göğüs ağ-

15 Rus İmparatorluğunda ikinci kademe sivil memuriyet.

16 İncil’e göre Yahudi kralı Yehoşafat’ın adını almış Kudüs yakınlarındaki vadi; inanışa göre ahiret mahkemesi burada kurulacak.

rısı ve grip... Ve işte, hiç beklenmedik bir şekilde... En kötüsü de hiç beklenmedik şekilde olması.”

“İlkin göğüs ağrısı olduğunu söylüyorsunuz,” dedi memur tatlı diliyle, yeni geleni cesaretlendirmek istiyormuş gibi.

“Evet, göğüs ağrısı ve nezle, sonra nezle bir anda geçti ama ağrı kaldı, nefes de alamıyordum... anlıyorsunuz ya...”

“Anlıyorum, anlıyorum. Yalnız göğüs ağrısı idiyse hemen Ek’e gitmeliydiniz, Şults’a değil.”

“Aslında biliyor musunuz, ben Botkin’e gitmeye hazırlanıyordum... ama ansızın...”¹⁷

“Botkin’in yanına yaklaşılmaz,” dedi general.

“Yok hayır, yanına yaklaşılmaz değil. Çok dikkatli olduğunu ve olacakları hep önceden haber verdiğini söylüyorlar.”

“Ekselansları vizitesini kastetmişti,” diye düzeltti memur.

“Hiç de değil, sadece üç rublecik, yalnız öyle bir muayene ediyor, öyle bir reçete yazıyor... Ben de muhakkak ona gitmek istiyordum, çünkü çok sözünü etmişlerdi... Ne dersiniz beyler, hangisi benim için daha iyi? Ek mi, Botkin mi?”

“Ne? Nereye?” Tatlı bir kahkahayla sallandı generalin cesedi. Memur da onu incecik bir sesle tekrar etti.

“Güzel evladım, tatlı, şen evladım, nasıl da seviyorum seni!” diye cırladı Avdotya İgnatyeva mest olmuş gibi. “Bunun gibi birini yatırmadılar ki yanıma!”

Hayır, bu kadarı da fazla! Üstelik de taze bir ölü! Ancak sonuca varmakta acele etmeyip biraz daha dinlemek gerek. Biraz önce gömülen sulu gözlünün, şimdi bile tabutunda yatarken hatırlıyorum onu, suratında korkmuş bir tavuk ifadesi vardı, yani yeryüzündeki en iğrenç ifade! Ama buna ileride geleceğim.

17 V. E. Ek (1818-1875) ve S. P. Botkin (1832-1889) Petersburg’un en ünlü doktorları sayılıyorlardı.

Ama sonra öyle bir patırtı başladı ki, her şeyi aklımda tutamadım, zira birçoğu aniden uyanıverdi. Sivil danışman¹⁸ kadrosundan bir memur da uyandı ve derhal bakanlıktaki yeni bir alt komisyonun projesi üzerine generalle konuşmaya koyuldu, alt komiteyle ilişkili olası bazı vazife değişikliklerinden de bahsetti ki, bu husus generalin son derece ilgisini cezbetmişti. İtiraf edeyim ki ben de birçok yeni şey öğrendim ve şu başkent haberlerinin bazen ne muhtelif yollarla öğrenilebileceğine hayret ettim. Sonra bir mühendis yarı yarıya uyandı, ama hakikaten öyle uzun saçmaladı ki, bizimkiler onunla ilgilenmeyi kestiler, hazır oluncaya kadar yatsın diye bıraktılar. Nihayet, sabahleyin katafalka uzatılmış olan seçkin hanımefendi de mezarda diriliş belirtileri göstermeye başladı. Lebezyatnikov (zira General Pervoyedov'un yanında yatan, nefretimi cezbetmiş bulunan dalkavuk kapıcı danışmanın adı Lebezyatnikov idi) diğerlerinin bu defa böylesine erken uyanmış olmalarına son derece şaşırılmış ve heyecanlanmıştı. İtiraf edeyim ki ben de şaşırdım, gerçi uyananlardan bir kısmı defnedileli üç gün olmuştu, mesela genç bir bakire, on altı yaşında, yalnız kıkır kıkır... hem de korkunç ve ürkütücü bir şekilde kıkır kıkır.

"Ekselansları, gizli danışman Taraseviç de uyanıyorlar!" diye duyurdu Lebezyatnikov büyük bir telaşla.

"Ha? Ne?" diye geveledi ansızın kendine gelen gizli danışman, bezgin ve peltek bir sesle. Sesinde kaprisli, amirane bir tını vardı. Merakla kulak verdim, zira son günlerde bu Taraseviç hakkında bir şeyler işitmiştim, son derece endişe verici ve şok edici şeyler.

"Benim, ekselansları, şimdilik sadece bendeniz," dedi Lebezyatnikov, Taraseviç'e.

"Ne arzu etmiştiniz?"

"Siz ekselanslarının sağlığını sormaktan başka bir arzum yok, alışkın olmadığımızdan buraya ilk gelenlerin hepsi kendini sıkış tıkış hissediyor... General Pervoyedov,

18 Beşinci kademe memuriyet.

siz ekselanslarıyla tanışma şerefine nail olmayı arzu ediyor, umudu o ki...”

“Öyle birini hiç duymadım.”

“Ekselansları, General Pervoyedov, Vasiliy Vasilyeviç...”

“Siz General Pervoyedov musunuz?”

“Hayır ekselansları, bendeniz kapıcı danışmanı Lebez-yatnikov, hizmetinizdeyim, General Pervoyedov ise...”

“Saçmalık! Lütfen beni rahat bırakın.”

“Evet bırakın,” diye durdurdu nihayet General Per-voyedov erdemli bir tavırla, mezardaki dalkavuğunun bu rezil aceleciliğini.

“Daha uyanmamış ekselansları, bunu da nazarı dikkate almak gerek, yeni geldiklerinden böyleler, uyanınca başka türlü davranırlar...”

“Bırakın,” diye tekrarladı general.

“Vasiliy Vasilyeviç! Hey, ekselansları!” diye bağırdı ansızın Avdotya İgnatyevna’nın hemen yanındaki tamamen yeni bir ses, avazı çıktığında ama lakayt bir tavırla. Küstah bir beyefendi sesiydi bu, şimdilerde moda olan baygın sesle konuşma ve kibirli üslup. “İki saattir yaptıklarınızı gözlemliyorum, buraya yatalı da üç gün oldu, beni hatırlıyor musunuz Vasiliy Vasilyeviç? Bendeniz Klineviç, Volokonskilerde karşılaşmıştık, neden bilmem sizi de oraya konuk kabul etmişlerdi.”

“Nasıl, Kont Pyotr Petroviç... gerçekten siz misiniz... böyle genç yaşta... Çok üzüldüm!”

“Ben de üzülüyorum ama umurumda değil, her yerde eğlenecek bir şeyler bulayım yeter. Yalnız kont değil baronum ben, hepi topu bir baron. Bizim bu baron milleti çok uyuzdur, uşaklardan çıkarız da kendim de bilmiyorum sebebini, hem aldırmıyorum. Kendim o sosyete dedikleri yerde namussuzun tekiyim, bana “tatlı bir *polisson*”¹⁹ gözüyle bakarlar. Babam küçük bir generaldi, anamsa bir zamanlar *en haut lieu*²⁰ kabul edilirdi. Geçen sene Yahu-

19 *Polisson*: namussuz, hayta (*Fran.*).

20 *en haut lieu*: yüksek mevkide (*Fran.*).

di Zifel ile birlikte on beş bin ruble kalp para bastık, sonra adamı ihbar ettim, Yulka Charpentier de Lusignan ise parayı da alıp Bardeaux'ya gitti. Düşünebiliyor musunuz, daha yeni nişanlanmıştım, adı Şevalevskaya, on altısına varmasına üç ay kalmış, daha öğrenci, başlık parası doksan bin veriyorlar. Avdotya İgnatyevna, hatırlıyor musunuz, on beş sene önce Pajeskiy Akademisinde daha on dört yaşındayken nasıl baştan çıkarmıştınız beni?"²¹

"Ah, seni çakal, ama Tanrı gönderdi seni, tam da buraya"

"Kötü kokuyor diye iş takipçisi komşunuzdan şüphelenmekte haksızdınız... Susup kendi kendime gülüyordum. Leş kokusu benden geliyor, çivileyip sımsıkı örttükleri bir tabutla defnettiler beni."²²

"Seni iğrenç şey! Ama gene de memnun oldum. Klineviç, burasının canlılık ve zekâdan yana ne kadar nasipsiz kaldığına katiyen inanmazsınız."

"Evet evet, ben de buraya orijinal bir şeyler getirmeye niyetliyim. Ekselansları, siz değil Pervoyedov, öbür ekselansları, Sayın Taraseviç, gizli danışman! Ses verin! Bendeniz Klineviç, hani sizi paskalya orucunda Matmazel Furie'ye götüren, işitiyor musunuz?"

"Sizi duyuyorum, Klineviç, çok memnun oldum, inanın bana..."

"Tırnağımın ucu kadar inanmam ya, neyse. Aziz, yaşlı adam, sizi aslında öpücüklere boğmak istiyorum da Tanrıya şükür yapamıyorum. Beyler, bu *grand-père*²³ Berestoy'un mezar numarası neydi biliyor musunuz? Kendisi üç ya da belki dört gün önce öldü; üstelik, düşünebiliyor musunuz, mutemetliğini yaptığı paradan dört bin ruble açık bıraktı? Dullar ve yetimler için toplanan para, nedense bu işe tek başına bakıyormuş, hesapları da sekiz sene var ki muhasebeden geçirilmemiş. Suratlarının aldığı şekli ve bu yaşlı adama ne dediklerini düşünüyorum da!

²¹ Pajeskiy Akademisi: *Пажеский корпус*; sadece kurmay subay ve aristookrat çocuklarının kabul edildiği askeri akademi.

²² Klineviç'in bulaşıcı (belki de zührevi) bir hastalıktan öldüğü anlaşıyor.

²³ *Grand-père*: büyükbaba (*Fran.*),

Şehvet peşinde, değil mi? Şu son senemde hep merak etmişimdir, böyle yetmiş yaşında, hem de gut ve romatizması olan bir ihtiyar safahat için bu enerjiyi nereden buluyor acaba, hâlâ da çözebilmiş değilim! Bu dullar ve yetimler var ya, düşüncesi bile ateş düşmüş gibi kızıştırıyordur bunu!... Ben çoktandır biliyordum, üstelik tek bilen de bendim, Charpentier anlatmıştı, öğrenir öğrenmez, pas-kalya vaktiydi, buna dostça bir saldırıya geçtim: ‘Yirmi beş bin sökölün, yoksa yarın hesap denetlemeye gelirler.’ Düşünebiliyor musunuz, o vakit sadece on üç bin çıktı bundan, yani şimdi ölmesi gayet isabetli olmuş. *Grand-père*, *grand-père*, işitiyor musunuz?”

“*Cher*²⁴ Klineviç, sizinle kesinlikle aynı kanaatteyim, ancak... bunca ayrıntıyı ortaya sermenize hiç gerek yoktu. Hayatta öyle ihtiraslar, acılar var, telafileri de öyle zor ki... Nihayet huzur bulacağım diye seviniyordum ki...”

“Bahse girerim, Katiş de Berestoy’un kokusunu almıştır bile!”

“Kim?... Hangi Katiş?” İhtiyarın sesinde kan kokusu almış yırtıcı bir hayvan tınısı vardı.

“A-a, hangi Katiş demek? Hemen şurada solumda, benden beş adım, sizden on adım ötede. Burada beşinci günü; *grand-père*, nasıl bir sefih olduğunu bilseydiniz... İyi aileden iyi terbiye almış biri, ama bir canavar, kesinlikle bir canavar! Kendisini orada hiç kimseye takdim etmedim, tanıyan bir ben vardım... Katiş, ses ver!”

“Hi-hi-hi!” diye kıkırdayarak karşılık verdi bir genç kız sesi, ama bu seste iğne ucu gibi delici bir şeyin tınısı da vardı. “Hi-hi-hi!”

“Ay, minik sarışın!” dedi *grand-père* hem peltek peltek, hem de kekeleyerek.

“Hi-hi-hi!”

“Ben... ben çoktandır,” diye kekelemeye başladı ihtiyar nefes nefese, “o sarışının hayalini kuruyordum... on beş yaşında... öyle bir güzel...”

24 *Cher*: Sevgili (*Fran.*).

“Ah, canavar!” diye bağırdı Avdotya İgnatyevna.

“Bu kadarı yeter!” dedi Klineviç. “Görüyorum ki malzeme muhteşem. Derhal buradaki her şeyi daha iyi kılmaya girişmeliyiz. En önemlisi, kalan zamanımızı neşeyle geçirmek; ama hangi zaman? Hey, sen, memur musun nesisin, Lebezyatnikov, öyle miydi senin adın?”

“Lebezyatnikov, kapıcı danışmanı, Semyon Yevseiç, hizmetinizdeyim ve son derece memnun oldum.”

“Tükürürüm memnuniyetinize, yalnız galiba buradaki her şeyi biliyorsunuz. Evvela şunu söyleyin (dünden beri hayretle düşünüyorum bunu), nasıl olup da konuşabiliyoruz burada? Zira öldük biz, oysa konuşuyoruz ve sanki hareket de edebiliyoruz? Nedir bunun püf noktası?”

“Baron, arzu ederseniz bu hususu Platon Nikolayeviç size benden daha iyi izah edecektir.”

“Kim bu Platon Nikolayeviç? Lafı gevelemeyin, meseleye gelin.”

“Platon Nikolayeviç bizim burada, kendi kendini yetiştirmiş filozof, doğal bilimci ve sanat üstadımızdır. Kendisi birkaç felsefe kitabı yayınlamış, ancak üç aydır uykudan başını alamıyor, kendine getirmek de mümkün değil. Haftada bir bazı kelimeler homurdanıyor ya, saçma sapan şeyler.”

“Meseleye gelin, meseleye!”

“Bütün bunları gayet basit bir şekilde izah ediyor, şöyle ki; yukarıda, henüz hayattayken hatalı bir surette ölümü ölüm sayıyorduk. Vücut burada bir anlamda yeniden hayata dönüyor, hayattan kalanlar da yoğunlaşıyor, ama sadece bilinçte. Size nasıl ifade edeceğimi bilmiyorum, diyeceğim, hayat bir nevi atalet kuvvetiyle devam ediyor. Platon Nikolayeviç’in görüşüne göre her şey bilinçte bir yerde yoğunlaşıyor ve iki ya da üç ay daha devam ediyor... hatta bazen altı ay... mesela burada biri var ki tamamen çürümüş olmasına rağmen altı haftada bir aniden bir kelimeyi homurdanmaya başlıyor, hem de son derece anlamsız bir şey, bobok diye bir şeyle ilgili: ‘Bobok, bobok,’ yani içinde halen belli belirsiz bir hayat kıvılcımı bulunmakta...”

“Amma da aptalca. Peki nasıl oluyor bakalım, koku alma duyum yoktur ama leş kokusunu alıyorum?”

“Bu... he-he... bu noktada bizim filozof biraz uçuyor. Koku hususunda, bu kokunun, hani denebilir ki ahlaken alındığını söyledi, he-he! Yani leş bir nevi ruhun kokusu, ayda iki-üç defa ansızın akla gelebiliyor... ve bu da, denebilir ki, son merhamet... Yalnız bana öyle geliyor ki, baron, bütün bunlar mistik hezeyanlardan başka bir şey değil, tabii onun durumunda bu mazur görülebilir...”

“Bu kadarı yeter, geri kalanı da eminim saçmalıktan ibarettir. En önemlisi, iki ya da üç ay daha ömrümüz var, ondan sonrası bobok. Herkese, bu iki ayını mümkün olduğunca keyifli bir şekilde geçirmesini ve bunun için de işleri başka türlü yoluna koymayı öneriyorum. Beyler! Hiçbir şeyden utanmamayı öneriyorum size!”

“Ah, hadi hiçbir şeyden utanmayalım!” diye ona katıldı bir sürü ses birden, tuhaf olanı, tamamen yeni sesler de duyuldu, demek ki bu arada yeni uyananlar vardı. Tamamen ayılmış olan mühendis bas sesiyle, büyük bir keyifle bangır bangır rızasını bildirdi. Katiş adlı küçük hanım ise mutlulukla kıkırdadı.

“Ah, hiçbir şeyden utanmamayı nasıl da istiyorum!” diye bağırdı Avdotya İgnatyevna coşkunlukla.

“Beni dinleyin, eğer Avdotya İgnatyevna hiçbir şeyden utanmak istemiyorsa...”

“Hayır, hayır, hayır Klineviç, ben eskiden utanırdım, kesinlikle utanırdım orada, ama burada katiyen hiçbir şeyden utanmak gelmiyor içimden!”

“Anladığım kadarıyla, Klineviç,” dedi mühendis top atmasına benzer bas sesiyle, “burada, deyim uygunsa, yeni ve akli ilkelere dayanan bir hayat kurmayı öneriyorsunuz.”

“Dediğinizin içine tüküreyim! Bu meselede Kudeyarov’u bekleyelim, onu dün getirdiler. Uyanınca kendisi izah etsin. Muazzam bir kişilik, dev bir kişilik! Sanırım yarın bir doğal bilimci, muhtemelen bir subay ve eğer yanılmıyorsa üç-dört güne kadar da bir köşe yazarı taşıyacaklar bu-

raya, galiba bir redaktörle birlikte. Ama şeytan alsın onları, biz her halükârda kendi grubumuzu gözetelim, o zaman işler kendiliğinden yoluna girer. Ama yalan da söylenmemesini istiyorum. Bunu istiyorum, çünkü en önemlisi bu. Yukarıdayken yaşayıp yalan söylememek mümkün değil, zira hayat ve yalan eş anlamlı; buradaysa yalan söylememek suretiyle eğleneceğiz. Şeytan alsın, mezar dediğinin de kendince bir kıymeti var! Burada hepimiz hikâyelerimizi yüksek sesle anlatacak ve hiçbir şeyden utanmayacağız. Herkesten evvel ben kendimle ilgili anlatacağım. Ben, bildiğiniz gibi, yırtıcı etoburlar sınıfındanım. Yukarıda her şey çürümüş sicimlerle bağlıydı. Kahrolsun sicimler, şu iki ayımızı olabilecek en arsız hakikat içinde geçirelim! Soyunup anadan üryan kalalım!”

“Soyunalım, soyunalım!” diye bağrışmaya başladı herkes birden.

“Acayip soyunmak istiyorum!” diye ciyakladı Avdotya İgnatyevna.

“Ah... ah... bakıyorum da burası epey neşeli olacak, Doktor Ek’i filan da istemiyorum artık!”

“Keşke keyifle yaşasaydım, ah keşke keyifle yaşasaydım!”

“Hi-hi-hi!” diye kıkırdıyordu Katiş.

“En önemlisi, kimse bize yasak koyamaz, gerçi Pervoyedov görüyorum ki bana kızıyor, ama nasılsa eli bana yetişmez. *Grand-père*, kabul ediyor musunuz?”

“Kesinlikle ve büyük bir memnuniyetle kabul ediyorum, yalnız bi-bi-biyografisini anlatmaya Katiş başlasın.”

“Protesto ediyorum! Bütün gücümle protesto ediyorum,” dedi General Pervoyedov kesin bir dille.

“Ekselansları!” dediği duyuldu, aceleci bir telaşla sesini alçaltan adi Lebezyatnikov’un. “Ekselansları, kabul edersek bizim de avantajımıza olur. Burada, biliyorsunuz ya, şu kız... ve bütün o anlatacakları hikâyeler...”

“Tamam, kız iyi hikâye, ama...”

“Avantajımıza olur, ekselansları, gerçekten olur! Yani küçük bir örnek olsun bari, bir denesek...”

“Mezarda bile rahat vermiyorlar insana!”

“Evvela, general, siz mezarda preferans oynuyorsunuz, ikincisi de tüküreyim rahatınıza,” dedi Klineviç kelimeleri uzata uzata.

“Merhametli efendim, rica ederim, kendinize mukayyet olun.”

“Ne? Siz bana elinizi uzatamazsınız, ama ben buradan, Yulkina’nın finosuymuşsunuz gibi çileden çıkartabilirim sizi. Hem beyler, neyin generali bu adam burada? Oradayken generaldi, ama burada bir hiç!”

“Hayır, hiç de değil... ben burada...”

“Burada mezarda çürüyeceksiniz, sizden sadece altı bakır düğme kalacak.”

“Bravo, Klineviç, ha-ha-ha!” sesleri yükseldi dört yandan.

“Ben devletlü hazretlerime hizmet ettim... ben kılıç sahibiyim...”

“Siz kılıcınızla sadece fare dürtüklerdiniz, burada onun için bile çekemezsiniz.”

“Olsun, gene de bir bütünün parçasıydım ben.”

“Bir bütünde her tür parça olur tabii.”

“Bravo, Klineviç, bravo, ha-ha-ha!”

“Bu kılıcın ne önemi var anlamıyorum ben,” dedi mühendis.

“Prusyalıların karşısında fare gibi kaçacağız, ezip un ufak edecekler bizi!” diye bağırdığını işittim uzak bir yerde, bilmediğim, ama coşkudan resmen nefes nefese kalmış bir sesin.

“Beyefendi, kılıç bir onurdur!” diye bağırdı general, sonra diğer seslerin arasında sesi kayboldu. Uzun süren öfkeli bir uğultu, patırtı ve curcuna başladı, gürültünün arasında bir tek Avdotya İgnatyevna’nın isterik ve sabırsız ciyaklamaları net şekilde seçiliyordu.

“Hadi, çabucak başlayalım, çabucak! Ah, ne zaman başlayacağız hiçbir şeyden utanmamaya!”

“Hi-hi-hi! Ruh hakikaten de cehennem azabından geçiyor!” diye bağırdı halktan biri, ve...

Ve ansızın hapsiriverdim. Ani ve beklenmedikti, ama etkisi şaşırtıcı oldu, her şey tıpkı bir mezarlıkta olduğu gibi susuverdi ve düş gibi yitip gitti. Sadece derin bir mezar sessizliği kaldı. Benden utandıklarını sanmıyorum, değil mi ki hiçbir şeyden utanmamaya karar vermişlerdi! Beş dakika bekledim, ne bir söz, ne bir ses. Tabii polise haber vereceğimden korkmuş olduklarını düşünmek de çok yersiz; zira burada polis ne yapabilir ki? Elimde olmaksızın şu sonuca varıyorum, demek ki ölümlülerin bilmediği, bütün ölümlülerden özenle gizledikleri bir sırları var.

“Peki,” diye düşündüm, “gene ziyaret edeceğim sizi” ve bunu düşünüp mezarlıktan ayrıldım.

Hayır, buna meydan veremem; hayır, hakikaten yapmam! Bobok beni hiç de tasalandırmıyor (bobok dediğin böyle bir şeymiş zaten!).

Böyle bir yerde safahat, son arzuların safahatı, vıcık vıcık ve çürüyen cesetlerin safahatı, bilincin son anlarına merhamet etmeden hem de! Bu anlar onlara verilmiş, ihsan edilmiş ve... Ama en önemlisi, en önemlisi, hem de böyle bir yerde! Hayır, buna meydan veremem...

Başka mezarlıkları da dolaşacağım, her yerde dinleyeceğim. Zaten bir fikir oluşması için kendini tek bir yerle sınırlandırmayıp her yerde dinlemek gerek. Belki teskin edici bir şeylere denk gelirim.

Ama muhakkak buradakilere geri döneceğim. Biyografilerini anlatmaya söz verdiler, fıkralar da anlatacaklar. Uf! Ama gideceğim, muhakkak gideceğim, bir vicdan meselesi bu!

Yurttaş dergisine götüreceğim bunu, oradaki bir redaktörün portresini de sergiye çıkarmışlardı. Belki basarlar.

ŞEREFLİ HIRSIZ¹

Bilinmeyen Birinin Notlarından

Bir defasında, sabah vakti, tam vazifeye gitmeye hazırlanırken, açsım, çamaşırcım ve kâhyam Argafena içeri girdi ve beni şaşkınlığa düşürüp konuşmaya başladı.

O vakte kadar öyle sessiz, mütevazı bir kadındı ki, altı sene boyunca akşama ne yemek hazırlayacağıyla ilgili günlük iki kelimeden başka tek kelime etmemişti. En azından ben kendisinden başka bir şey işitmemiştim.

“Beyim, size bir şey söyleyeceğim,” diye başladı ansızın, “şu küçük odayı kiraya verseniz iyi olur aslında.”

“Hangi küçük odayı?”

1 Bu öykü ilk defa *Отечественные записки* (Anavatandan Notlar) dergisinde (1848, № 4, Böl. 1) F. Dostoyevski imzasıyla “Рассказы бывалого человека, Из записок неизвестного” (Gün Görmüş Bir Adamın Hikâyeleri, Bilinmeyen Birinin Notlarından) adıyla yayınlandı. Burada “Отставной” (Emekli) ve “Честный вор” (Şerefli Hırsız) alt başlıkları vardı. Aslında Dostoyevski’nin ilk planı, buna “Домовой” (Gulyabani) adlı bir alt başlık daha eklemektir, ancak bunu hayata geçiremedi. Bunun yerine 1860’ta söz konusu iki öyküyü birleştirerek “Честный вор, Из записок неизвестного” (Şerefli Hırsız, Bilinmeyen Birinin Notlarından) adıyla yayınladı. Buradaki hikâyeye, bu son redaksiyondan çevrilmiş, ancak sonuna 1846 baskısındaki “Emekli” de eklenmiştir. “Gulyabani” ise, yazarın ölümünden sonra tamamlanmamış el yazmaları arasında tarihsiz iki yaprak halinde bulundu. Bu öykü ilk defa 1930’da, “Dostoyevski’nin Bilinmeyen Hikâyesi Gulyabani” başlığıyla *Звезда* (Yıldız) dergisinde yayınlandı. Bu öykü şimdi yayınladığımız öyküye “Gulyabani” başlığıyla eklenmiştir. “Gün görmüş bir adam,” Astafiy İvanoviç, gerçek bir karaktere dayanıyordu: gerçekten de, Dostoyevskilerin evinde Evstafiy adında, 1812 savaşına tanık olmuş, emekli astsubay bir uşak çalışıyordu. Hikâyenin kahramanlarından Yemelya adı, işten atılmış bir memur karakteri olarak *İnsancıklar*’da da geçer.

“Mutfağın yanındakini. Hangisi olduğu malum.”

“Neden?”

“Nedenmiş! Kiralayacak olan çıkar da ondan. Neden olduğu malum.”

“Kim kiralar ki onu?”

“Kim kiralarmış! Kiracı kiralar. Kim olduğu malum.”

“İyi de anacığım, bir karyola bile atılmaz oraya, daracık olur. Kim oturur orada?”

“Neden kimse otursun ki zaten! Uyusun yeter; pencerenin pervazına da oturur.”

“Hangi pencerenin?”

“Hangisi olduğu malum, bilmiyormuş gibi soruyorsunuz! Holdeki pencerenin. Orada oturur, dikiş mi diker, ne isterse yapar. İsterse sandalyeye oturur. Sandalyesi var; masası da var; her bir şeyi var.”

“Kim ki bu?”

“İyi, gün görmüş bir adam. Ben ona yemeğini hazırlarım. Odayla masaya da aylık hepsi topu sadece üç gümüş ruble alırım...”

Sonunda, uzun çabalardan sonra, orta yaşlı bir adamın Agrafera’yı, kendisini yemekli kiracı olarak mutfağa almaya ikna ettiğini ya da bir şekilde razı ettiğini öğrendim. Agrafera’nın aklına ne gelse yapılması gerekiyordu; yoksa bana huzur vermeyeceğini biliyordum. İsteddiği bir şey yerine getirilmediğinde arpacı kumrusu gibi düşünmeye başlar, derin bir melankoliye dalar, bu ruh hali de iki ya da üç hafta devam ederdi. Bu süre içinde yemekler bozulur, çamaşırlar düzgün yıkanmaz, yerler silinmezdi; uzun sözün kısası, bir sürü tatsızlık doğardı. Bu ağzı var dili yok kadının bir karar alabilecek, kendine ait bir düşünceyi hayata geçirebilecek kapasitede olmadığına çoktan farkındaydım. Ama zayıf beyninde tesadüfen fikre, girişime benzer bir şey yeşerdiği vakit de, bunu yerine getirmesini reddetmek onu bir süreliğine moral açıdan öldürürdü. Bu yüzden, ama daha ziyade kendi huzurumu sevdiğimden, derhal rıza gösterdim.

“Hiç değilse pasaportu ya da ona benzer bir şeyi varmı?”

“Tabii var. Herkese malum. İyi, gün görmüş bir adam; aylık üç ruble ödemeye söz verdi.”

Ertesi gün yeni kiracı mütevazı bekâr dairemde ortaya çıktı; ama bu durum hiç de canımı sıkmadı, hatta gayet memnun oldum. Münzevi, herkesten uzak bir hayat sürerim ben. Neredeyse hiç tanıdığım yoktur, dışarıya da nadiren çıkarım. On sene boyunca kabuğumdan çıkmadan yaşayınca inzivaya alıştım tabii. Ama Agrafena gibi biriyle on-on beş sene, hatta belki daha uzun bir yalnızlık, tabii ki son derece renksiz bir perspektif demek! Bu yüzden de uysal bir adam, düzgün biriye, semavi bir lütuf demektir!

Agrafena yalan söylememişti, kiracım görmüş geçirmiş kimselerdendi. Pasaportuna bakılırsa emekli bir askerdi, yalnız ben bunu pasaportunu görmeden önce, daha yüzüne bakar bakmaz anlamıştım. Kolaydı anlaması. Astafiy İvanoviç, yani kiracım, türünün en iyilerindendi. Yaşayıp gitmeye başladık. Ama Astafiy İvanoviç zaman zaman başından geçen bazı olayları anlatıyordu ya, işte o çok iyi geliyordu. Her zaman tatsız ve sönük olan hayatımda böyle bir anlatıcı, tam bir hazineydi. Bir defasında bu tür hikâyelerden birini anlattı bana. Bu hikâyeye beni epeyce etkiledi. Ne vesileyle anlattı bunu, aşağıda göreceksiniz.

Bir gün dairede yalnız başıma kalmıştım: Astafiy de, Agrafena da işlerini görmek için çıkmışlardı. Ansızın yan odaya birinin girdiğini işittim, yabancı biri gibi geldi bana; çıktım: gerçekten de holde, kısa boylu, güz günü soğuk olmasına rağmen üzerinde sadece redingot olan yabancı biri dikilmiş duruyordu.

“Ne istemiştin?”

“Kâtip Aleksandrov’a bakıyordum; burada mı yaşıyor?”

“Öyle biri yok burada kardeş, hadi güle güle.”

“Ama kapıcı olduğunu söyledi,” dedi ziyaretçi, dikkatle kapıya doğru çekilirken.

“Hadi ikile kardeş, uza bakayım.”

Ertesi gün yemekten sonra, Astafiy İvanoviç elden geçirdiği redingotunun ölçüsünü alırken hole gene biri girdi. Kapıyı araladım.

Dünkü bey, gözlerimin önünde sakince askıdan paltomu aldı,² koltuğunun altına sıkıştırdı ve şimşek gibi çıkıp gitti. Bu sırada Agrafena da şaşkınlıktan ağzı ardına kadar açık ona bakıyordu ve paltomu korumak için hiçbir şey yapamamıştı. Astafiy İvanoviç dolandırıcının peşi sıra atıldı ve on dakika sonra nefes nefese kalmış halde elleri boş döndü. Adam yer yarılmış da dibine girmişti sanki!

“Talihsizlik işte, Astafiy İvanoviç. Hiç değilse bir paltomuz kaldı ya! Yoksa tamamen ayazda bırakacaktı beni, dolandırıcı herif!”

Ama bütün bunlar Astafya İvanoviç’i öyle bir şaşırtmıştı ki, ona bakarken hırsızlığı bile unuttum. Bir türlü kendine gelemiyordu. Elindeki işini dakika başı bırakıyor, bütün bunların nasıl olup bittiğini, adamın şuracıkta nasıl dikildiğini, herkesin gözleri önünde, iki adım ötelerinde paltoyu nasıl indirdiğini ve nasıl olup da yakalayamadığını dakika başı tekrardan anlatmaya koyuluyordu. Sonra tekrar işinin başına oturuyor, sonra tekrar bırakıyordu her şeyi; nihayet kalkıp olayı anlatmaya ve avlusunda böyle bir şey olmasına nasıl müsaade eder diye paylamaya kapıcıya gittiğini gördüm. Sonra döndü ve Agrafena’yı paylamaya koyuldu. Sonra tekrar işinin başına oturdu ve uzun süre homurdandı, nasıl oldu bu iş, herif şurada duruyordu, ben de burada, gözlerimizin önünde, iki adım ötemizde paltoyu indirdi, vb. Uzun sözün kısası, Astafiy İvanoviç işini bilen biriydi gerçi, ama son derece ağırkanlı, boş işlerle uğraşan ve burnunu başkalarının işlerine sokan da biriydi.

“Seni de beni de enayi yerine koydular ya, Astafiy İvanıç!” dedim ona akşamleyin, bir fincan çay uzatırken ve lafı, canımın sıkıntısından, yitip giden paltoya getirme arzusuy-

2 Burada kullanılan “bekeşa” (бекеша) kelimesi aslında palto değil de belden büzülmüş kalın kaban ya da eski palto anlamına gelir.

la, zira sık sık bu konuyu tekrarladığından ve derin samimi-
yetinden ötürü, hikâyesi de gayet gülünç olmaya başlamıştı.

“Enayi yerine koydular, beyim! Benim kıyafetim
çalınmadı gerçi ya, şöyle dışarıdan bakınca bile insan öfke-
ye kapılıyor. Bence şu dünyada hırsızdan daha adi kimse
yoktur. Başka biri karşılığını verip alır, oysa bu senin eme-
ğini, onun için döktüğün alın terini, zamanını çalar...
Adilik, hakikaten! Konuşmak bile içinden gelmiyor insa-
nın, öfkeden deliye dönüyorum. Ama nasıl olur beyim, siz
kendi malınıza üzülmüyor musunuz?”

“Evet, bunda haklısın, Astafiy İvaniç, keşke yanıp
gideydi, hırsıza kaptırmak çok can sıkıcı, insan kabul ede-
miyor.”

“Nasıl kabul etsin! Tabii, hırsızdan hırsıza fark var...
Beyim, birinde şerefli bir hırsıza denk gelmiştim ben.”

“Şerefli bir hırsız mı? Hırsızda ne şeref olur, Astafiy
İvaniç?”

“Doğru ama beyim! Öyle şerefli bir hırsızdı ki, böy-
lesi yoktur. Hani demek istediğim, şerefli bir adamdı da,
gene de çaldı. Çok da üzüldü.”

“Nasıl oldu bu, Astafiy İvaniç?”

İki sene önce oldu beyim. O vakit en azından bir
senedir işsizdim, yalnız daha işsiz kalmadan evvel zavallı,
yıkılmış bir adamla karşılaşmıştım. Karşılaşmamız da
meyhanede olmuştu. Ayyaşın teki, serseri ve beleşçiydi;
eskiden bir yerde memuriyetteymiş de sarhoşluğu yüzün-
den çok önceleri memuriyetten atmışlar. Beş para etmez
herifin tekiydi! Neyle yaşadığını bir tanrı bilir! Çoğu
vakit, paltosunun altında gömleği var mı acaba diye düşü-
nürdüm, nesi var nesi yoksa içkiye yatırır mı çünkü. Ama
kavgacı değil, uysal karakterli bir adam, yumuşak, iyi
yürekli, hiç de dilenmez, utanır, ama kendin görürsün ya
zavallının canının içki çektiğini, alıp verirsin. Neyse,
bununla karşılaştım, daha doğrusu bu bana yapıştı...
benimse umurumda değil. Ne adamdı! Köpek gibi peşin-

den ayrılmıyor, sen nereye o da oraya; üstelik de hepsi hepsi bir defa görüşmüşüz, zavallının teki! İlkinde gece yatsın diye eve götürdüm –neyse, götürmeye götürdüm ya, baktım pasaportu sağlam, düzgün bir adam! Sonra, ertesi gece de kalmasına bir şey demedim, üçüncü gün gene geldi, bütün gün pencerenin pervazında oturdu, geceye de kaldı. Herhalde başıma kaldı diye düşünüyorum, suyunu ver, karnını doyur, gece kalmasına müsaade et –zaten fukarayız, bu beleşçi de gırtlığımıza oturuyor. Meğer benden önce de, bir dairede memur olan başka birine dadanmış, yapışmış, beraber içiyorlarmış, yalnız öbürünün bir derdi varmış da ondan ayık gezmezmiş, bu yüzden de ölüp gitmiş zaten. Bununsa adı Yemelya, Yemelyan İlyiç. Arpacı kumrusu gibi düşünüp duruyorum, ben ne yapacağım bununla? Kovsam, insanın vicdanı sızlar, üzülr, öyle acınası, zavallı bir adam ki! Ağzı var dili yok, hiçbir şey istemez, öylece oturur, yalnız köpek gibi boyuna sana bakar. Şu ayyaşlık insanı insanlıktan öyle bir çıkartıyor ki! Kendi kendime düşünüyorum, nasıl diyeceğim buna: Hadi bakalım Yemelyanuşka, ikile buradan, benim yanımda iş yok sana, yanlış yere geldin, yakında kendim için bile bir lokma bulamayacağım, bir de senin karnını nasıl doyurayım? Oturup düşünüyorum, ben böyle deyince ne yapar acaba diye. Gözümün önünde canlanıyordu, konuşmamı işitince uzun uzun bakacaktı yüzüme, tek kelime anlamadan oturmaya devam edecekti, sonra ayırt edince ne dediğimi pencereden kalkacak, bohçasını alacaktı (şimdi gibi gözlerimin önünde bu bohça, kırmızı, ekose, delik deşik bir bezden, içine neleri tıktırdığını bir tanrının bildiği, her yere yanında götürdüğü bir bohça), düzgün görünsün, sıcak tutsun, delikleri de görünmesin diye paltosunu düzeltecekti üzerinde (ne de hassas biriydi!), sonra kapıyı açacak ve gözlerinde yaşlarla merdivene çıkacaktı. Hayır, bir insanı mahvetmek olamazdı... insanın vicdanı sızlardı! Ama düşünüyordum, kendim sardım başıma! Hele bir dur, Yemelyanuşka, diyorum kendi

kendime, benim yanımda uzun sürmez ziyafetin, yakında çekip gideceğim, o zaman bulamazsın. Neyse beyim, benim çalıştığım aile taşındı, bizim Aleksandr Filimonoviç (konağın beyi, öldü sonradan toprağı bol olsun) dedi ki, senden çok memnunum Astafiy, dedi, köyden dönelim, unutmayacağız seni, gene alacağız işe. Ben onlarda kilerci başıydım, iyi bir beydi, yalnız o sene öldü. Onları yolcu ettikten sonra pılımı pırtımı topladım, biraz da param vardı, düşündüm ki biraz keyif çatayım, böylece bir kocakarının yanına taşınıp bir oda tuttum. Kadının da hepsi topu zaten bir boş odası vardı. Zamanında dadılık yapıyor-muş da bir yerlerde, şimdi kendi odasında kalıyormuş, bir de emekli aylığı bağlamışlar. Neyse işte; öylece düşünüyorum, Yemelyanuşka, sevgili dostum, hadi elveda, beni bulamayacaksın artık! Bir akşam yeni evime döndüm ya (bir tanıdığım-la görüşmeye gitmiştim), ne görsem beğenirsiniz? Yemelya, benim sandığın üzerine oturmuş, ekoseli bohçası da yanında, üzerinde paltosu, beni bekliyor... Kocakarıdan da can sıkıntısına bir kilise kitabı almış, ters tutuyor. Bulmuş beni! Dizlerimin bağı çözüldü. Ee, diye düşündüm, yapacak bir şey yok, vaktiyle kovacaktım bunu! Dosdoğru sordum yüzüne, “Pasaportunu getirdin mi, Yemelya?”

Beyim, oracıkta oturup düşünmeye başladım, bu aylak herif çok ayak bağı olur mu acaba bana? Düşününce fazla ayak bağı olmayacağına kanaat getirdim. Karnını doyurmak lazım, diye düşünüyorum. Sabahları bir parça ekmek, kuru kuru gitmesin diye de bir ufak soğan alırım. Öğle vakti bir parça daha ekmekle ufak bir soğan daha, akşamı da soğan, yanında kvas, bir de canı ekmek çekerse bir parça ekmekle geçirir. Şiy çorbası filan düşerse de soframıza, tıka basa doyarız zaten. Ben pek yemek yemem, malum, sarhoşlar da bir şey yemezler, onlara meyve rakısı ya da taze, ucuz şarap olsun, yeter. İçki masrafıyla mahveder bu adam beni, diye düşünüyorum, bu anda beyim, aklıma başka bir şey geldi, takıldı kaldı. Diyeceğim, Yemelya çekip giderse, hayatın keyfi kalmaz benim için...

Böylece onun velinimeti olmaya karar verdim. Onu kötü kaderden esirgeyeceğim, diye düşünüyorum, kadehten uzak tutacağım! Hele bir dur, diye düşünüyorum, peki bakalım, Yemelya, kal burada, yalnız benim yanımda kendine mukayyet ol, lafımı dinle!

Kendi kendime düşünüyorum, bir iş öğretmeye başlayayım buna, yalnız hemen değil, ilkin gezip tozsun bakalım, ben de bu arada Yemelya'nın ne iş yapmaya yetenekli olduğuna iyice bir bakayım. Çünkü beyim, ne iş yaparsa yapsın adamda önce kabiliyet lazım. Böylece onu uzaktan uzağa gözlemeye koyuldum. Bakıyorum, umutsuz bir vaka bu benim Yemelyanuşka! İlkin beyim, akıl vermeye başladım, böyleyken böyle, bak Yemelyan İlyiç, diyorum buna, kendine bak da halini biraz düzelt. Aylaklık yeter artık! Şu haline bak, paçavralarla dolaşıyorsun, üzerindeki palto var ya, bağışla beni ama, bir tek kalbur olur bundan, pek fena! Düzelt kendini, vakti geldi.

Oturup başı önünde dinliyor benim Yemelyanuşka. Halini göreceksiniz beyim! İçkiden dilini yutmuş sanki, iki lafı bir araya getiremiyor. Sen ona hıyardan bahsediyorsun, o sana bezelyeleri anlatıyor! Beni dinliyor, uzun uzun dinliyor, sonra içini çekiyor.

"Neden içini çekiyorsun, Yemelyan İlyiç?" diye soruyorum.

"Yok bir şey, Astafiy İvanıç, siz bana aldırmayın. Bugün var ya, Astafiy İvanıç, iki karı sokakta kavgaya tutuştular, biri kazara öbürünün böğürtlen dolu sepetine çarpıp yere düşürmüş de..."

"E, sonra ne oldu?"

"Bu da tuttu, öbürünün böğürtlen dolu sepetini kasten yere çaldı, bir de ayağının altında çiğnedi."

"E, nedir yani, Yemelyan İlyiç?"

"Yok bir şey, Astafiy İvanıç, öylesine söyledim."

Düşünüyorum: "Demek yok bir şey, öylesine söyledin ha... Hey gidi Yemelya, Yemelyuşka! İçkiden kafan sulanmış senin!..."

“Ayrıca da, bir bey kâğıt parasını düşürdü Gorohova-ya Caddesinde, yok yok, Sadovaya Caddesindeydi.³ Bir mujik gördü bunu da dedi ki, bugün pek talihliyim, başka biri de gördü dedi ki, yok, talihli olan benim, ben senden önce gördüm...”

“Peki, Yemelyan İlyiç.”

“Mujikler kavgaya tutuştular, Astafiy İvanıç. Bekçi geldi, parayı kaldırdı, beye verdi, iki mujiği de kodese tıkmakla tehdit etti.”

“E, nedir yani? Bundan ne ders çıkaracağız, Yemelyanuşka?”

“Yok bir şey. Görenler gülüştüler de, ondan anlattım, Astafiy İvanıç.”

“He hey, Yemelyanuşka! Görenlerden sana ne! Kendini çok ucuza satıyorsun. Biliyor musun, Yemelyan İlyiç, sana ne diyeceğim?”

“Ne diyeceksin, Astafiy İvanıç?”

“Kendine bir iş tut sen, hakikaten, bir iş tut. Yüz defa söyledim, bir iş tut, acı kendine!”

“Ne iş tutayım, Astafiy İvanıç? Kendim de bilmiyorum ki ne iş tutacağımı, kimse de almaz beni, Astafiy İvanıç.”

“Bu yüzden memuriyetten de atıldılar seni, Yemelya, boyuna içiyorsun!”

“Bugün büfeci Vlas’ı da karakola çağırmışlar, Astafiy İvanıç.”

“Neden çağırmışlar, Yemelyanuşka?” diyorum.

“Bilmiyorum ki neden, Astafiy İvanıç. Demek lazım olmuş ki çağırmışlar...”

“He hey!” diye düşünüyorum. “İkimiz birden düşmüşüz de ağlayanımız yok, Yemelyanuşka! Günahımız varmış ki tanrı cezamızı veriyor!” Söyleyin beyim, böyle bir adamla ne yaparsınız?

3 Kâğıt para (ассигнация) bu sırada Rusya ekonomisine yeni girmişti; bunlar, üzerinde aynı değer yazılı olsa bile madeni paradan daha ucuzdular.

Yalnız kurnaz adam! Beni dinliyor, dinliyor, sonra galiba sıkılıyor iyicene, burnumdan soluduğumu da görüyor ya, paltosunu kaptığı gibi sıvışıyor, arkasında tek iz yok! Bütün gün sürtüyor, akşama doğru da sarhoş dönüyor. Kim içirmiş, parayı nereden almış, bir tanrı bilir, yalnız benim hiç kabahatim yok!...

“Yemelyan İlyiç,” diyorum, “yolun sonuna geldin! İçkiye bir son ver, işitiyor musun, son ver! Bir dahakine gene sarhoş gelersen geceyi merdivende geçirirsin. İçeri almam!...”

Cezayı işiten Yemelya bir gün oturdu, ertesi gün de kaldı, üçüncü gün ise gene sıvıştı. Bekliyorum, bekliyorum, gelen giden yok! İtiraf edeyim korkmaya başladım, onun için de üzülüyorum. Ne yapacağım bununla? Düşünüyorum. Korkuttum belli ki. Zavalılık nereye gitti acaba bu defa? Kayboldu herhalde, hey ulu tanrım! Gece çöktü, bu hâlâ yok. Sabaha doğru verandaya çıktım, bir de ne göreyim, verandada uyumuş. Başını eşige koymuş yatıyor, soğuktan da buz kesmiş.

“Neyin var, Yemelya? Tanrı iyiliğini versin! Nereye kayboldun?”

“Ama Astafiy İvanıç, geçen gün kızdıydınız ya bana, hem de üzöldüydünüz, içeri almayıp verandada yatıracağınızı söylediniz, ben de bu sebepten içeri girmeye cesaret edemedim Astafiy İvanıç, böylecene yattım...”

Hem öfkeye kapılmıştım, hem de üzüntüye.

“Sen var ya, Yemelyan,” dedim buna, “hiç değilse başka bir iş bulsaydın kendine. Merdiven bekçiliği yerine!...”

“Başka ne iş bulayım, Astafiy İvanıç?”

“Ahın gitmiş vahın kalmış senin,” dedim buna (öyle bir öfkeye kapılmıştım ki!), “hiç değilse terzilik sanatı filan öğrenseydin. Şu paltonun haline baksana! Deliği azmış gibi bir de merdivenleri süpürüyorsun bununla! Eline bir iğne al da şu deliklerini tika bari, edep dairesinden. He hey, ne ayyaş adamsın be!”

Ne oldu dersin, beyim! Aldı bu iğneyi eline; oysa ben şaka olsun diye söylediydim, ama ürktü de aldı iğneyi. Paltosunu çıkardı ve ipliği iğneye geçirmeye koyuldu. Buna bakıyorum ya, malum vaziyet, gözleri şiş şiş, kıpkırmızı olmuş; elleri titriyor, ama heyhat; uğraşüyor uğraşılıyor da bir türlü sokamıyor, gözlerini kısıyor, ipliği tükürüklüyor, parmaklarının arasında buruyor –yok, olmuyor! Neyse, attı bunları, yüzüme bakıyor...

“Ey, Yemelya, mahcup ettin beni! Yanımızda yöremizde başkası olsa kafanı koparırdım! Amma avanak adamsın, sana şakacıktan, sitem olsun diye söylediydim... Bırak şu saçmalığı, tanrı aşkına! Şöylece otur, arsızlık etme, merdivende geceleme, beni de rezil etme!...”

“Ama ne yapayım ben, Astafiy İvanıç, her zaman sarhoş olduğumu, bir işe yaramadığımı kendim de biliyorum!... Yalnız sizin, veli... velinimetimin de kalbini kırıyorum boş yere...”

Bunu söyledi ya, morarmış dudakları titremeye başladı, bir damla yaş beyaz yanağından aşağı yuvarlandı, tıraşsız sakalının üzerine takılıp kaldı, sonra da sağanak gibi yağmaya başladı benim Yemelyan’ımın gözyaşları... Ulu tanrım! Sanki yüreğime bıçak saplanmış gibi oldu.

“Hey gidi, pek de hassasmışsın, hiç düşünmezdim böyle olduğunu! Kim bilir, kim tahmin ederdi ki? Yok,” diye düşünüyorum, “Yemelya, hepten defedeceğim seni başımdan, eski bir çaput gibi defolup gideceksin!...”

İşte böyle beyim, sözü uzatmaya gerek yok! Öyle boş, sefil bir iş ki, söz söylemeye değmez, yani siz beyim, misalen söyleyeyim, tek metelik vermezsiniz ya buna, bense sadece başına bir şey gelmesin diye, çok şeyim olsa çoğunu verirdim! Bir binici pantolonu vardı bende beyim, olmaz olaydı, pek güzel, hoş bir şey, mavi ekoseli, buraya sık sık gelip giden bir toprak ağası ısmarlayıp sonradan vazgeçtiydi, dedi ki, darmış, pantolon da böylecene elimde kaldıydı. Düşünüyorum, değerli bir şey! Herhal Tolkuçiy Pazarında beş ruble verirler, yoksa da Petersburg beylerince iki panto-

lon çıkarırım bundan, bir yeleklik kumaş da bana kalır. Bizim gibi fukaraya, bilirsiniz ya, her şey iyi görünür! O vakitler Yemelyanuşka'ya da bir dert, hüzün düşmüş. Bakıyorum, bugün içmiyor, yarın ertesi gün içmiyor, sonraki gün de ağzına sürmüyor, boyuna yarı uykuda, bir de dertli, arpacı kumrusu gibi düşünüyor. Ben de düşünüyorum, mangır mı tükendi, yoksa yeter artık deyip aklın sesini dinledin, tanrının yoluna mı girdin? Neyse beyim, vaziyet böyleydi, tam da bu sırada büyük bayram geldi. Akşam duasına gittim, dönüyorum, baktım, benim Yemelya pencerenin pervazında oturuyor, kafayı bulmuş, sallanıyor. He hey! Sen var ya sen! Sonra nedense sandığa gittim. Baktım, ne göreyim! Pantolon yok!... Sağa bakıyorum, sola bakıyorum, yok! Her şeyi didik didik ettim, bakıyorum, yok, yüreğime sanki bir şey saplandı! Kocakarının üzerine atıldım, ilkin günahını aldım, Yemelya'dan ise, sarhoş oturuyor olsa da, şu kadarcık şüphem yok! "Hayır," diyor benim kocakarı, "tanrı esirgesin yiğidim, pantolon neyime gerek benim, giyecek değilim ya? Hem geçen gün senin gibi bir beyden etek düştü bana... Yani bilmiyorum beyim, ne diyeyim." "Kim vardı burada, kim geldi?" diyorum. "Kimse gelmedi yiğidim," diyor, "ben hep buradaydım. Yemelyan İlyiç çıktı, sonra da geri geldi, işte orada oturuyor! Ona sor." "Yemelya," diyorum buna, "ihtiyacın olup da sen almadın ya benim pantolonu, hani vardı ya, toprak ağasına yaptıydım?" "Hayır Astafiy İvanıç," diyor bu, "ben," diyor, "öyle bir şey almadım."

Çattık mı belaya! Gene aramaya koyuldum, aradım, aradım, yok! Yemelya ise oturmuş sallanıp duruyor. Ben de beyim, onun karşısına çömelip sandığa doğru eğildim, yan gözle de ona baktım... Eyvah ki eyvah! Düşünüyorum, yüreğim göğsümde yanmaya başladı, yüzüm de al oldu. Ansızın Yemelya da bana baktı.

"Hayır, Astafiy İvanıç," diyor, "şu pantolonunuzu var ya... belki de öyle düşünüyorsunuzdur ama ben almadım."

“İyi de ne oldu buna, Yemelyan İlyiç?”

“Hayır, Astafiy İvanıç,” diyor, “ben katiyen görmedim.”

“O zaman, Yemelyan İlyiç, kendisi mi ayaklanıp gitti bu?”

“Belki kendisi gitmiştir, Astafiy İvanıç.”

Bunu duydum ya, ayağa kalktım, pencereye yaklaştım, kandili yaktım ve dikiş işimin başına oturdum. Bizim altımızdaki memurun yeleşini onarıyordum. Yalnız göğsümde bir ağrı, içimde bir sızı. Elbise dolabındaki her şeyi sobaya tıksam bu kadar dert olmazdı. Yemelya da hiddete kapıldığını sezdi sanırsam. İnsan bir halt etmeye görsün, tıpkı gökyüzündeki kuşun fırtınayı önceden hissetmesi gibi ta uzaktan sezer belayı.

“Astafiy İvanoviç,” diye başladı Yemelyuşka (sesi de titriyordu), “sıhhiyeci Antip Prohoriç var ya, daha yakınlarda ölen arabacının karısıyla evlendi...”

Ona baktım ki ne bakma, öfke dolu... Yemelya anladı. Göz ucuyla görüyorum, ayağa kalktı, karyolaya yaklaştı ve etrafında ne var ne yok yoklamaya başladı. Ben bekliyorum, oysa epey vakit didikledi, bir yandan da homurdanıyor: “Yok, burada da yok, nereye kayboldu bu namussuz şey!” Bekliyorum ki olacağına varsın, Yemelya diz çöküp karyolanın altına sürünüyor. Artık dayanamadım.

“Diz çöküp ne sürünüyorsunuz oralara, Yemelyan İlyiç?” dedim.

“Pantolona bakıyorum, Astafiy İvanıç. Şuralara bir yerlere düşmüş olmasın diye bakıyorum.”

“Size ne beyim,” dedim (can sıkıntısından siz diye konuşmaya başlamıştım), “size ne beyim, benim gibi basit, fakir bir adam için ne dert ediyorsunuz; dizlerinizi de boşuna incitiyorsunuz!”

“Olur mu Astafiy İvanıç, önemli değil... Aranırsa belki bulunur.”

“Hım,” dedim, “beni dinle, Yemelyan İlyiç!”

“Ne var, Astafiy İvanıç?” dedi.

“Sen verdiğim ekmekle tuzun karşılığı olarak hırsız gibi, dolandırıcı gibi çalmış olmayasın onu benden?” Yani beyim, karşımda dört dönmeye başlayınca uyanmıştım ben de.

“Hayır... Astafiy İvanoviç...” Ve öyle deminki gibi, yüzükoyun kaldı karyolanın altında. Epey bir vakit yattı orada, sonra sürünüp çıktı. Bakıyorum, bembeyaz olmuş, bildiğin çarşaf gibi. Doğruldu, benim yanıma, pencereye oturdu, on dakika filan öyle kaldı.

“Hayır, Astafiy İvanıç,” dedi, sonra ansızın kalktı ve bana doğru geldi, şimdi gibi gözlerimin önünde, acayip korkmuştu. “Hayır, Astafiy İvanıç,” dedi, “ben katiyen dokunmadım sizin pantolonunuza...”

Zangır zangır sallanıyor, titreyen parmağını da göğsüne bastırmış, sesi de öyle bir titriyor ki beyim, korktum da pencerenin pervazında donakaldım.

“Peki Yemelyan İlyiç,” dedim, “eğer bencileyin budala, haksız yere kara çaldıysam size, bağışlayın. Pantolon da bırakın kayıp olsun, pantolon yok diye yıkılmayız. Tanrıya şükür ellerimiz işliyor, hırsızlığa gitmeyiz... başka bir fakirden dilenmeyiz, ekmeğimizi kendimiz çıkartırız...”

Beni dinledi Yemelya, karşımda epey bir dikeldi, sonra baktım, oturdu. Bütün akşam da hiç kıpırdamadan öylece oturdu, ben yatmaya çekilirken Yemelya hâlâ aynı yerde oturuyordu. Sabah baktım ya, paltosuna sarılıp iki büklüm olmuş, çıplak döşemenin üzerinde yatıyor, demek öyle ezik hissetmiş ki kendini, yatağa bile gitmemiş. Neyse beyim, o vakitler hiç hazzetmiyordum ondan, yani ilk günler nefretimi de uyandırmıştı. Diyeceğim, misalen söyleyeyim, sanki öz oğlum beni soymuş da, yüreğimi parça parça etmiş gibi. Düşünüyordum: Ah, Yemelya ah! Yemelya da, beyim, iki hafta boyunca uyku bilmeden içiyor. Yani kendinde değil, boyuna sarhoş. Sabah çıkıyor, gece geç vakit geliyor, iki hafta boyunca da tek bir söz işitmedim bundan. Yani herhalde acı yüreğini kemirmeye başlamıştı da kendi kendini tamamen tüketmeye çalışıyordu. Nihayet sona erdi, biliyor musunuz, demek nesi varsa

içkiye yatırmış, gene pencerenin pervazına oturdu. Hatırlıyorum, üç gün öyle sessizce oturdu, sonra bir baktım adam ağlıyor. Yani oturuyor da beyim, öylece ağlıyor! Yani kuyudan su çeker gibi ağlıyor, gözyaşlarının döküldüğünün kendi de farkında değil. Yalnız beyim, yetişkin bir adamın, hatta Yemelya gibi yaşlıca bir adamın dertten tasadan ağlamaya başladığını görmek çok ağır.

“Neyin var Yemelya?” dedim buna.

Bütün vücudu sarsılmaya başladı. Tir tir titredi. Ben de o vakitten beri bununla ilk defa konuşuyordum.

“Bir şey yok... Astafiy İvanıç.”

“Tanrı yardımcın olsun, Yemelya, aldırma, olan olmuş. Neden böyle dert ediyorsun kendine?” Onun için üzülmüştüm.

“Öylesine, Astafiy İvanıç, ondan değil. Bir iş tutmak istiyorum, Astafiy İvanıç.”

“Ne iş tutmak istiyorsun, Yemelyan İlyiç?”

“Herhangi bir iş. Belki eskisi gibi bir memuriyet bulurum, arzuhalde bulunmaya Fedosey İvanıç’a gittim... Size böyle yük olmak iyi değil, Astafiy İvanıç. Ben var ya, Astafiy İvanıç, belki bir memuriyet bulurum, o zaman her şeyi öderim size, yedirip içirdiğinizi de ziyadesiyle karşılarım.”

“Yeter artık, Yemelya, yeter, öyle bir iş oldu, sonra da geçip gitti! Boş ver bunu! Eskisi gibi yaşayalım biz.”

“Olmaz, Astafiy İvanıç, belki de siz hâlâ şey sanıyorsunuz... yalnız sizin pantolonunuzu ben almadım.”

“Nasıl istersen, tanrı seninle olsun, Yemelyanuşka!”

“Hayır, Astafiy İvanıç. Belli ki daha fazla yanınızda kalamayacağım ben. Affedin beni, Astafiy İvanıç.”

“Tanrı seninle olsun,” dedim buna, “seni inciten mi var, Yemelyan İlyiç, seni evden mi kovuyorum ben?”

“Hayır, yalnız böyle yaşamak benim için hoş değil, Astafiy İvanıç... Çekip gitsem daha iyi...”

Yani çok gücenmişti, takılmıştı adam bu fikre. Baktım buna, hakikaten kalktı, paltosunu omuzlarına attı.

“İyi de nereye gidiyorsun, Yemelyan İlyiç? Aklını dinle, ne yapıyorsun sen? Nereye gidiyorsun?”

“Olmaz, hoşça kalın, Astafiy İvanıç, tutmayın beni,” (gene hüngür hüngür ağlıyor) “artık dayanamıyorum, Astafiy İvanoviç. Hem siz de eskisi gibi değilsiniz.”

“Eskiden neydin de değilim? Neysem oyum ben! Sen küçük çocuk gibisindir, aklını kullanmazsın, mahvolup gidersin, Yemelyan İlyiç.”

“Hayır, Astafiy İvanıç, şimdi dışarı çıkarken sandığı kilitliyorsunuz siz, ben de bakıp bakıp ağlıyorum, Astafiy İvanıç... Yok, iyisi mi bırakın siz beni, Astafiy İvanıç, birlikte kalırken başınıza açtığım bütün dertlerden ötürü de bağışlayın beni.”

İşte böyle, beyim; adam çekip gitti. Bir gün bekledim, akşama döner diye düşünüyorum, yok! Ertesi gün yok, üçüncü gün yok. Korktum da, içimde bir sıkıntı, ne bir şey yiyebiliyorum, ne içebiliyorum, ne uyuyabiliyorum. Alışmışım, vazgeçemiyorum, o gitti ya, savaş alanında silahsız kaldım sanki. Dördüncü gün dolaşmaya çıktım, bütün meyhanelere baktım, sordum, yok, Yemelyanuşka kayıp! “O dertli başını belaya mı soktun yoksa?” diye düşünüyordum. “Belki de kafayı bulup bir çitin dibinde geberdin, şimdi çürük kütük gibi yatıyorsundur orada.” Ölü gibi döndüm eve. Ertesi gün de aramaya çıktım. Budala herifin gönlü olsun diye yanımdan ayrılmasına ses çıkarmayıp onu saldırmaya, kendime lanet edip duruyorum. Beşinci gün (bayram günüydü) gün doğarken kapı gıcırdadı. Baktım, Yemelya içeri giriyor, mosmor olmuş, saçları çamur içinde, herhalde sokakta uyumuş, odun kıymığı gibi bir deri bir kemiğe dönmüş, paltosunu çıkardı, sandığın üzerine yanma oturdu, bana bakıyor. Sevindim ya, eskisinden de ağır bir keder ruhuma çöktü. Beyim, günah da yazılrsa üzerime, aha da size dosdoğru söyleyeyim, ben olsam, köpek gibi geberseydim de gelmeseydim bu şekilde. Ama Yemelya geldi işte! Neyse, tabii ki birini bu halde görmek ağır geliyor insana. Ağırlamaya, şefkat göstermeye, teskin

etmeye başladım. “Ee, Yemelyanuşka,” dedim buna, “döndün ya, pek sevindim. Gelmeyeydin eğer bugün de meyhanelerde seni soruşturacaktım. Bir şeyler yedin mi?”

“Yedim, Astafiy İvanıç.”

“Hadi ama, yedin mi gerçekten? Dünden biraz lahana çorbası var kardeş, sığır etine, boş değil, soğanla ekmek de vereyim. Karnını doyur,” dedim buna, “sıhhsiz kalma.”

Önüne koydum, baktım gördüm ki, adam belki de üç gündür hiçbir şey yememiş, öyle bir iştahlı. Demek ki açlıktan gelmiş yanıma. Ona bakıyorum ya böyle, içimin yağı eridi. Koşup gideyim de bir şişe içki alayım şuna. Getireyim, keyfi yerine gelsin, bitirelim, bu işe de böyle bir son verelim! Sana bir gıdım gazezim yok ha, Yemelyanuşka! Şişeyi getirdim. Hadi bakalım, Yemelyan İlyiç, dedim buna, bayrama içelim. İçmek ister misin? Sıhhatine iyi gelir.

Elini uzattı, öyle de acınası uzattı ki, aldı şişeyi, sonra duruverdi, az biraz bekledi, baktım aldı, ağzına götürdü, elleri öyle titriyor ki şişede şarap çalkalanıp duruyor. Yok, ağzına kadar götürdü de sonra hemencecik masaya koydu.

“Ne oldu, Yemelyanuşka?”

“Yok bir şey, Astafiy İvanıç...”

“İçmeyecek misin yoksa?”

“Yok, Astafiy İvanıç, ben var ya... İçmeyeceğim bir daha, Astafiy İvanıç.”

“Ne o, Yemelyuşka, hepten mi bıraktın, yoksa sadece bugün mü içmeyeceksin?”

Sustu. Baktım, bir dakika sonra başını eline yasladı.

“Ne o, Yemelya, hasta mısın yoksa?”

“Öyleyim, Astafiy İvanıç, kendimi iyi hissetmiyorum.”

Aldım bunu, yatağa yatırdım. Baktım, hakikaten zayıf düşmüş, başı ateşler içinde, nöbet geçirir gibi tir tir titriyor. O gün başında bekledim, gece daha da kötüleşti. Yağ ve soğanla kvas karıştırdım buna, ekmek de dilimledim içine. Hadi dedim buna, ye bakalım, daha iyi hissedersin! Başını salladı. “Yok,” dedi, “bugün başka yemek yemeyeceğim,

Astafiy İvanıç.” Çay hazırladım buna, kocakarıyı da velveleye verdim, yok, düzelmıyor. Vaziyet kötü, diye düşünüyorum. Üçüncü gün doktora gittim. Benim yan tarafta Kostopravov diye bir sıhhiyeci kalıyordu. Epey evvelden, ben daha Bosomyaginlerin yanındayken tanışmıştık, beni iyi ettiydi. Sıhhiyeci geldi, baktı. “Evet,” dedi, “vaziyeti kötü. Beni çağırmaya bile gerek yoktu. İstersen, bir ilaç vereyim buna.” Neyse, ben bu ilacı vermedim, sandım ki sıhhiyeci işin dalgasında, bu arada beşinci gün de çattı.

Beyim, yatıyor ya, gözlerimin önünde ölüyor. Pence-rede oturuyordum, elimde de işim. Kocakarı sobayı yaktı. Susuyoruz. Bu benim uçarıya baktıkça yüreğim parçalanıyor beyim, sanki öz oğlumu toprağa veriyorum. Yemelyan’ın şimdi bana baktığını biliyorum, sabahtan beri böyle, bir şeyler söylemek için cesaretini toplamaya çalışıyor ya, ne var ki belli, cesaret edemiyor. Nihayet buna baktım ki ne göreyim, zavallının gözlerinde öyle bir keder, gözlerini benden ayırmıyor, yalnız buna baktığımı gördü ya, gözlerini kaçırdı.

“Astafiy İvanıç!”

“Ne var, Yemelyuşka?”

“Misalen şimdi benim şu paltomu Tolkuçiy Pazarına götürsek, çok mu verirler buna, Astafiy İvanıç?”

“Bilmem ki,” dedim buna, “çok mu verirler, az mı. Belki üç ruble verirler, Yemelyan İlyiç.”

Yalnız aslında götürsem paltoyu, böyle rezil bir şeyi satmaya kalkıyor diye suratına gülerler de bir kuruş vermezler. Saf cinsinden olduğunu biliyorum ya adamın, sırf teskin etmek için öyle dedim.

“Yalnız ben var ya, Astafiy İvanıç, üç gümüş ruble verirler buna diye düşünüyordum; kumaşı iyidir, Astafiy İvanıç. Böyle sağlam kumaş olursa üç rubleden fazla etmez mi?”

“Bilmiyorum, Yemelyan İlyiç,” dedim buna, “eğer götürmek istiyorsan, pazarlığa tabii üç rubleden başlamak lazım.”

Yemelya az biraz sustu; sonra gene seslendi:

“Astafiy İvanıç!”

“Ne var Yemelyanuşka?” diye sordum buna.

“Ölünce bu paltomu satın benim, bununla gömmeyin beni. Ben öyle yatarım, bu da az para değil, belki işinize yarar.”

O bunu dedi ya beyim, yüreğim öyle bir acıdı ki, sözle anlatılmaz. Bakıyorum, adam ölümden önceki ıstıraba kapılmış. Gene sustuk. Böylece bir saat vakit geçti. Bir daha baktım buna, hâlâ bana bakıyor, yalnız bakışlarımız karşılaşır karşılaşmaz gözlerini yine kaçırdı.

“Birkaç yudum su içmek ister misin, Yemelyan İlyiç?”

“Olur, Astafiy İvanıç, tanrı rızası için.”

Buna su verdim. İçti.

“Tanrı ne muradınız varsa versin, Astafiy İvanıç,” dedi.

“Başka bir şey ister misin, Yemelyanuşka?”

“Hayır Astafiy İvanıç, başka bir şeye lüzum yok, yalnız ben...”

“Ne vardı Yemelyanuşka?”

“Hani, şey...”

“Ney, Yemelyuşka?”

“Hani pantolon vardı ya... o vakit ben aldıydım, Astafiy İvanıç...”

“Tanrı bağışlar seni, Yemelyanuşka,” dedim buna, “bahtsız adamsın sen, boş ver, aldırma...”

Yalnız var ya, beyim, nefesim tıkanı, gözyaşlarım birikti gözlerimde, bir anlığına arkamı döndüm.

“Astafiy İvanıç...”

Baktım, Yemelya bir şey söylemek istiyor, doğruluyor, çaba gösteriyor, dudakları kıpırdıyor... Sonra ansızın kıpkırmızı oldu, bana bakıyor ya... Bir baktım gene soldu, soldu, bir anda yitip gitti, başı geriye düştü, bir ya da iki defa derin derin nefes aldı, sonra ruhunu tanrıya teslim etti...

Emekli

Emekli, köylüden çok daha medenidir, bey konaklarında çalışanlardan da ahlaken yüz kırat üstündür. Gerçi tabii her meslekte ayyaşlar, hırsızlar ve her türden dolandırıcılar bulunur, ama bu her meslekte mümkün olabilecek istisnai bir durum olduğundan bunu hesaba katmıyorum. Emekli katiyen kavgacı değildir ve karakter itibariyle de uysaldır, içmeyi sever ama kafayı bulana, yani sorumluluklarını unutana kadar içmez, zarurettten ve icap ettiğince içer. Sokakta onu asla sarhoş göremezsiniz, üstelik içkili olduğunda bile düzgün çalışır. İşten kaçmaz, çalışmak onun için yaşamak gibidir, işi görüp şaşırılmaz da. Beceri, işine dört elle sarılma, cesaret onda köylüden daha çoktur. Ne Mitya dayıyı, ne Minya dayıyı asla yardıma çağırılmaz, sıkıntıda kalan mujikler gibi küfürlü konuşmayı sevmez, bağırıp çağırmadan ve efendi gibi işini kendi görür.⁴ Geveze değildir; kendine güvenir ama övünge de değildir. Hayat kaidelerini bizzat hayatın kendisinden çıkarmıştır; laf yarıştırmak üstesinden gelmek güçtür, karar aldı mı metanetle arkasında durur. Mucizelerle ya da el çabuklukları, marifetlerle şaşırtmak güçtür onu. Her zaman açık, amacına uygun ve neredeyse heyecansız konuşur, hareketleri net ve düzgündür, ondaki her şey belli, somut biçimlerini kazanmıştır. Kimle olsa konuşur, amirlerle konuşmaktan çekinmez, boşa da konuşmaz, her zaman uygun, kibar ve edepli konuşur. Yeri gelmişken, katiyen küçük düşürücü bir hareket bulamazsınız onda. Büyük bir şüphecidir; ama sık sık çok içten ve naif olduğunu da görürsünüz. Hoşgörü ve sabrı çoktur. Görmüş geçirmiş biridir, pek çok şey yaşamıştır ve uzun yıllar tüfek omuzda birlikte dolaştığı etrafındakilerden üstünlüğünü kendi de bilir. Dindar da biridir, ikonasını yanından eksik etmez, ikonaların kapla-

4 Mitya dayı ve Minya dayı: Gogol'un *Ölü Canlar*'ındaki iki köylü karakteri. Çiçikov'un arabacısı arabayı ana yola çıkarmak için bunları yardıma çağırır, ama berikilerin elinden hiçbir iş gelmez.

ması da genellikle değerlidir, yeri gelir kendi yemez de bayram arifelerinde kandiline yağ alır. İntizam alışkanlığı ve hayata şüpheci bakışı yüzünden yaşam tarzını, âdetlerinde metaneti, ona saray gibi gelen köşesini çok sever ve malı-mülküne de son derece bağlıdır. Lime lime olmuş bir palto, eski püskü bir redingot –bütün mülkü bundan ibarettir. Etrafına intizam vermeyi sever, özenli ve dikkatlidir, toplumu sever, düzgün adama değer verir ve yaşamasını bilen her tür insanla da sık sık bir araya gelir. Hayvanlara çok acır ve sever onları. Sürekli bir ikametgahı olsa muhakkak bir köpek alacaktır yanına, ya da güvercin beslemeye başlayacaktır... Emekli, genel olarak iyi bir adamdır, onunla iş görmek de insana keyif verir...

Ama kiracım Astafiy İvanoviç pek kendine has bir adamdı... Askerlik onu hayata hazırlamıştı, kendisi her şeyden evvel gün görmüş insanlardandı ve ayrıca da iyi biriydi. Askerliği hepsi topu sekiz seneydi. Bir Beyaz Rusya vilayetindendi, süvari alayına girmişti ve şimdi de emekli sınıfındandı. Sonra devamlı surette Petersburg'ta yaşamış, muhtelif kimselerin yanında hizmette bulunmuş ve tanrı bilir hangi işlere girip çıkmıştı. Bahçıvanlık da yapmıştı, kapıcılık da, uşaklık da, arabacılık da, hatta iki sene de köyde kâhya olarak yaşamıştı. Bütün bu işlerde de son derece kabiliyetli olduğu ortaya çıkmıştı. Hepsinden öte, gayet iyi bir terziydi. Şimdi elli yaşındaydı ve zamanında hizmetlerinde bulunduğu bazı iyi insanların bağladığı aylık emekli maaşı şeklinde küçük bir geliri sayesinde kendi halinde yaşıyordu, bundan başka ona ufak tefek bir şeyler getiren terzilikle de meşgul oluyordu. Çok geçmeden onu kiracılarım arasına katmakla ne doğru bir iş yaptığımı görmüştüm. Öyle çok hikâye biliyordu, öyle çok şey görmüştü, öyle çok macera yaşamıştı ki, akşamları canım sıkılmasın diye arada bir onunla görüşmeye karar verdim. Benim oraya yerleşmesinden birkaç gün sonra da yanıma, çaya davet ettim. Oturmayı kabul etmedi, ayakta kendini daha serbest hissettiğini söyledi, bir bardak çayı

teşekkür ederek aldı ve daha bu ilk günden itibaren bizi ayıran sosyal ayrımlara da kesin şekilde riayet etti. Bütün bunları da kendini küçük gördüğünden değil, sahtekâr durumuna düşmemek için, kendine saygısından ve faziletli olduğundan yaptı. Askerlik hayatının ayrıntılarını merakla soruşturdum ve unutulmaz 1813 ve 1814 yıllarının neredeyse bütün muharebelerine katıldığını öğrenince son derece şaşırdım.

“Nasıl olur!... Kaç yaşındasın sen?” diye sordum.

“Şimdi elli yaşında olmam lazım, beyim. Askerliğe çocuk yaşta başladım, on beş yaşındaydım, 1812’de. O zaman düşünmeye ne vakit vardı, ne de düşünecek bir şey, hepimiz halk savunma birliklerine gönüllü olduk.”⁵

“Yani Paris’te de bulundun mu?”

“Bulundum, beyim.”

“Her şeyi hatırlıyor musun?”

“Tabii ki hatırlıyorum beyim, hatırlanmayacak gibi mi! Askerliğim de çok bahtiyar geçti: çok saldırı yaptık ama hepsinden de zarar görmeden çıktım. Bir ufacık sıyrık bile almadım.”

“Peki ilkinde korktun mu?”

“Tabii ki korktum beyim. Malum, insan yarı ölü yarı diri oluyor. Yalnız biraz sabrediyorsun ya, artık aldırımıyorsun. Ama başta uzun müddet alışamıyorsun. Cephe hattına dikiliyorsun, kurşunlar kulaklarını yalıyor, bildiğin vızıldayarak geçiyor. Kurşun yalarken başını sallıyorsun, değmesin diye. Bir yana eğiliyorsun, sanki bu anı bekliyormuş gibi, kulağının dibinden geçiyor lanet olası. Ben de, artık ne olursa olsun diye başımı dimdik tutmaya başladım böylece, tabii onu aramanın lüzumu yok da, ölüm gelince yapacak bir şey de yok. Yalnız şunu da söyleyeyim beyim, muharebede kanatlara verilmekten iyisi yok, dönüp duruyorsun, yerinde durmuyorsun, üzerine nişan almak zor!”

5 Napoléon’un 1812 Rusya Seferi kastediliyor. Bu sefer sırasında ilk defa Fransız ordusuna karşı gönüllü halk savunma birlikleri toplanmıştı.

“Saldırı sırasında daha mı kolay?”

“Tabii, malum, o vakit daha kolay... Önüne çıkanı biçiyorsun tabii, işini yapıyorsun, yalnız öbür taraftan en kötüsü, at sırtında koşarken kurşun geliyor ya, uçuveriyorsun. Sonra kendi askerlerinin nalları altında kalıyorsun. Kime suç bulacaksın, herkes kendinden mesul. Atın dizginlerini de çekemiyorsun, saldırı varsa saldıracaksın. Tabii askerler acemiye, o vakit düşman hatlarına kadar gitmedikleri de oluyor, sağa sola dağılıyorlar. Yalnız yanında eski askerler de at koşturuyor, cesur millet, gün görmüş, çok daha metanetli, hiçbir şey umurlarında değil. Hatırlıyorum da, benim yanımda bir *wachtmeister*⁶ vardı at sırtında, adam baktı ki ilk muharebem, hepten şaşırmışım, hani fırsat verseler atımdan atlayıp kaçacağım. ‘Bir adım gerimde kalırsan delik deşik ederim seni!’ dedi bana; tabii bende korku filan kalmadı. Orada ölüm varsa burada da ölüm var, yapacak bir şey yok.”

“Peki hakikaten açlık çektiğiniz oldu mu, Astafiy İvanoviç?”

“Nasıl olmaz beyim; birinde Figner’in arkasında yürüyorduk, üç gün ağzımıza lokma koymadık. Böyle şeyler oluyordu.”⁷

“Nasıl yani? Sen Figner’le mi birlikteydin?” diye sordum merakla. “Anlat bakalım, nasıl biriydi?”

“Nasıl olacak beyim, insan işte, iyi de bir insan, sert mi sert. Oy! Öyle bir disiplinli ki... Üç gün ağzımıza lokma koymadığımız oluyordu ya, uyku bile uyutmazdı. Başka bir defasında bir hafta çizmelerimizi çıkarmadık. Zorluydu! Her zaman diken üstündesin, düşman her dakika ensende. Hepimiz Figner’le birlikte nefes alıp veriyorduk; sağ kaldıysak onun sayesinde, bizi kurtarmaktan başka

6 *Wachtmeister*: Almandan gelen bu terim, süvari veya topçu astsubayı anlamında kullanılıyordu.

7 Aleksandr Samoyloviç Figner (1787-1813): Albay, 1812 savaşında Fransız hatlarının gerisinde Rusya, Polonya ve Almanya’da gerilla savaşını örgütledi. Savaş sırasında öldü, kahramanlığı bu dönemde birçok şiire konu olmuştu.

düşündüğü bir şey yoktu, kurtuluş bir tek ondaydı. O olmayaydı hepimiz helak olmuş gitmiştik. Sert adamdı.”

“Fransızları sevmiyor muydu peki?”

“Fransızları mı? Yani bence, düşünde bile sadece Fransızları görürdü. Nasıl sevecekti ki! Mesela esir alıyor ya, rengârenk bir kalabalık, Bonaparte’ın arkasında her çeşit millet yürüyordu, Almanı yürüyordu, İspanyolu yürüyordu... Almanları ayrı koyar Figner, İspanyolu ayrı koyar, İtalyanı ayrı koyar, İngilizleri de ayrı koyar,⁸ yani herkesi dinine göre, af çıkarır bunlara, sonra da yolda bir yerde atar, Fransızı ise grup grup bağlar da hınçla öldürmelerini buyurur. Ben kendim de otuz baş düşmanı böyle öldürdüm.”

“Nasıl yani, esirleri mi öldürdün?”

“Esirleri beyim; öyle emredildi.⁹ Şimdi düşününce acı geliyor savunmasız birini öldürmek de, o zaman aldırımıyorduk. Ben de o vakit gençtim, her adımda ölüm peşimdedeydi... Bir defasında üç gün bataklıkta kaldık, çıkış da yoktu, düşmanlar her yerde, karanlık gölgeler gibi, onların ordusunun orta yerinde bulunuyoruz, nefesimizi bile avucumuza gizleyip alıyoruz, korkunç bir şey! Herkes bir tek Figner’e bakıyor. Onun kumandanlık vazifesi gereği bizden mesul olduğunu biliyoruz. Ne yapacak acaba? Yahudi, casus ya da Alman gibi giyiniyor da doğruca düşman hatlarına süzülüyor, adam her lisanda düzgün konuşuyor. Her şeyi soruyor, bakıp görüp öğreniyor, casusluk vazifesiyle Bonaparte’ın hatlarına sızıyor, onlarla yiyor, içiyor, kumar oynuyor, onları inandırmak için onların usulünce Katolik gibi yeminler ediyor, para alıyor, yalan söylüyor,

8 Belli ki Astafiy İvanoviç’in anlattıklarından birçoğu doğru değil. Umalım ki okurlar, naifliğinden ötürü bağışlasınlar onu. [Dostoyevski’nin notu.]

9 Ünlü Figner’in kendine has karakteri, herhalde her okurca malumdur. Figner ile ilgili birçok ayrıntıya, Zagoskin’in *Рославлев, или Русские в 1812 году* (Roslavlyov, ya da 1812’de Ruslar) adlı ünlü romanında rastlanır. [Dostoyevski’nin notu.] [Mihail Nikolayeviç Zagoskin (1789-1852); Rus yazar. 1812 savaşıyla ilgili bu romanı büyük ün kazanmıştı.]

hasmını başka tarafa yöneltiyor, biz de sağ salım çıkıyoruz oradan, Figner ise her şeyi kumandanına rapor ediyor, her şeyi evvelden bildiriyor, hani Napoléon gece rüyasında bir şey görse kumandan Figner'den öğreniyor, göz açıp kapayana kadar malum oluyor. Hele yemekler! Öyle bir yemekler vardı ki, beyim! Hele bir defasında! İlk yemiyorsun ya, hayat memat meselesi bu, sonra yiyeceksin, atına üç gün yem vermiyorsun, olacak iş değil, yem verilmemiş at mı olur?”

“Peki at aç açına nasıl gidiyor? Nasıl hizmet ediyor sana?”

“Beyim, bir şekilde hizmet ediyor. Nasıl hizmet ettiği malum. At dediğin beyim, savaşta canlı kanlı insan kabildinden, hatta bazı at var, bizim bazı kardeşten daha akıllı. Uysal, her işi biliyor, her emri senden evvel anlıyor, saldırıya geçmen gerekiyor diyelim, gemini öyle bir dişliyor ki tutamıyorsun, ödleğin biri de olsa sırtında yiğit adammış gibi kapıp götürüyor. Eğer tanrı askere ölümü yazdıysa, at o sabah birkaç saat evvelden biliyor da söylüyor.”

“Nasıl oluyor bu?”

“Şöyle oluyor beyim, başını sana doğru kaldırıyor, ayaklarını da koklamaya başlıyor ya, demek bu adam ölecek. Hem de öyle kesin ki, hiçbir şey onu kurtaramaz. Uysal bir tavırla duruyor at, sen de neşeyle gidiyorsun, ama başını sallamaya ve koklamaya başlıyor, anlarsa da başını eğiyor yere. O gün muhakkak ölüyor bu, ölüme karşı tılsımı olsa bile faydası olmuyor.”

“Ölüme karşı tılsım da mı taşıyorlar?”

“Tabii ki beyim, herkes kendince bir şey buluyor, çocuklarında var, yalnız erişmesi zor. Mesela birinde, hatırlıyorum, daha Rusya'dan çıkmadan, Çingenenin biri köke sarılı ladankalar temin etmiş.¹⁰ On tane satmış bunlardan,

10 Ladanka, kilisede buhur yapmakta kullanılan luban reçinesi demek olan ladan kökünden gelir. Ladanka, içine bir kök bitkisi konulmuş minik bir şişe ya da bez parçası olabilir. Bunlar, bizde muskanın oynadığı rolü oynar.

her birine de birer gümüş ruble almış. Gene hatırlıyorum, bizde bir asker vardı, biraz budala, fevri, bir de öfkeli, herkes alaya alırdı bunu. Bu, Çingenenin birinden büyü satın alıyor, uzun uzun da pazarlık etmiş, sonunda bir gümüş teklik vermiş, demiş ki buna, ‘Bana bak, ihtiyar büyücü, beni öldürmezlerse iyi, sana şan olsun, yalnız öldürürlerse merhamet göstermem, yerin dibine de girsen bulurum, kılıcımla parça parça ederim seni.’”

“Bak sen! Budalaymış herhalde bu asker?”

“Biraz budalaydı beyim. Bazı atlar daha akıllı! Öyle bir kurnaz oluyorlar ki. Burada atı tavlaya koyarsın, bağlarsın ki, hani kaçmasın hayvan, savaştaysa at peşinden ayrılmaz ki, sen ondan kaçmayasın. Birinde açıklık bir yerde yatmış uyuyoruz, daha Figner’leydik o vakit, ölü gibi yatmışız, atları da salmışız, herkes uyur, uyumak tehlikesiz olunca. Ne oldu dersiniz, beyim? Uyanırsın, bakarsın at tepende, bütün gece başında nöbete durmuş. Birinde de... Beyim, atın yemi nasıl verilmez diyorsunuz ya, o kendi kendine yiyecek bir şey buluyor, başka bir defasında bütün gece etrafında dolandır, koklayıp durur, yürütmeye yeltenir, sende yiyecek gizli saklı bir şeyler bulur. Hem sadece, misalen, bir dilim ekmek götürmekle yetinmez, et bile bırakmaz, yürütür, hani başını beri yana çevirmeye gör, şöyle bir koklar, kapar, ruhun duymaz, sanki Almanın teki hokus pokus öğretmiştir buna, öyle de bir akıllıdır! Attan bir defa ayrı düştüm, Leipzig yakınlarında altımda düşüp öldüğü vakit, beni de esir aldılar.”

“Seni esir de mi aldılar?”

“Tabii! Dört ay tuttular. Bir alayla bunların Leipzig dışındaki toplarına saldırdık, Fransızlar şehirden getirmişlerdi. İki bölük halinde saldırdık. Birini yok ettiler, diğerini toptan esir aldılar, ben de öyle düştüm. Bizim başımıza geçtiler, uzun uzun yollardan yürüttüler, sonra bir ahıra koyup başımıza nöbetçi diktiler. Az da yok bizden aldıkları, hepsini sürüp bir yere topluyorlardı.”

“Nasıldı? İyi baktılar mı size?”

“Baştan bir şey yoktu, icap ettiği gibi, her şeyden veriyorlardı, şarap istihkakımız bile eksik değildi, ama sonra neredeyse hiçbir şey vermez oldular, az kaldı açlıktan geberip gidecektik. Artık aldıkları erzak mı yetmiyordu, yoksa düzgün bölmüyorlar mıydı, yoksa adam gibi hesap yapacak adamları mı yoktu bilmem. Az kaldı helak oluyorduk.”

“Figner’den nasıl ayrıldınız? O öldürülünce bütün herkes dağıldı mı?”

“Evet beyim, o vakit çok kanımız döküldü. Ben nasil üstesinden geldim bilmiyorum; yaralanmadım bile. Beklenmedik saldırılar yapıyorlardı bize, büyük korku doğuyordu, olan herkes nehre kadar vardı, cumburlop suya! Benim altımdaki at genç, ateşli, kuvvetliydi. Ben eyerden kaydım, kuyruğuna tutundum ve öyle yüzdüm. Kurşunlar da öyle bir yağıyordu ki, dakika başı birini kaybediyorduk. Onu da atlattık. Birçoğumuz düştü, koca birlikten bir avuç insan kaldı. Figner de orada buldu ölümü. Daha bir adım atmıştı ki kıyıya, kurşun geldi ensesinden buldu, dibe kadar girdi... Ne kararlı adamdı! Yazık, Paris’i görece kadar yaşamadı.”

“Sen de girdin mi Paris’e?”

“Evet beyim; bizim alaya gir talimatı verilmişti, ne muhteşem gündü! Öyle büyük bir sevinç vardı, öyle bir karşıladılar ki bizi! Sorguçu şapkalarımızda defne dalları vardı. Caddenin bir tarafına kadınlar dikilmişti, diğer tarafına erkekler, her yandan çiçekler fırlatıp bağırıyorlardı: ‘Yaşasın beyaz çar!’¹¹ Hepsinin arkasından da Bonaparte çıktı, bağırırdı: ‘Yaşasın beyaz çar!’ Sonra saraya gittiler ya, Bonaparte haşmetlülerine, zatı şahanelerine rapor verdi gözyaşları içinde, bütün günahkârların pişman olacağını ve bundan böyle Rus halkını kimsenin küçük düşüremeyeceğini söyledi, yalnız tek dileği, Fransız tahtını oğluna

11 Korkunç İvan (hükümdarlığı 1547-1584), “Beyaz çar” aslında doğulu halkların (Türklerin ve Moğolların) Rus çarlarına taktığı isimdi. Astafiy İvanoviç, Fransızların ne dediklerini bilmediği için böyle yakıştırıyor.

bırakmalarıydı. Yalnız haşmetlülere kabul etmedi; ‘çok isterdim bunu yapmayı,’ dedi (iyi çardı, düşmanına merhamet ederdi!), ‘ama sana itimadım kalmadı, çok kandırdın bizi.’ Ona, Bonaparte’a yani, Rus inancına göre vaftiz olmasını, Rus inancına göre yemin içmesini de önerdiler. Yalnız Fransız razı gelmedi, kendi inancını feda etmedi... İşte böylece ayrıldılar. Hakikaten şanslı günlerdi beyim!”

Gulyabani

“Nasıl yani, Astafiy İvanoviç, sencileyin yiğit bir adam, gulyabaniyi mi gördün?... Nedir bu hikâye, kardeş?”

“Yani, görmeye görmedim beyim,” dedi Astafiy İvanoviç, bardağını masanın üzerine koyup mendiliyle yüzündeki teri sildikten sonra. “İnsan gözü onu hiçbir vakit görmez, kocakarılarla sahtekâr arabacılar kulak asmayın siz, yalnız işitmesine işittim. Başımın üzerinde muziplik yapıp durdu, beyim.”

“Gülme de, Astafiy İvanoviç, bu seninkinden sonra gulyabaniye inanmaya başlayacağım ben.”

“Ne güleceğim beyim,” diye cevap verdi Astafiy İvanoviç gülümseyerek. “Yalnız, hikâye de pek gülünçtü. Bundan on sene evveldi beyim, belki daha çok. Ben henüz gençtim. Birinde bir yerde hastalandım beyim. O zaman fabrikada çalışıyordum, hesaplara yardım ediyordum. Neyse, hastaneye gittim. Üç ay yattım orada, çok da canım sıkıldı. Az biraz düzeldim ya, tamamen iyileşmiş numarasına yattım, hastabakıcıyı kandırdım, taburcu oldum. Fabrikanın yolunu tuttum. Meğer fabrika ben yokken yanmış, sadece kara duvarlarını buldum, fabrikanın sahibi de bir seneliğine çekip Moskova’ya gitmiş. Neyse, ortada iş yok. Birikmiş paramı saydım, baktım dikkatli harcarsam üç ay daha yeter. Hiç yoksa ellerim var, memurlardan bir beye

elbise dikmeye başlarım diye düşünüyorum. Yalnız hesabı iyi yapamamışım. O ara daha erken, bahar, soğuk. Rüzgâr da öyle bir esiyor ki, tabii malum Petersburg! İşin kötüsü henüz sıhhatimi de tam kazanamamışım, ayakta zor duruyorum. Bir yandan da düşünüyorum, tekrar üşüttüm mü nalları diktiğimin resmidir! Hiç değilse üstüm başım sağlam, sıcak tutuyor. Koyun postundan bir ceket var ki, çok iyi mal, bizim köyün sahibi hanımın kardeşi Emil Vilmoviç, Saratov'dan geldiklerinde hediye etmişti bana. Nihayet Kolomna'da bir daire de buldum. Sordum, kapıcı ufak kulübesinden yukarı doğru gösterdi, kiraya veriyorlar dedi. Bizim gibi adam için tam bir sığınak, özellikle de cebi delikse. İçeri girdim, daire dediği tek oda, içinde de sahipleri, bir karı bir koca, beş de çocuk var, hepsi boy sırası. Bana da paravanın arkası kaldı. Ev sahibiyle konuşmaya kalktım ya, adam acayip bir tip, sanki beni anlamıyor. Ev sahibesine gittim, kadın da aynı türden, basit bir kadın, günahsız, görünüşüne bakılırsa otuz beş yaşında var yok. Kadın bana bir köşe verdi, yani paravanın arkasını, döşek de orada, buna karşılık da ayda hepsi topu iki buçuk ruble. Pek memnunum, taşınmakla çok iyi etmişim diye düşünüyorum.

Ertesi gün hep döşekte yattım, bitkin düşmüşüm, bir de hezeyan başladı ki, yarı uyur yarı uyanık, ev sahibinin odasında bir şeyler olduğunu işitiyorum. O vakte kadar ev sahiplerime doğru dürüst bakmaya fırsat bulamamıştım. Yarı uyanık halde öğrendim ki, çocukları hastaymış, kapıcı aidaat için gelip gitmiş, bir de Klim Fyodriç diye hayırsever biri varmış. Ertesi gün işimi görmek için dışarı çıktım. Bu Fyodoroviç denen adam da bir prensin yanında *kammardin*,¹² bana bir iş bulmaya söz vermişti, uğra da

12 *Kammerdiener*: Oda hizmetçisi. Rusya'da saray unvanlarının birçoğu gibi bu da Almanca idi. Astafiy İvanoviç, bunu, Rusya'da yaygın bir aristokrat soyadı olan "*kamardin*" gibi söylüyor. Bu soyadı muhtemelen, Rus asilzadelerinde çokça görüldüğü gibi, Türki halklarla kurulan ilişkiler sonucu alınmıştır. Türkçe "hamur" köküne dayanır ve atalarının ekmekçilikle uğraştığına tanıklık eder.

hatırlat bu işi bana dediydi. İşimi gördüm, Sennaya Meydanından geri eve gidiyorum ki adamın biri yanımda yürüyor, ayrılmıyor. Öyle de bir tuhaf adam, uzun mu uzun, hantal, zayıf ve de yağmura soğuğa rağmen üzerinde sadece bir kuyruklu ceketle yürüyor, boyuna benimle konuşuyor, konuşması da öyle hantal, beceriksiz, hiçbir şey anlamıyorum. Ne istiyorsun efendi, diye soruyorum buna. Yüzüne bakıyorum ya, hayretlik bir şey, tanıdık, çoktandır görmediğim birine benziyor. Gözleri kırmızı, şiş, rüzgârdan yaşarmış, alt dudağı kalın mı kalın, sarkık, öyle aptal bir hali var ki!... Ah, diye düşünüyorum, hatırladım, bu benim yeni ev sahibim, nasıl da tanımadım. Sorup yoklamaya başladım bunu, yok, dediklerinden hiçbir şey anlamıyorum, yalnız tahmin ettim tıp fakültesine gidiyormuş, ya da belki başka yere, gözleri hastalıklı bakıyor, sırtındaki paltosunu da gündüz vakti kaybetmiş, Klim Fyodoroviç lütfetmiş de bir tavsiye mektubu vermiş buna. Bakıyorum yürüme de yürüyemiyor, boyuna sendeliyor, zavallı bir adam, beni tanımış da o yüzden peşime takılmış. Eve kadar götürdüm bunu, karısı da ahladı vahladı. Adam hasta mı hasta, güç takat kalmamış, iki lafı düzgün bir araya getiremiyor, söyleneni de anlamıyor. Bunu ikonanın altına yatırdık. Boyuna inliyor, Klim Fyodoroviç diye bağırıp duruyor.

Sonrabeyim, ev sahibesinden bunların bütün hikâyesini öğrendim. Buraya gelmeden evvel taşrada, Oblomov şehrinde kalıyorlarmış. Müstensihlik mi ediyormuş neymiş, ev sahibesi doğru düzgün anlatamadı. Tek öğrendiğim, 1814'e kadar memuriyetteymiş de, sonra kendi işini görmek için ayrılmış. Dürüst adam, becerikli de, yalnız budala, kadın da öyle, adama baka baka o da budala olmuş, bir sürü çocukları var, adam talihsiz, hiçbir işi düz gitmiyor. Diyeceğim beyim, bir tüccar ofisinde işe girmiş. Ofisten de iki bin ruble kaybolmasın mı? Bunu sıkıştırmaya başlamışlar, ta ki hırsız bulunana kadar, bulunduktan sonra da bırakmışlar. Yalnız demişler ki, herifin burnunun dibinden bu kadar

para çalınmış, böyle eleman bize lazım değil. Uğraşmış, didinmiş beyim, başka bir ofise girmiş, yalnız üç hafta geçmemiş ki bu ofisin sahibi olan taciri de mahkemeye vermişler. Ofis de darmadağın olmuş. Başkalarına gitmiş, hepsinde kovalamışlar. Herhalde patronlarla birlikte dolandırıcılığa bulaşmış bu diye adı çıkmış. İş burada kalsa iyi, üstelik son patronu da herkesi incitmiş, çok da zenginmiş. Oraya gitmiş, buraya gitmiş, köye almışlar bunu kâhya olarak, o çiftliğin sahibi de daha reşit olmamış çocuklarmış. İlk sene malikânenin yarısı yanmış. Hadi bakalım demeye başlamışlar buna, senin gibisi lazım değil, burnunun dibinde böyle yangın çıkıyor da... Ne yapsın adam; gene işte memuriyete, bu müstensihlik işine girmiş; burada da amirleri değişmiş, eski amiri hakkında müfettiş şikayette bulunmuş, böylece bütün elemanları değiştirmişler. Yok diyorlar buna, sen şüpheli bir adamsın, bizde böylesine iş yok, nereye koyalım seni. Hani mahvolup gidecek; yalnız...

Elinizdeki öykülerle, Dostoyevski'nin bütün öykülerini tamamlamaya bir adım daha yaklaşmış oluyoruz. Dostoyevski bu defa beş öykü ile karşınızda. Kitapta "Şerefli Bir Hırsız" ile birlikte sanki onun uzantısı gibi, başka dillere nadiren çevrilmiş (ve biri de tamamlanmamış) iki öykü daha bulacaksınız: "Emekli" ve "Gulyabani." Bunlarda da anlatıcımız Astafiy İvanıç, bir Tolstoy öyküsünden çıkagelmiş gibi halktan, sıradan, yalın bir tip. Dostoyevski belki de bu yüzden "Emekli"yi hayattayken yaptığı derlemelere almamış. "Gulyabani" ise büyük yazarın ölümünden sonra, müsveddeleri arasında bulunmuş. Anlaşılan Dostoyevski, "bilinmeyen birinin notlarından" başlığı altında daha bir dizi öykü yazmayı planlamış, ama bunu hayata geçirememiş. Bu üç öyküyü yalınlıklarıyla, içinden süzülen ışığı gökkuşağının renklerine ayıran bir pırlanta olarak değerlendirebiliriz. Öte yandan "Bobok," parlak kızılığıyla ironiye daha uygun düşen bir lâl gibi. Dostoyevski bu öyküyü, idam mangası karşısına dikilmeyi beklediği o meşum 1849 yılından sonra yazmış. Belki de bu yüzden, üzerindeki istihza örtüsü diğerlerinden çok daha kalın olsa bile, okurlarda daha yakıcı, daha acı bir tat bırakacak. "Sayın Proharcın" ise, daha ayrık, zorlu ve bir zümrüt gibi parlıyor. Üslubunda *Küçük Kabraman*'ı hatırlatan bir şeyler varı çevirmeni adeta çileden çıkaran son derece uzun, zorlu, hatta müphem cümleleri üstelik her şeyi anlatmıyor size, bazı ayrıntılar var ki kendiniz kavramak zorundasınız, bunun için de iki defa okumanız gerekiyor. Bu olağanüstü öyküleri elinizden bırakamayacaksınız. *HY*

9 786055 819675

ISBN 978605581967-5

ÖYKÜ

12,80 TL

